

Eino Paananen

**MORAALINEN PANIIKKI JA PEDAGOGINEN
PARADOKSI**

TUTKIMUS MYYRMANNIN POMMIRÄJÄHDYSTÄ (2002) KÄSITTELEVISTÄ
LEHTIJUTUISTA JA INTERNET-KESKUSTELUISTA

Pro gradu -tutkielma

Kesä 2007

Kasvatustieteen laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Paananen, Eino. MORAALINEN PANIIKKI JA PEDAGOGINEN PARADOKSI
Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos.
2007. 112 sivua. Julkaisematon.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten moraalisen paniikin piirteet toteutuivat vuoden 2002 Myyrmannin pommiräjähdyksen jälkeisenä aikana. Pommin räjäyttäjäksi oli nuori kemian opiskelija, joka oli perehtynyt räjähdetietouteen Internetin keskustelupalstoilla. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten tutkimuksen tapaus vaikuttaa sosiaalisen todellisuuden hahmottamiseen. Vaikutukset voivat näkyä esimerkiksi siinä, miten jokin ihmisryhmä tunnustetaan poikkeavaksi ja sen toimintaa oltaisiin tarvittaessa valmiita kontrolloimaan.

Tutkimaani tapahtumaa otan haltuun erityisesti Stanley Cohenin kehittämän ja Chas Critcherin paranteleman moraalisen paniikin mallin avulla. Tähän malliin sovellan diskurssianalyysin oppeja – aineistosta etsin sekä diskursseja että sisällöllisiä teemoja. Tutkimusaineistona ovat Iltalehti, Suomen Kuvalehti sekä Suomen Final Fantasyn keskustelufoorumi, jossa ihmiset (nuoret) kuvaavat ja kommentoivat Myyrmannin tapahtumien selvittelyä ja median toimintaa. Keskustelufoorumin avulla saan selvitettyä, miten keskustelupalstan osanottajat suhtautuvat tapaan, jolla mediassa tulkitaan tapahtumaa ja kuvataan nuoria ja aktiivisia Internetin käyttäjiä.

Lehdissä oli selvästi nähtävissä, miten poikkeavuutta rakennettiin. Internetin ja keskustelupalstojen aktiivista käyttämistä pidettiin epänormaalina toimintana ja se oli lehdissä näkyvien tulkintojen mukaan yksi tärkeä syy pommin räjäyttäjän tekoon. Poikkeavuuden rakentamisessa keskeistä oli se, että ongelma yleistettiin koskemaan muitakin kuin räjäyttäjää, Petri Gerdtiä. Mediassa tämä piirre tuli selvästi esiin.

Moraalisilla ristireteläisillä, asiantuntijoilla ja eliitillä ei ollut aivan yhtenäistä linjaa, mikä on yksi syy jonka vuoksi tapausta voi kutsua ennemminkin postmoderniksi moraaliseksi paniikiksi kuin pelkäksi moraaliseksi paniikiksi. Postmodernin moraalisen paniikin idea on, etteivät nykyaikaiset moraaliset paniikit voi täyttää Stanley Cohenin mukaisen stereotyypin kaikkia piirteitä. Tämä sen vuoksi, että media tiedottaa niin nopealla syklillä enemmän tai vähemmän järkyttävistä tapahtumista, ettei yksittäiseen tapahtumaan ehditä takertua pitkäksi aikaa. Yhteiskunnat ovat myös muuttuneet avoimemmaksi eriäville mielipiteille, minkä postmoderni määritelmä myös ottaa huomioon. Tutkitussa tapauksessakin tuli esille, ettei aineistossa mikään yksittäinen diskurssi saavuttanut selvää hallitsevaa asemaa muihin nähden.

Tutkimuksessa tuli näkyviin pedagoginen paradoksi. Toisaalta siis lapsille ja nuorille annetaan yhä enemmän tilaa uusiin kokemusmaailmoihin erityisesti medioiden avulla (tässä tapauksessa Internetin). Toisaalta tällainen kehityskulku saa aikuiset aika ajoin, kuten tapauksesta aiheutuneen moraalisen paniikin aikana, miettimään tulisiko lasten ja nuorten toimintaa kuitenkin rajoittaa enemmän. Aikuiset joutuvat siis tasapainoilemaan vapauden tarjoamisen ja kontrolloinnin välillä.

avainsanat:

moraalinen paniikki, pedagoginen paradoksi, riskiyhteiskunta

SISÄLTÖ

<i>1 MORAALISTEN PANIIKKIEN AJANKOHTAISUUS</i>	5
<i>2 RISKIYHTEISKUNTA JA TURVALLISUUDEN DISKURSSI</i>	7
<i>3 MORAALISET PANIIKIT TODELLISUUDEN KUVAAJINA JA MUOVAAJINA</i>	12
3.1 Paniikkien synty: intressiryhmä-, ruohonjuuri- ja eliittiteoria.....	12
3.2 Moraalisten paniikkien määritelmät.....	15
3.2.1 Cohenin kritisoitu ja paranneltu malli.....	15
3.2.2 Gooden ja Ben-Yahudan kritisoitu ja paranneltu malli.....	19
3.3 Mallien jäljelle jäävät ongelmakohdat.....	25
3.4 Poikkeavaksi määrittely moraalisten paniikkien perustana.....	27
3.5 Media todellisuuden rakentajana ja vallankäytön välineenä.....	30
<i>4 AMBIVALENTIT KASVATUSNÄKÖKULMAT JA MORAALISET PANIIKIT</i>	37
4.1 Pedagoginen paradoksi paniikkien taustalla.....	37
4.2 Ylisuojelu vs. mahdollisuuksien avaaminen.....	40
4.3 Lasten ja nuorten rooli moraalisisissa paniikeissa.....	44
<i>5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TEHTÄVÄNASETTELU</i>	51
5.1 Tutkimusongelmat.....	51
5.2 Aineisto.....	52
5.3 Metodi.....	54
5.3.1 Diskurssianalyysi.....	54
5.3.2 Tutkimuksen käytännön toteutus.....	58
<i>6 MYYRMANNIN POMMIRÄJÄHDYS TURVALLISUUDEN TUNTEEN JÄRKYTTÄJÄNÄ</i>	62
6.1 Ilta-Sanomien uutisoinnin ajallinen eteneminen.....	62
6.2 Keskustelufoorumin osanottajien reagointi.....	65
<i>7 MORAALINEN PANIIKKI?</i>	68

7.1 Ilmaantuminen.....	68
7.2 Median tulkinta.....	70
7.2.1 Poikkeavaksi leimaaminen ja ongelman yleistäminen.....	71
7.2.2 Suhteettomuus, liioittelu ja vääristely.....	77
7.3 Moraaliset ristiretkeläiset.....	80
7.4 Asiantuntijat.....	86
7.5 Eliitin yksimielisyydelle ja vääristelylle perustuva huoli.....	89
7.6 Selviytyminen ja ratkaisut.....	92
7.7 Vaimentuminen ja perintö.....	98
8 KESKUSTELUFOORUMIN OSANOTTAJIEN SUHTAUTUMINEN MEDIAN HEILLE RAKENTAMAAN IDENTITEETTIIN.....	99
9 YHTEENVETO JA POHDINTA.....	103
LÄHTEET.....	109

1 MORAALISTEN PANIIKKIEN

AJANKOHTAISUUS

Elämme yhteiskunnassa, jossa speaktaakkelit dominoivat jokapäiväistä toimintaa. Speaktaakkelit eli yleisen huomion kohteeksi joutuvat värikkäät tai huomiota herättävät tapahtumat näkyvät selkeästi muun muassa uutisissa, propagandana, mainoksissa ja viihdeteollisuudessa. Tarkemmin ottaen ne vaikuttavat toimintaamme, käsityksiimme ihmisistä (toisista), elämästä, oikeasta, väärästä, kauneudesta ja rumuudesta. (Depord 2005.)

Myös moraalinen paniikki on eräänlainen kärjistynyt speaktaakkeli. Moraalinen paniikki käynnistyy kun yhteisö tai sen osa pitää jonkin toisen ihmisryhmän käytöstä sopimattomana. Tämän tietyn ihmisryhmän käytös määritetään poikkeavaksi tai uhkaksi yhteiskunnan järjestykselle tai moraalille. Moraalinen paniikki voi olla seurausta vääristyneestä tai liioitellusta ongelman hahmottamisesta. Moraalista paniikkia voi kuvailla speaktaakkelin tavoin huomiota herättäväksi, ja yleensä paniikin aiheita käsitellään eri medioissa paljon. Moraalinen paniikki voi periaatteessa syntyä ilman median vaikutusta, mutta nykyisissä paniikeissa media on tavallisesti keskeisellä sijalla. Moraalinen paniikki vaikuttaa speaktaakkelin tavoin siihen, miten ihmiset hahmottavat eri asioita ja suhtautuvat niihin.

Tämän vuoksi moraalisia paniikkeja on merkityksellistä tutkia. Koska kyseessä on usein tunnelatautuneita tapahtumia, niin ihmisten käsitykset saattavat muuttua huomattavalla tavalla esimerkiksi jotain ihmisryhmää kohtaan. Käsitysten muuttuminen on kuitenkin saattanut perustua pitkälle väärinkäsitysten ja liioittelemisen ketjulle, mikä on moraalille paniikeille tavanomaista. Moraaliset paniikit eivät välttämättä ole rationaalisia tapahtumia, joten niihin pitäisi osata suhtautua kriittisesti.

Moraalisten paniikkien ajankohtaisuutta on korostanut muun muassa Thompson (1998). Televisiossa näkyvät hätkähdyttävät dokumentit ja sanomalehtien vaaroista varoittavat otsikot ovat hänen mielestään korostuneet viime aikoina ja näitä hätkähdyttäviä tapahtumia lisäksi esiintyy yhä kiihtyvämmällä syklillä. Uusi huolestumisen aihe ja moraalinen paniikki nousee jo ennen kuin edellinen ehtii kunnolla haihtua. Usein kyseessä on moraalinen paniikki, joten ilmiö on otettava tieteenkin piirissä vakavasti.

Tässä tutkimuksessa huomio kiinnitetään vuoden 2002 Myyrmannin pommiräjähdykseen. Tapahtuma sai suuren huomion mediassa ja kansalaisten silmissä, sillä vastaavan kaltaiset tapahtumat eivät ole yleisiä Suomessa. Sitä ennen perehdytään kuitenkin taustakirjallisuuteen eli toisessa luvussa kiinnitetään moraalinen paniikki osaksi laajempaa tulkintakehystä eli riskiyhteiskuntateoriaa. Tämän jälkeen luvussa kolme käsitellään tarkemmin moraalisia paniikkeja; niiden syntyteorioita ja erilaisia moraalisen paniikin malleja. Luvuissa neljä ja viisi käsitellään puolestaan kasvatuksen, lasten ja nuorten sekä kontrolloinnin ja vapauden roolia moraalisten paniikkien aikana. Tämä aspekti on mielestäni suhteellisen tuore aikaisempiin tutkimuksiin nähden. Luvussa viisi tutustutaan tutkimusongelmiin, aineistoon ja menetelmiin, jonka jälkeen alkaa varsinaisten tulosten esittely. Lopuksi esitetään tulosten yhteenveto ja tarkastelu.

2 RISKIYHTEISKUNTA JA TURVALLISUUDEN DISKURSSI

Viimeaikaiset levottomuudet Suomessa ja muualla maailmalla ovat saaneet ihmiset tuntemaan olonsa turvattomaksi. Tämä tuli esille Suomen itsenäisyyspäivän (6.12.2006) asiantuntijoiden kommentteissa. Esille tuli myös, ettei huoli ole aina täysin järkevää vaan median liioittelun tulosta. Se ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että ympäröivä yhteiskunta sisältää yhä enemmän pelon aiheita, joiden kanssa ihmisten pitäisi tulla jotenkin toimeen. Tällaista yhteiskuntaa Ulrich Beck (1992) nimittää riskiyhteiskunnaksi.

Riskiyhteiskunnan vaarat ja moraaliset paniikit liittyvät Ungarin (2001, 287) mukaan molemmat turvallisuutta käsittelevään diskurssiin, sillä kummassakin tapauksessa turvallisuus koetaan uhatuksi. Moraalinen paniikki määritellään ihmisryhmän reagoinniksi tiettyä käytöstä tai toista ihmisryhmää kohtaan, joka nähdään poikkeavaksi tai uhkaksi yhteiskunnan järjestykselle tai moraalille. Moraaliset paniikit voivat olla seurausta vääristyneestä tai liioitellusta ongelman hahmottamisesta. (Cohen 1980.)

Critcher valaisee turvallisuuden diskurssia esimerkeillä, jotka sisältävät sekä riskiyhteiskunnan että moraalisen paniikin aineksia. Hänen mielestään aidsiin, reiveihin sekä ekstaasin käyttöön ja videoiden katseluun liittyvissä moraalisisissa paniikeissa käsiteltiin kaikissa riskejä, jotka olivat uhka joko asianosaisten tai heidän ympäristönsä turvallisuudelle. Esimerkiksi videoiden tapauksessa videoita katselevat lapset saattaisivat vaarantaa videoiden katselusta aiheutuvien vaikutusten vuoksi oman tai muiden turvallisuuden videoita matkimalla. (Critcher 2003, 164.) Ydinvoima on esimerkki uhasta, jota voidaan pitää riskinä ja joka voi myös aiheuttaa moraalisen paniikin, jolloin molemmissa tapauksissa yhdistävä teema on turvallisuus.

Turvallisuuden diskurssi rakentaa siis selvän yhdyssiteen moraalisten paniikkien ja riskien välille. On kuitenkin vähän kyseenalaista, voisiko moraalisten paniikkien teorioiden olevan alisteisia riskiyhteiskuntateorioille. Beckin (1992) muotoilema riskiyhteiskuntateoria käsittelee alun perin lähinnä ympäristöön ja

teknologiaan liittyviä ihmisten itse luomia riskejä, joten Critcherin (2003) ja Ungarin (2001) rakentama silta moraalisiin paniikkeihin on uusi ja erikoinen.

Moraalisilla paniikeilla ja riskiyhteiskunnan synnyttämällä huolilla on monia yhteisiä piirteitä, vaikka ne monessa suhteessa myös eroavat toisistaan. Moraalisen paniikin piirteiden vertaaminen riskiyhteiskuntaan ja riskeihin auttaa paremmin määrittelemään moraalisen paniikin rajoja, jotka ovat vielä vähän epäselvät. Lisäksi näiden käsitteiden rinnastamisella on se etu, että yhdessä ne käsittävät ja selittävät laajemman osan sosiaalista todellisuutta. Ilman teorioiden rinnastamista ja vertaamista toisiinsa tieteellä on tuotettavanaan vain pieniä toisistaan irrallaan olevia selitysmalleja.

Beckin mielestä yhteiskunnissa on siis havaittavissa uudenlaisia huolestuneisuuden aiheuttajia, jotka ovat riskiyhteiskunnan perusta. Näiden uusien huolestuneisuuden aiheuttajien eli riskien piirteisiin kuuluvat kausaalisuuden vaikea määrittäminen; ennustamattomuus ja piilevyys; se, etteivät ne rajoitu tiettyyn aikaan, paikkaan tai yhteiskuntaluokkaan; niitä ei voi havaita fyysisten aistien avulla ja ne ovat seurausta ihmisten toiminnasta. (Beck 1992, 19–50.) Kasvihuoneilmiö on selkeä esimerkki tällaisesta riskistä, koska sitä on tavallisen ihmisen vaikea havaita empiirisesti, kasvihuoneilmiön syiden ja seurausten toteaminen on vaikeaa, sen pitkäaikaisvaikutuksia on vaikea ennustaa ja lisäksi tämä ongelma koskee koko maapalloa.

Beckin riskiyhteiskuntateoriaan liittyy oleellisesti myös ajatus refleksiivisestä modernisaatiosta. Riskiyhteiskunnassa ihmisten täytyy uhkien paremman tiedostamisen kautta muuttua refleksiivisemmiksi yhteiskuntaa, sen rationaalisuutta ja konventioita kohtaan. Nykyään joudutaan uhkien ja riskien vuoksi kyseenalaistamaan teollisen yhteiskunnan itsestäänselvyydet, kuten usko edistykseen ja riskien hallittavuuteen. (Beck 1994, 16–21.) Tämä piirre sopii jollain tasolla myös moraalisiin paniikkeihin. Useat moraaliset paniikit johtuvat nimenomaan siitä, että rikotaan aiempien sukupolvien itsestäänselvyyksinä pitämiä asioita (esimerkiksi sukupuolten roolit). Itsestäänselvyyksien rikkomista voidaan pitää aluksi riskinä, mutta muun muassa ihmisten kohentuneen koulutustason ansiosta aikaisempiin konventioihin osataan nykyään suhtautua tarvittaessa kriittisesti.

Riskiyhteiskuntaa kuvaa hyvin epävarmuus ja ennustamattomuus. Tämän aiheuttaa se, että yleensä riskiyhteiskunnan innovaatioiden vaikutukset nähdään vasta jälkepäin, ei etukäteen. (Ungar 2001, 282–283.) Samoin on moraalisisissa

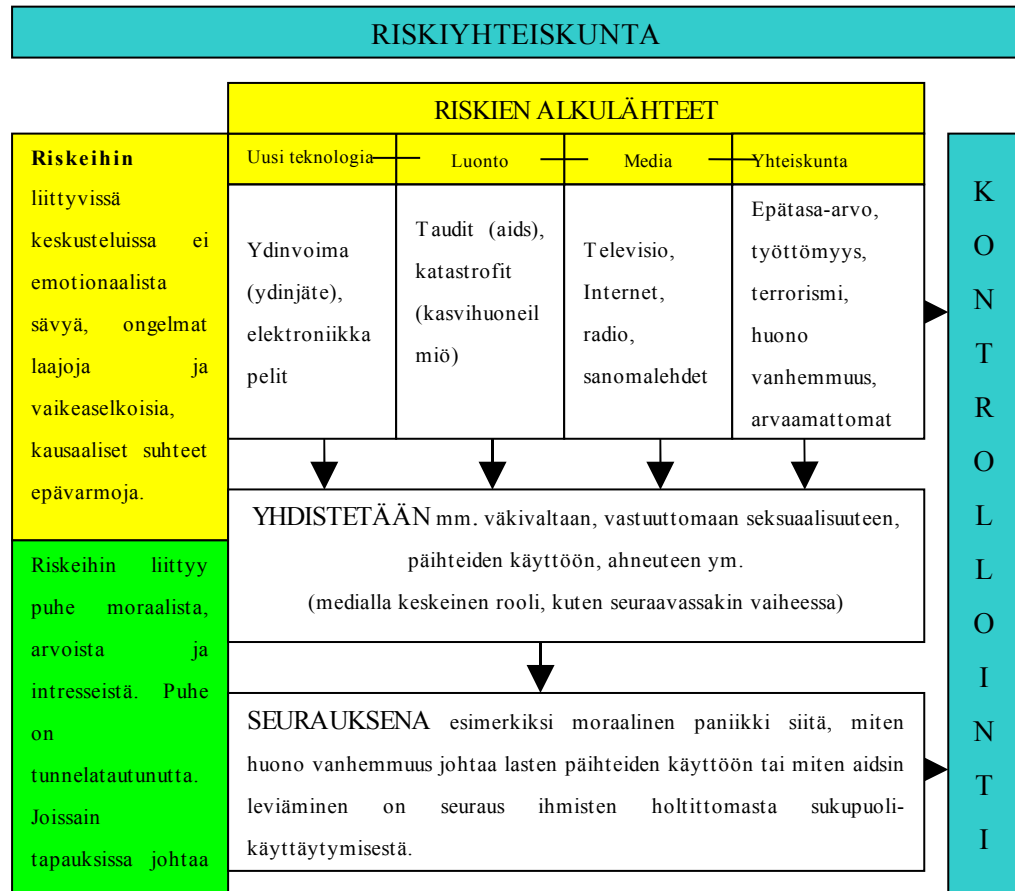
paniikeissa. Usein vasta suurempi onnettomuus tai vaaratilanne laukaisee keskustelun, jossa jokin asia nähdään moraaliltaan kannalta epäsuotuisaksi ja yhteiskunnan kannalta vaaralliseksi. Onnettomuus antaa oikeutuksen tähän keskusteluun. Tämä johtaa Ungarin mielestä siihen, ettei mielipidejohtajien näkemyksiin ole helppo luottaa. He eivät pysty pitämään yhteiskuntaa turvallisena ehkäisemällä ja taltuttamalla riskejä, vaan ihmisten elämää ympäristössään kuvaa parhaiten sana selviäminen. Mielipidejohtajien tehtävän tekee vielä hankalammaksi se, että kun ihmiset haluavat eron tietystä riskinä pidetystä teknologiasta, haluavat he samaan aikaan siirtyä käyttämään uutta kokeiluvaiheessa olevaa (arvaamatonta) teknologiaa. (Ungar 2001, 282–283.)

Seuraavalle sivulle (kuviokuva 1) olen kuvannut riskiyhteiskunnan ja moraalisten paniikkien välistä yhteyttä. Lähtökohta on se, että uudesta teknologiasta, luonnosta, mediasta ja yhteiskuntien välisistä ja sisäisistä suhteista kumpuaa esiin riskejä, jotka värittävät nykyään voimakkaasti ihmisten arkea. Riskejä voidaan käsitellä joko faktoihin pidättäytyvällä tai emotionaalisella tavalla, joista jälkimmäinen on luonteenomaista moraalisisissa paniikeissa. Keskustelun luonne siis ratkaisee, onko riskistä syntynyt moraalinen paniikki. Molemmissa tapauksissa lähtökohtana on kuitenkin yhteiskunta ja kulttuuri, jossa erilaisia riskejä tiedostetaan paremmin. Tämän kuvion tarkoituksena on tuoda esille se, miten riskiyhteiskunta tuottaa edellytyksiä moraalisisille paniikeille. Kaikista riskeistä ei sellaista kuitenkaan synny.

Ungar on kuvannut moraaliseen paniikkiin ja riskiin liittyvien keskustelujen eroja. Hänen mielestään moraalisisia paniikkeja koskeva puhe käsittää enemmän nimenomaan tunnelatautunutta, moraaliltaan rajoja käsitteleviä asioita, kun taas riskejä käsitellään enemmän tieteellisen sanaston kautta. (Ungar 2001, 277.) Tämä tulee esille myös kuviossa 1.

Kuvion 1 oikeanpuoleisin laatikko kuvaa sitä, miten sekä riskit että moraalisiset paniikit herättävät halun kontrolloida ongelmaa. Beckin mukaan riskit ja kontrollointi liittyvät keskeisesti yhteen, sillä riskejä pyritään aina jotenkin kontrolloimaan. Kontrollointi edellyttää päätöksentekoa, joka taas riippuu siitä, miten ongelma on määritelty. Sekä riskien että moraalisisien paniikkien tapauksessa on aina mahdollista, että ongelma kuvataan väärin, jolloin kontrollointitoimetkaan eivät osu oikeaan kohteeseen. (Beck 2002, 2–3.) Vaikea kontrolloitavuus on johtanut eri ongelmaa ratkaisevien tahojen yhteistyöhön myös maailmanlaajuisesti, mutta eriävät

mielipiteet ongelman ratkaisusta tuovat kuitenkin myös konflikteja ratkaisua hakevien tahojen välille (Beck 2002, 4). Ongelmien ratkaisemista ei helpota yhtään markkinavoimien suuri valta, sillä se ei pääsääntöisesti toimi eettisten periaatteiden mukaan. Myös moraalisten paniikkien ratkaisemisessa taloudelliset tekijät sekä synnyttävät ongelmia että hidastavat niiden ratkaisemista (vrt. Giroux 2002.)

KUVIO 1. Riskit moraalisten paniikkien lähteenä.

Riskien määrän lisääntyminen ja niiden parempi tiedostaminen lisää Ungarin (2001, 274) mielestä moraalisten paniikkien määrää. Hän ei ole kuitenkaan asiasta täysin varma, sillä eri teoreetikoilla on hyvin erilaisia mielipiteitä. McRobbie ja Thornton (1995) katsovat, että moniarvoistumisen vuoksi moraalisia paniikkeja on nykyään vaikeampi synnyttää. Thompson (1998) sen sijaan näkee moraalisten paniikkien määrän ja intensiivisyyden kasvaneen. Itse katson, että molemmat näkemykset voivat olla samaan aikaan jokseenkin oikeita, sillä moniarvoistumisen vuoksi moraalisen paniikin ideaalityyppiä lähentelevien tapahtumien on vaikea syntyä. Pienempiä

moraalisia paniikkeja, jotka eivät ehdi kaikin osin täyttämään ideaalityypin kaikkia piirteitä, sen sijaan vaikuttaa syntyvän ja kuolevan tihenevällä tahdilla: uusi moraalinen paniikki syntyy jo ennen kuin vanha ehditään käsitellä loppuun. Johansson (2000) käyttää tästä nimitystä postmoderni moraalinen paniikki, jota kuvaa nimenomaan lyhytikäiseksi, ja se ei johda muuhun kuin eri intressiryhmien ja asiantuntijoiden väliseen keskusteluun – lainsäädännön muutoksia tuskin ehdotetaan.

3 MORAALISET PANIIKIT TODELLISUUDEN KUVAAJINA JA MUOVAAJINA

Yksinkertaistetusti sanottuna moraalisisessa paniikissa ryhmä, asiantila, tapahtuma tai yksilö määritellään uhkaksi yhteiskunnan arvoille tai intresseille, mikä johtaa pyrkimykseen määritellä ja analysoida ongelmaa ymmärrettävämmäksi. Selvitysprosessia johtaa usein media ja sen tavoitteena on esittää erilaisia ratkaisuehdotuksia. (Cohen 1980.) Moraaliset paniikit eivät ole kuitenkaan nimestään huolimatta aivan irrationaalisia ja kontrolloimattomia tapahtumia (vrt. Buckingham 2000, 126), eivätkä ne näy medioissa suoranaisina ihmisten moraalisen tilan moittivina julistuksina. Ne voivat olla tällaisia, mutta useimmiten moraaliset paniikit esiintyvät lievemässä muodossa eli nimitys on hieman kärjistetty.

Tämän pohjituksen kautta siirrytään nyt tarkastelemaan miten moraaliset paniikit syntyvät. Sen jälkeen arvioidaan moraalisten paniikkien piirteitä ja vaiheita sekä sisältöä kuvaavia malleja, josta taas siirrytään kuvaamaan moraalisten paniikkien keskeistä prosessia eli poikkeavaksi leimaamista. Luvun lopuksi luonnehditaan median roolia moraalisten paniikkien yhteydessä.

3.1 Paniikkien synty: intressiryhmä-, ruohonjuuri- ja eliittiteoria

Goode ja Ben-Yahuda (1994) esittelevät kolme vaihtoehtoista moraalisten paniikkien syntymisteoriaa, jotka ovat intressiryhmä-, ruohonjuuri- ja eliittiteoria. Näitä syntymistapoja ei mielestäni tule ajatella kilpaileviksi selittämistavoiksi vaan moraaliset paniikit voivat syntyä eri aikoina ja eri paikoissa eri tavoin. Näillä syntytavoilla on hyvien puoliensa lisäksi aukkokohtansakin, mitä pyrin tuomaan muiden teoretikkojen avulla esille.

Eri moraalisten paniikkien syntyteoriat eroavat toisistaan kahden eri ulottuvuuden perusteella. Ensimmäinen ulottuvuus koskee sitä, mikä motivoi moraalisten paniikkien syntyä eli onko kyse moraalisen vai intressien ajamista toiminnasta. Ensimmäisessä tapauksessa huoli koko yhteiskunnan tai sen osan moraalisen tilasta aiheuttaa huolestuneisuutta. Intressien tapauksessa moraalisen paniikilla puolestaan pyritään saavuttamaan itselle jotain arvokkaaksi koettua.

Käytännössä intressejä sekä maailmankatsomukseen, ideologiaan ja moraaliiin liittyviä tekijöitä on vaikea erottaa toisistaan. (Goode & Ben-Yahuda 1994, 159–166.)

Toinen syntyteorioissa selkeämmin näkyvä ulottuvuus ottaa huomioon, kuinka monta toimijaa on synnyttämässä moraalista paniikkia, ja sen, leviääkö paniikki yhteiskunnan eliitistä alaspäin muihin yhteiskuntaluokkiin vai juuri päinvastoin. Mahdollista on myös, että yhteiskunnan keskiluokka aiheuttaa moraalisen paniikin, minkä perusteella on luotu intressiryhmäteoria. Ruohonjuuriteoriasta puhutaan silloin kun levottomuus lähtee liikkeelle yhteiskunnan alempien tai vaikutusvallattomimpien kerrostumien joukosta. Eliittiteoria puolestaan nimensä mukaisesti korostaa eliitin pyrkimystä kontrolloida muun kansan moraalialia tai yritystä saavuttaa jotain konkreettista hyötyä moraalisten paniikkien kautta. (Goode & Ben-Yahuda 1994, 159–166.)

Intressiryhmäteoria on kaikista laajimmin käytetty moraalisten paniikkien syntyselitys aiheeseen liittyvissä tutkimuksissa. Tähän teoriaan sisältyy ajatus, että eri ryhmät toimivat itsenäisesti ja luovat ja ylläpitävät moraalisia paniikkeja. Eri ryhmiä motivoi toimintaan aivan erilaiset asiat kuten uskonto, raha, poliittinen kannatus tai eettiset periaatteet. Keskeistä on siis kysyä, kuka paniikista hyötyy? Tämä saattaa kuulostaa itsekkäältä periaatteelta, mutta todellisuudessa ryhmät saattavat uskoa toimintansa ajavan kohti jotain jalompaa päämäärää. (Goode & Ben-Yahuda 1994, 165–166.)

Itsekkäitä pyrkimyksiä hyötyä moraalisisista paniikeista löytyy paljon. Poliitikot voivat esimerkiksi moraalisten paniikkien kautta vaatia suostumusta ajamilleen asioille, ja liike-elämässä keskeinen myyntiä edistävä tekijä on kaupiteltavan tuotteen ympärillä käytävä kiistely, johon liittyy ehkä sensorin uhka, seksuaalinen skandaali tai jokin kumouksellinen teko. Media puolestaan saa moraalisten paniikkien avulla ”uutiset” julkaisemisen arvoiseksi. Uudeksi osapuoleksi intressiryhmien väliseen keskusteluun ovat tulleet sosiologit, joilla on taipumusta rauhoittaa äärimmäisten mielipiteiden merkitystä. (McRobbie & Thornton 1995, 560–567, 572.)

Media on yksi keskeisin tekijä ja intressiryhmä moraalisisissa paniikeissa. Melkein kaikki intressiryhmät ovat nykyään median ympärille kietoutuneina, jolloin ne saavat edustamansa ryhmän näkökulman esille yhteiskunnassa. Media sijoittuu modernin yhteiskunnan rakenteisiin ja intressiryhmien toimintaan sulavasti, ja

esimerkiksi media ja politiikka toimivat kiinteässä yhteistyössä. (McRobbie & Thornton 1995, 560–567, 572.)

Nuoret ovat intressiryhmistä kaikista vaikutusvallattomin, mikä tulee esille McRobbien ja Thorntonin (1995, 567) mielestä nuorten äänien vähempänä arvostuksena ja huomiona moraalisisissa paniikeissa. Näin siitä huolimatta, että usein käsitellään nimenomaan nuoriin liittyviä asioita. Drotner näkeekin nuoret moraalisisissa paniikeissa lähinnä symboleina, jotka kuvastavat laajempia sosiaalisia ristiriitoja. Moraalisisissa paniikeissa on kyse poliittisista, sosiaalisista ja kulttuurisista valtasuhteista, joita nuorten toiminta sekoittaa – se ajaa intressiryhmät puolustamaan omia asemiaan ja etujaan. (Drotner 1992, 44, 56.)

Moraalisiin paniikkeihin osallistuvien tahojen (intressiryhmien) määrä on nykyään niin suuri, että paniikkiin on vaikea löytää mitään yksiselitteistä ratkaisua. Aikaisemmin, ennen modernia yhteiskuntaa, mediayleisössä vallitsi yksimielisyys ja se oli median manipuloitavissa, mutta nykyään yleisön rooli on aktiivisempi ja kriittisempi (McRobbie & Thornton 1995, 572).

Ruohonjuuriteorian perusidea on se, että suuri osa yhteiskunnan ”tavallisista” jäsenistä tuntee aitoa huolta jonkin asian puolesta. Uhka on tällöin aidosti olemassa, vaikka siihen saattaa liittyä väärinymmärrystä tai liioittelua. Teoria myös korostaa sitä, ettei media tai eliitti voi nostaa moraalista paniikkia tyhjästä, vaan ilmiön pohjalla täytyy olla ihmisten oikea huoli. Riskeihin liittyvä esimerkki noudattaa samantapaista kaavaa: Yhdysvalloissa kansalaiset ovat lähivuosina ydinenergiaan liittyvien pelkojensa vuoksi estäneet uusien ydinvoimaloiden rakentamisen eliitin eriävistä mielipiteistä huolimatta. Kansalaiset eivät siis täysin luota ydinvoiman ammattilaisten vakuutteluihin tarkoista laskelmista ja turvallisuudesta. (Goode & Ben-Yahuda 1994, 161–164.) Huoli lähti siis liikkeelle tavallisista ihmisistä ilman eliitin ja intressiryhmien pyrkimyksiä. Ruohonjuuriteoriasta toisena hyvänä esimerkkinä toimii Thompsonin mainitsemat 1600-luvun noitavainot. Ilmiö selittyi tavallisten ihmisten keskuudesta nousseesta huolesta nopean yhteiskunnallisen muutoksen aikana. (Thompson 1998, 17–18.)

Eliittiteoria korostaa eliitin voimaa muodostaa moraalisisia paniikkeja. Reinarmanin ja Levenen mukaan eliitti saattaa yrittää moraalisten paniikkien nostattamisella viedä muun kansan huomiota todellisista ongelmista, joihin kohdistettu liika huomio saattaisi heikentää eliitin asemaa. Eliitin suuri valta perustuu mahdollisuuteen hallita mediaa, lainsäädäntöä ja resursseja, joihin yhteiskunnalliset

liikkeet ja muut aktiiviryhmät joutuvat toiminnassaan tukeutumaan (Goode & Ben-Yahuda 1994, 164.) Esimerkiksi 1970-luvulla Isossa-Britanniassa levisi moraalinen paniikki rikoksista aikana, jolloin rikollisuus ei ollut yleistymässä. Tämän paniikin tarkoitus oli viedä huomiota pois pahentuvasta lamasta ja siitä aiheutuvista ongelmista, jolloin eliitti sai turvattua taloudellisen asemansa. Median tehtävänä oli välittää eliitin sanomaa ja näin auttaa vallitsevan hegemonian säilymistä. (Hall, Critcher, Jefferson, Clarke & Roberts 1978, 217.)

Moraaliset paniikit ovat McRobbien (1994) mielestä usein ylhäältä annettuja, jolloin pelko tavallaan istutetaan ihmisiin (eliittiteoria). Riskien Ungar sen sijaan toteaa nousevan esiin paikallisella tasolla, ja päättävät elimet joutuvat vastaamaan aiheesta nousseisiin kysymyksiin (ruohonjuuriteoria). (Ungar 2001, 277.) Tälle yleissäännölle löytyy kuitenkin varmasti poikkeuksia, joten aivan sokeasti edelliseen logiikkaan ei kannata uskoa.

3.2 Moraalisten paniikkien määritelmät

Moraalisten paniikkien sisällöstä ei ole vielä tähän mennessä päästy täyteen yksimielisyyteen. Alkuperäinen moraalisen paniikin määritelmä kuului Stanley Cohenille (1980), mutta tämän jälkeen monet teoreetikot ovat antaneet oman panoksensa teorian päivittämiseksi. Yksi tärkeimmistä ja siteeratuimmista määritelmän uudistamisyriityksistä kuuluu Goodelle ja Ben-Yahudalle (1994), mutta tästäkin teoriasta löytyy omat aukkokohtansa. Teorioiden ongelmiin kuuluu muun muassa se, etteivät ne ole ottaneet huomioon modernisaatiokehitystä ja samoin eri maiden välinen moraalisten paniikkien vertailu on jäänyt teorioita muodostaessa vähälle. Cohenin sekä Gooden ja Ben-Yahudan ideat eivät kuitenkaan ole vanhentuneet täysin käyttökelvottomiksi - niissä on edelleen perusta moraalisten paniikkien määrittelemiselle. Seuraavaksi käsitelläänkin juuri näitä malleja ja täydennetään niitä muiden esittämillä parannusehdotuksilla.

3.2.1 Cohenin kritisoitu ja paranneltu malli

Cohen (1980) kuvaa moraalista paniikkia ajallisesti etenevänä prosessina, johon hän on nimennyt seitsemän eri osaa eli ilmaantumisen, tulkinnan, moraaliset

ristiretkeläiset, asiantuntijat, selviytymisen ja ratkaisut, vaimentumisen sekä perinnön. Critcher (2003) on lisäksi täydentänyt tätä mallia vielä yhdellä kohdalla, jota käsitellään mallia kohtaan esitetyn kritiikin ja täydennysten lisäksi.

Moraalinen paniikki lähtee liikkeelle uhan *ilmaantumisen* vaiheessa. Tällöin jonkin avaintapahtuman tuloksena syntyy ihmisten keskuuteen yleinen tietoisuus siitä, että tietynlainen käytös uhkaa yhteiskunnan arvoja ja intressejä. Tarkalleen ei kuitenkaan vielä tiedetä uhkaavan asian tai vihollisen luonnetta. (Cohen 1980, 17.)

Critcherin mielestä vihollisen ilmestyminen ei riitä selittämään moraalisten paniikkien syntymistä. Välttämättä siis mikään yksittäinen avaintapahtuma, jossa vihollinen esiintyisi, ei laukaise itse paniikkia. Moraalista paniikkia kuvastava keskustelu on voinut olla jo käynnissä pitemmän aikaa ennen kuin Cohenin (1980) korostama vihollinen ilmestyy. (Cricher 2003, 151–152.) Esimerkiksi ennen kuin kaksi lasta surmasi kaksivuotiaan James Bulgerin, oli jo ollut käynnissä keskustelu lapsuuden kuolemista. Kun media sitten yhdisti murhan symboloimaan lapsuuden katoamista, sai moraalinen paniikki lisää puhtia. Critcher kuitenkin haluaa sanoa, että moraalinen paniikki oli jo olemassa ennen avaintapahtumaa.

Seuraavaa vaihetta nimitetään *tulkinnaksi tai median inventaarioksi*. Usein nimenomaan media luonnehtii uhan ja sen aiheuttajan ja antaa muutenkin selityksiä tapahtuneelle. Medialle on tyypillistä liioittelu tai vääristely, tulevaisuuden ennustaminen ja symbolointi, joka voi kiinnittyä esimerkiksi tiettyyn hiustyyliin tai vaatetukseen. Lisäksi media rakentaa stereotyyppistä kuvaa uhasta ja pyrkii löytämään syntipukin/kansanvihollisen, mitä käsitellään myöhemmin poikkeavaksi leimaamista käsittelevässä luvussa. Tässä vaiheessa media myös herkistyy tarkkailemaan muita samantapaisia tapahtumia. (Cohen 1980, 17, 40, 74.) Lisäksi tiedotusvälineet pyrkivät Jupin (2004, 232) mielestä rinnastamaan moraalisen paniikin laukaisseen tapahtuman ennalta tuttuihin ilmiöihin, jotta uhka olisi helpompi hahmottaa. Jupin tutkimia eläinoikeusliike esimerkiksi yhdistettiin terroristeihin, vaikka kyseinen termi ei kovin osuva olekaan. Termi kuvastaa osuvasti tapahtumaan liittyvää vääristelyä ja liioittelua.

Cohenin (1980) alkuperäistä kuvausta median roolista Critcher (2003) pitää tarkkana, mutta sen lisäksi tulisi hänen mielestä ottaa paremmin huomioon eri medioiden väliset sekä median osien sisäiset erot. Esimerkiksi Englannissa lehtien välillä on ollut suuria eroja moraalisten paniikkien synnyttämisessä. Pääosin moraalisten paniikkien alulle panija on siellä ollut The Daily Mail. Muut lehdet ja

mediat eivät välttämättä ole reagoineet asioihin läheskään yhtä voimakkaasti. (Cricher 2003, 142, 152.) Nimenomaan media selittää Thompsonin (1998, 16) mielestä parhaiten moraalisten paniikkien frekvenssiä ja leviämistä Britanniassa.

Moraaliset ristiretkeläiset ovat niitä, jotka kaikista hanakimmin pyrkivät puolustamaan tiettyjä arvoja moraalisten paniikkien aikana. Nämä yksilöt, ryhmät tai organisaatiot ilmoittavat usein oman kantansa ongelman luonteesta ja siihen tarvittavista parannuskeinoista. Heillä on myös oma mielipiteensä syntipukeista ja kausaalisia selityksiä ongelmaan. Nämä selitykset voivat pohjautua joko tunteisiin tai järkeen tai molempiin. Moraaliset vartijat voivat joko ohjailia tai seurata mediaa tai toimia yhteistyössä sen kanssa. (Cohen 1980.) Critcherin (2003, 152) mielestä moraalisten ristiretkeläisten tavoitteena on myös tukevoittaa omaa asemaa yhteiskunnassa. Eri instituutiot, jotka toimivat vahvojen eettisten periaatteiden mukaan, kuten eri kirkot, ovat todennäköisiä moraalisia ristiretkeläisiä. Paavi on yksi esimerkki merkittävistä henkilöistä, joka ottaa kantaa ihmisten eettisiin päätöksiin.

Median lisäksi moraaliset vartijat on siis toinen merkittävä moraalisia paniikkeja alulle paneva ryhmä. Media kuitenkin pystyy kehittämään moraalisia paniikkeja yksinäänkin. Näiden ryhmien tavoitteena on saada medioiden huomio ja he käyttävät tarvittaessa propagandaa sanomansa läpiviemiseksi. (Cricher 2003, 152.)

Asiantuntijat kertovat omat diagnoosinsa ja ratkaisunsa uhkaksi koettuun ilmiöön, mutta asiantuntijoiden roolista Cohen (1980) ei kerro enempää. Critcherin mielestä asiantuntijoilla saattaa olla valtaa vaikuttaa median tapaan kirjoittaa ongelmasta. Hän kuitenkin huomauttaa, että käsittelemissään tapaustutkimuksissa eksperttien mielipiteet eivät merkittävästi näy. Välillä ongelmaan liittyvän alan ammattilaisten mielipidettä oli kysytty, mutta media saattoi tulkita tietoa joko tahallisesti tai tahattomasti väärin. Media otti myös esille yllättäviä ”eksperttejä”, joilla ei periaatteissa ollut minkäänlaista asiantuntemusta ilmiöön, vaikka media näin väitti. (Cricher 2003, 18, 153.) Juppi (2004, 241) esimerkiksi kertoo, että eläinoikeusliikkeen synnyttämään paniikkiin otettiin eläinaktivismin asiantuntijaksi eläinkoelobbaaja eli todella yllättävä taho. Joidenkin asiantuntijoiden mukaan eksperttien näkyvyys moraalisisissa paniikeissa on vähentymässä, mikä Critcherin mukaan vaatii lisäselvitystä (Cricher 2003, 153).

Eliitin yksimielisyydelle ja vääristelylle perustuva huoli on aivan uusi lisä Cohenin malliin. Se mukailee Gooden ja Ben-Yahudan ajatusta siitä, että jotta

moraalinen paniikki voisi kehittyä, tarvitaan eliittien keskuuteen tietty määrä huolestuneisuutta ja yksimielisyyttä. Eliitin pyrkimyksiä vastustavaa organisoitua oppositioita ei kuitenkaan saa olla olemassa, sillä sen on todettu estävän paniikkien syntymisen. Paniikin eliitti saa luultavammin aikaan vääristelemällä sekä ongelman laajuutta että syitä ja seurauksia. (Cricher 2003, 153.) Tämä lisäys ei mielestäni oleta, että huolestuneisuuden pitäisi olla lähtöisin alun perin nimenomaan eliitistä vaan se voi olla peräisin myös muista kansanosista. Jos eliitti ei kuitenkaan yhdy muiden synnyttämään moraalisen paniikin alkuun, ei kunnollista moraalista paniikkia pääse todennäköisesti syntymään. Esimerkiksi jos Suomessa poliitikot ja muut merkittävät henkilöt ota kantaa kansaa askarruttaviin kysymyksiin, asia luultavasti haihtuu otsikoista.

Moraalisen paniikin loppuvaihetta kuvaavat termit *selviytyminen ja ratkaisut*. Median, moraalisten vartijoiden ja eksperttien keskustelun tuloksena syntyy ainakin jonkinasteinen yhteisymmärrys tarvittavista toimenpiteistä. Jos vallitsevat rakenteet eivät tue heidän kehrittelemiään ratkaisumalleja, voidaan tarvittaessa pyrkiä muuttamaan vanhoja tai tekemään uusia lakeja. Lakimuutos jättää konkreettisia jälkiä yhteiskuntaan, mutta moraalisen paniikin vaikutus voi olla myös symbolinen. Silloin esitetyt ratkaisuehdotukset eivät muunnu konkreettiseksi toiminnaksi. (Cohen 1980, 85–90.) Critcher (2003) lisäksi katsoo moraalisen paniikkiin liittyvän narratiivin sulkeutuvan tässä vaiheessa. Narratiivin sulkeutuessa jokin tietty tapa puhua ilmiöstä saa vallitsevan aseman muihin diskursseihin nähden ja tämän voittaneen diskurssin mukaan suoritetaan tarvittavat toimenpiteet. (Cricher 2003, 153.)

Vaimentuminen on Cohenin (1980) mukaan moraalisen paniikin seuraava askel kun tavoitellut toimenpiteet on suoritettu. Tällöin huolestuminen lakkaa tai ainakin huomattavasti vähenee. Hän ei kuitenkaan Critcherin (2003) tavoin ota huomioon, että paniikki saattaa puhjeta uudelleen jonkin tapahtuman myötävaikutuksesta, mikä tarkoittaa, ettei moraalinen paniikki ollut alun perinkään haihtunut täysin pois. Critcher on kuitenkin Cohenin (1980) kanssa samaa mieltä siitä, että lain muodostamisen jälkeen paniikki menettää ainakin toistaiseksi liikevoimansa. Tavallisesti paniikki muuntuu rutinoituneeksi tavaksi käsitellä tiettyjä yhteiskunnallisia ongelmia. (Cricher 2003, 153.)

Moraaliset paniikit jättävät joskus pitkäaikaisen *perinnön* yhteiskuntaan esimerkiksi muutoksina sosiaalipolitiikassa, laissa tai yhteiskunnan tavassa

ymmärtää itsensä (Cohen 1980). Critcher (2003, 153) katsoo, että perintö voi olla konkreettisten muutosten sijaan kulttuurista, sosiaalista tai ideologista.

Critcherin mukaan tämä kritisoitukaan malli ei ole ainakaan hänen parannustensa jälkeen vielä täydellinen. Malliin tehdyt yleistykset on tehty hänen osaltaan suhteellisen pienen aineiston perusteella, jotka liittyvät lähinnä lapsuuteen. Hän lisäksi muistuttaa, että kyseessä on ideaalityyppi, joka lähinnä paljastaa yhteisiä ominaisuuksia ja eroja ilmiöiden välillä. (Critcher 2003, 154, 178.) Cohenin (1980) malli muiden teoreetikoiden tekemine täydennyksineen on kuitenkin tällä hetkellä paras väline moraalisten paniikkien ymmärtämiseksi. Seuraavaksi esiteltävä Gooden ja Ben-Yahudan (1994) malli käsitteellistää hyvistä puolistaan huolimatta huonommin moraaliset paniikit – ainakin Critcherin (2003) mielestä.

3.2.2 Gooden ja Ben-Yahudan kritisoitu ja paranneltu malli

Goode ja Ben-Yahuda (1994) ovat muodostaneet täysin oman teoriansa moraalisesta paniikista. Heidän näkemyksensä mukaan moraalista paniikkia kuvaavat huolestuneisuus, konsensus, vihamielisyys, suhteettomuus ja haihtuvaisuus. Tämä malli osittain sivuaa ja täydentää Cohenin (1980) mallia, vaikka yrittääkin tarkastella moraalisia paniikkeja hieman nykyaikaisemmasta näkökulmasta. Gooden ja Ben-Yahudan (1994) moraalisen paniikin osa-alueiden rinnalla kuljetan Welchin, Pricen & Yankeyn (2002) käyttämää esimerkkiä moraalisesta paniikista, jonka tulkitsemiseen on hyödynnetty nimenomaan esiteltävän mallin ideaa. Esimerkki koskee villiytymistä (wilding). Media kehitti villiytyksen kuvaamaan urbaanin nuorisoryhmän käyttämää seksuaalista väkivaltaa, mikä sai alkunsa ja suuren huomion medioissa kun New Yorkissa suuri joukko nuoria raiskasi valkoihoisen naislenkkeilijän. Lisäksi kuljetan mukana etenkin Critcherin (2003) kritiikkiä ja parannusehdotuksia niin kuin Coheninkin mallin yhteydessä.

Huolestuneisuus on tämän mallin avaintekijä eli ilman sitä ei voi puhua moraalisesta paniikista. Muut piirteet eivät ole aivan yhtä ehdottomia. Huolestuneisuus kohdistuu poikkeavaksi katsottuun käytökseen, jolla katsotaan olevan epäsuotuisia vaikutuksia muulle yhteiskunnalle. Huolestuneisuutta voi mitata mielipidetutkimusten, median kiinnostuksen, ehdotettujen lakialoitteiden ja yhteiskunnallisten liikkeiden aktiivisuuden kautta. (Goode & Ben-Yahuda 1994,

156–157.) Huolestuneisuuden astetta villiytyminen tapauksessa Welch ym. (2002) mittasivat nimenomaan sillä, kuinka paljon huomiota ja kiinnostusta media osoitti kyseistä tapahtumaa kohtaan. Heidän toinen huolestuneisuutta kuvaava tekijä oli ehdotetut lakialoitteet. Esimerkiksi osa poliitikoista halusi ratkaista villiytymistä koskevan ongelman lisäämällä poliisien määrää ja soveltamalla kuolemanrangaistusta tämän kaltaisissa tapauksissa. (Welch 2002, 8–10.)

Critcher myöntää huolestuneisuuden olevan moraalisten paniikkien keskeinen piirre. Hän korostaa kuitenkin sitä, ettei huolestuneisuuden tarvitse koskea kaikkia yhteiskunnan jäseniä, vaan riittää, että joku vaikutusvaltainen ryhmä kokee kyseisen tunteen. Yleensä nimenomaan eliitti (poliittiset toimijat tai mielipidejohtajat) voi saada moraalisen paniikin näkyväksi, vaikka takana ei olisikaan yhteiskunnan enemmistön kannatusta. Moraalisia paniikkeja analysoidessa tulisi siis selvittää, keiden joukossa huolestuneisuutta esiintyy, kuinka laajalti ja miten se ilmenee. (Critcher 2003, 150.)

Yksi tai muutama ihminen ei vielä riitä moraalisen paniikin synnyttämiseen ja ylläpitämiseen vaan siihen tarvitaan suurempien joukkojen *konsensususta*. Useiden ihmisten välillä täytyy olla yhteisymmärrys siitä, että jokin asia uhkaa ja se aiheutuu tietyistä henkilöistä tai ryhmistä ja heidän toiminnastaan. Toisaalta paniikin ei tarvitse koskettaa kaikkia tietyn yhteiskunnan jäseniä, vaan moraalinen paniikki voi ilmetä jossain yhteiskunnan osassa. Esimerkiksi yhteiskunnan eliitti tai sen merkittävä osa voi kokea jonkin asian todella huolestuttavana, mutta ei saa tätä huolta välttämättä siirrettyä muuhun kansaan. Konsensus ei siis välttämättä tarkoita koko kansan mielipiteiden yhtenevyyttä. (Goode & Ben-Yahuda 1994, 157–158.) Tässä vaiheessa on huomautettava tavastani puhua moraalista paniikista pääasiassa tietyn yhteiskunnan sisäisenä asiana. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole globalisoituneessa maailmassa, jossa moraaliset paniikitkin voivat rikkoa maiden rajoja. Pääsääntöisesti tutkitut moraaliset paniikit ovat kuitenkin noudattaneet maiden rajoja.

Myös Cohen on väittänyt, että vahvat kansanryhmät, vaikkeivät olisi suuriakaan, voivat saada moraalisen paniikin aikaan. Joskus paniikki jopa muodostuu siinä vaiheessa kun itse poikkeava käyttäytyminen on jo hiipumassa, sillä määrittelyn kautta se saadaan näkyväksi ja toimenpiteitä vaativaksi. (Cohen 1980, 9.) Critcherin (2003, 177) sanoin yleinen mielipide (konsensus) konstruoidaan aktivoimisen sijaan, usein nimenomaan median avulla.

McRobbie ja Thornton (1995, 565) uskovat, että kovin laajaa yksimielisyyttä on moderneissa ja moniarvoisissa yhteiskunnissa vaikea saavuttaa. Lisäksi he näkevät, etteivät nimenomaan nuorten näkemykset ole juuri lainkaan yksimielisyyttä muodostamassa tai ylipäätään huomioituna kun moraalien rajoista väitellään. Näin siitä huolimatta, että paniikit koskevat usein nuoria.

Jonkinlaista yksimielisyyttä kuitenkin aina tarvitaan moraalisen paniikin herättämiseen ja ylläpitämiseen. Ongelman ratkaisumenetelmistä ei kuitenkaan välttämättä tarvitse päästä yksimielisyyteen, vaan Gooden ja Ben-Yahudan (1994) mainitsemaa konsensusta tarvitaan nimenomaan paniikin muodostumisvaiheessa. Yhteiskunnan moniarvoistumisen vuoksi keskusteluissa löytyy mielipiteitä asian eri kanteilta, jolloin mihinkään kaikkien hyväksymään lopputulokseen ei ole helppoa päästä. Ratkaisujen tekemistä vaikeuttaa kaikkien hyväksymän syntipukin tai kansanvihollisen löytämisen vaikeus. Moniarvoistumisen vuoksi moraalilla paniikeilla voi olla siis vaikeampi heikentää toisen yhteiskuntaryhmän asemaa. Tämän tarkoittaa sitä, ettei moraalista paniikeista jää välttämättä mitään seuraamuksia, vaikka itse moraalinen paniikki onnistutaan tietynlaisen yksimielisyyden ansiosta synnyttämään.

Konsensukseen siis pätee samat periaatteet kuin huolestuneisuuteenkin eli yksimielisyys voi joskus vallita vain tiettyjen ryhmittymien keskuudessa. Yksimielisyyden kohdalla on kuitenkin otettava huomioon organisoidun opposition vaikutus, koska sillä on usein voima pysäyttää alkava moraalinen paniikki. Oppositio pystyy rikkomaan yksimielisyyden täysin taistelemalla leimaamispyrkimyksiä vastaan median tai joissain tapauksissa oikeudenkäynnin kautta. Tällöin moraalista paniikilta häviää pohja. (Cricher 2003, 150.) Voidaan myös ajatella, että niillä voimilla, joilla on valta nostaa moraalinen paniikki, on myös mahdollisuus se taltuttaa. Vielä ei ole varmaankaan tutkittu esimerkiksi sitä, miten eliitti voi yrittää suojella omia intressejään estämällä tiettyjen moraalisten paniikkien leviäminen.

Vihamielisyys kohdistuu siihen ryhmään, joka käyttäytyy muiden mielestä uhkaavasti. Ryhmä nähdään kunniallisten ja lainkuuliaisten kansalaisten vihollisena ja lisäksi sen koetaan vievän pohjaa yhteisiltä arvoilta, elämäntavoilta ja pahimmassa tapauksessa koko yhteiskunnalta. (Goode & Ben-Yahuda 1994, 157.) Vihamielisuuden kohdistaminen tiettyihin henkilöihin on mahdollista Welchin ym. (2002, 11) mukaan siten, että poliisi, media tai jokin muu taho luonnehtii poikkeavaksi nähtyjä. Tätä kautta syntyy uhkaavaksi koetusta ryhmästä Gooden ja

Ben-Yahudan (1994) käsittelemä stereotyyppi, joka pohjautuu tietoon syyllisten iästä, etnisestä taustasta, sosioekonomisesta statuksesta, ulkonäöstä, paikkakunnasta ja muista tuntomerkeistä.

Welch ym. (2002, 5, 13–14) katsovat mediassa muodostettujen stereotyyppien huonon puolen olevan sen, että kun ne yhdistetään tiettyyn rotuun, ne tukevat lähinnä rasismia ja hallitsevan luokan aseman vankistumista. Nuorisoväkivaltaa käsittelevät moraaliset paniikit eivät siis kerro heidän mukaansa vain yhteiskuntaa koskevasta uhasta vaan myös poliittisesta vallankäytöstä, joka ajaa joskus rodullista ja taloudellista epätasa-arvoa. Vihamielisyys tuli esiin Welchin ym. (2002, 14) kuvaamassa moraalisisessa paniikissa siten, että ”villiytyneisiin” liitettiin mediassa käsitteitä, jotka kuvasivat ryhmiä ei-inhimillisinä tai eläimellisinä. Näiden piirteiden avulla rakentuu mediassa vähitellen stereotyyppi syntipukeista, jonka avulla on helpompi vaatia kovempia rangaistuksia. Rangaistusten asettamista ei koeta todennäköisesti niin suurena kynnyksenä kun kyse ei ole enää ihmisistä.

Gooden ja Ben-Yehudan (1994) kuvaama vihamielisyys sopii osittain riskien yhteyteen. Riskien kohdalla ei usein ole tunnistettua syntipukkeja, joten vihamielisyyden kohdistaminen ilmiön lisäksi tiettyihin henkilöihin on vaikeaa. Riskien yhteydessä on kyllä tyypillistä keskustelu, jossa etsitään vastuussa olevia syntipukkeja, mutta etsittyä harvoin löydetään. Näin siksi koska väittelyt koskevat vaikeasti määriteltäviä tieteellisiä asioita, joissa syy–seuraus-suhteiden määrittämien on vaikeaa. Vihamielisyyden kohdistaminen tiettyyn ihmisryhmään on kuitenkin tullut vaikeaksi myös moraalisisissa paniikeissa, sillä syntipukiksi väitetyt eivät enää välttämättä taivu syytöksiin vastustamatta ja esittämättä vastaväitteitä. Lisäksi useista riskiyhteiskuntaan liittyvistä tapahtumista on voinut havaita, että vihanpidon kohde vaihtuu toistuvasti ja haihtuu nopeasti. (Ungar 2001, 277, 281.)

Riskeihin liittyvien onnettomuuksien jälkeen pyritään Ungarin (2001, 283–284) mukaan etsimään aiempia varoituksia vähätelleet auktoriteetit tuomiolle selittämään tekonsa. Tämä piirre sopii sekä riskiyhteiskuntaan että moraalisiin paniikkeihin. Moraalisissa paniikeissa todennäköisesti etsitään ja syytetään yhtä lailla huolen aihetta aiemmin vähätelleitä, etenkin keskeisiä poliitikkoja. Riskeihin liittyvien onnettomuuksien tapauksessa syyllistetyt pyrkivät siirtämään vastuuta henkilöltä toiselle (Ungar 2001, 283–284).

Vihamielisyys ei luonnehtinut Critcherin tarkkailemia tapauksia. Viholliselle kyllä yritettiin antaa kasvot monessakin moraalisisessa paniikissa, mutta

yksimielisyyteen vihollisen kuvasta ei päästy. Tämä ei voi siis olla moraalisten paniikkien aivan välttämätön piirre. (Cricher 2003, 150.)

Gooden ja Ben-Yahudan (1994, 158) mukaan vaara hahmotetaan moraalisisissa paniikeissa usein *suhteettomaksi* eli suuremmaksi kuin mitä empiiriset ja realistiset havainnot osoittavat. Poikkeavia yksilöitä, ryhmiä ja käyttäytymistä ajatellaan olevan paljon enemmän kuin todellisuudessa on. Voi kuitenkin olla vaikeaa määrittää, milloin kyseessä on suhteettomuutta ja milloin ei.

Goode ja Ben-Yahuda (1994) ovat koonneet neljä tapaa varmistua, kuvaako moraalista paniikkia suhteettomuus eli liioitellaanko asioiden vakavuutta. Ensimmäiseksi suhteettomuuden voidaan uskoa olevan kyseessä, jos ongelman laajuutta kuvaavat numerot ovat selkeästi liioiteltuja (Ben-Yahuda 1990, 45–64). Toiseksi, jos kaikki todisteet esittävät, ettei ongelmaa ole oikeasti olemassa, on huoli todennäköisesti paisuttelun tulos (Victor 1993, Gooden & Ben-Yahudan 1994, 158 mukaan). Kolmas varmistumisen tapa on tutkia muita samankaltaisia tapahtumia. Jos johonkin toiseen samankaltaiseen tapahtumaan ei ole kiinnitetty aiemmin huomiota ja siitä ei ole noussut moraalista paniikkia, on todennäköistä että samasta aiheesta myöhemmin nouseva paniikki on liioittelun tulosta (Goode 1993, 42–57). Neljäs tapa suhteettomuuden oikeutuksen hahmottamiseksi, on selvittää, ovatko yhteiskunnalliset olosuhteet muuttuneet. Jos sama tapahtuma saa eri aikoina aivan eri määriä huomiota, eikä todellisuus ole juuri muuttunut, on joinain aikoina tapahtuman vakavuutta liioiteltu. (Goode 1993, 48–53.) Esimerkiksi rikollisuuden määrä on voinut pysyä pitemmän aikaa samana, mutta jossain vaiheessa nousee paniikki rikollisuuden kasvusta. Tällöin rikollisuuden määrää kuvaavia tilastoja tutkimalla voi todeta, onko ihmisten huoli aivan liioiteltu.

Suhteettomuuden määrittelystä Ungar sekä Goode ja Ben-Yahuda ovat käyneet väittelyä. Kiistelyn aiheena on ollut se, voiko suhteettomuutta mitata mitenkään tapauksissa joissa uhan laajuuttakaan ei osata määrittää. Esimerkiksi kasvihuoneilmiöön liittyvästä keskustelusta on vaikea päätellä, milloin suhteettomuuden raja rikotaan. Ungar (2001, 285) kylläkin huomaa, että joidenkin riskiyhteiskunnan vaarojen laajuus jo tiedetään, mutta moraalisten paniikkien kohdalla suhteettomuutta on lähes kaikissa tapauksissa vaikeaa määrittää.

Ungarin (2001) kritiikki on hyvä ottaa huomioon määritellessä tietyn moraalisen paniikkiin liittyvää suhteettomuutta. Kaikki eivät silti näe suhteettomuudessa suurta ongelmaa ja esimerkiksi Cricher pitää suhteettomuutta

edelleen moraalisten paniikkien keskeisenä piirteenä. Pelkkä liioittelu ei kuitenkaan kuvaa sanana moraalisia paniikkeja tyhjentävästi, sillä sen lisäksi tapahtumia selkeästi vääristellään. Liioittelu ja vääristely eivät koske pelkästään laajuutta vaan myös syitä ja seurauksia. (Critcher 2003, 151.) Liioittelua ja vääristelyä pohdittiin jo Cohenin mallin yhteydessä, joten näiltä osin nämä kaksi mallia yhtenevät.

Tietysti on otettava huomioon, että paniikki ja huoli voi olla aiheellinen. Itse termiin moraalinen paniikki on Thompsonin (1998) mielestä sisään rakentuneena ajatus, että ihmisten huoli on jotenkin turhaa ja liioiteltua. Se, että moraaliseen paniikkiin lisäksi sisältyy äsken kuvattu suhteettomuus, vahvistaa tätä käsitystä. Moraalinen paniikki ei terminä ota vakavasti mahdollisuutta, että ihmisten huoli olisi aito.

Goode ja Ben-Yahuda (1994) huomaavat Cohenin (1980, 9) tavoin *haihtuvaisuuden* olevan moraalisille paniikeille tyypillinen piirre. Moraalinen paniikki syntyy äkillisesti ja hiipuu sitten yhtä nopeasti, saattaa viettää aikaa pimennossa ja nousta taas uudelleen ehkä vähän muuntuneena esiin. Tietyissä mielessä tietyt moraaliset paniikit voivat siis säilyä elinvoimaisina hyvin pitkiä aikoja, vaikka häipyvätkin välillä huomaamattomiksi. Usein ajankohtaisella moraalisella paniikilla on ollut edeltäjä. Haihtuvaisuus ei kuitenkaan tarkoita, etteivät paniikit tai jotkin sen osa-alueet voisi jättää kulttuurista tai institutionaalista perintöä ja jättää siten pysyviä vaikutuksia yhteiskuntaan. Haihtuvaisuuden keskeinen idea on kuitenkin se, että syntynyt pelko, huoli ja vihamielisyys katoavat ainakin toistaiseksi. (Goode & Ben-Yahuda 1994, 158–159.)

Haihtuvaisuus osoittautui Critcherin mielestä vaikeaksi todeta. Useat paniikit kestivät hänen mielestensä vuosia. Jos moraalisten paniikkien katsotaan käsittävän vain intensiivisimmän jakson, niin niitä voi kutsua haihtuvaisiksi. Tämä olisi kuitenkin jonkinlaista totuuden vääristelyä, sillä moraalinen paniikki saattaa jatkua tiiviimmän uutisoinnin loputtuakin. Haihtuvaisuutta pitää siis käyttää pienellä varauksella moraalisten paniikkien mittarina. (Critcher 2003, 151.)

Moraaliset paniikit ovat lyhytkestoisia kampanjoita jostakin koko yhteisöä koskevasta asiasta, mihin odotetaan usein auktoriteettien reagointia. Huolestuneisuus riskeistä sen sijaan on yksittäisen ihmisen enemmän tai vähemmän pysyvä huoli, joka pitää selvittää yksin. (Scott, Jackson & Backett-Milburn 1998.) Tämä erottelu pitää paikkansa siitä huolimatta, että moraaliset paniikit eivät aina ole

niin lyhytkestoisia – sen sijaan esimerkiksi ympäristöön liittyville riskeille ei välttämättä ole näkyvissä mitään loppua.

Critcher kehitti Gooden ja Ben-Yahudan (1994) malliin vielä yhden uuden osan eli *intressiryhmät* (claims makers). Moraalisen paniikin tutkijan tehtävänä on siis tunnistaa eri väitteiden ja vastaväitteiden esittäjät ja selvittää heidän strategiat ja motiivit. Periaatteessa he voivat olla keitä tahansa ja ryhmä voi vasta muotoutua paniikin seurauksena. Media voi olla yksinäänkin väitteiden esittäjä, ilman ulkopuolista tukea. (Critcher 2003, 151.)

Kokoavasti voidaan sanoa, että kansalaishuolestuminen ja kansanvihollinen tai syntipukki voidaan unohtaa kokonaan moraalisesti paniikin määritelmästä. Joihinkin moraaliin paniikkeihin ne saattavat toki sisältyä, mutta yleispäteviä piirteitä ne eivät missään tapauksessa ole. (Critcher 2003, 151.) Yleisesti ottaen pitää huomioida, ettei yksittäisen tapauksen tarvitse sisältää kaikkia ideaalityypille lueteltuja piirteitä, jotta sitä voisi kutsua moraalisesti paniikiksi. Juppi käyttää kahta esiteltyä mallia omassa tutkimuksessaan päällekkäin, koska Cohenin ja Gooden ja Ben-Yahudan päivitettyissä malleissa ei ole toisiaan ulossulkevia kohtia. (Juppi 2004, 227.)

3.3 Mallien jäljelle jäävät ongelmakohdat

Edellä on yritetty paikata Cohenin (1980) sekä Gooden ja Ben-Yahudan (1994) moraalista paniikkia kuvaavien mallien aukkoja, mutta silti teoriat tarvitsevat vielä tarkennusta. Moraalista paniikkia koskevissa malleissa on ongelma-kohtia, jotka vaativat tarkastelua. Ongelmat koskevat epäselvyyksiä perusterminologiassa, mallien kykyä esittää moraalisesti paniikkien perusdynamikkaa, determinismia ja historiallista muutosta. (Critcher 2003, 143.) Lisäksi tarkastellaan Ungarin (2001) esittämiä epäonnistuneita moraalisia paniikkeja ja Thompsonin (1998) esittämää ongelmaa moraalisesti paniikkien ja todellisuuden välisestä suhteesta.

Ensimmäinen ongelma koskee *perusterminologian monimerkityksellisyyttä*. Moraalisesti paniikit olisi hyvä selkeämmin erottaa muista ongelmista ja paniikeista. Näitä erottavia tekijöitä voivat olla nimenomaan taistelu hyvän ja pahan rajoista sekä se, että paniikkien tulisi keskittyä jonkin ryhmän, aktiviteetin tai olosuhteen poikkeavuuteen tavanomaisesta olotilasta. Lisäksi uhan pitää olla nähtävissä laajana

moraalisten rajojen tuhoutumisen pelkona eikä pelkästään paikallisena ilmiönä. (Critcher 2003, 144.) Tässä tutkimuksessa terminologiaan on haettu selvyttä vertaamalla moraalisia paniikkeja ja riskejä toisiinsa. Ne muistuttavat pääpiirteittäin paljon toisiaan ja siksi sotkeutuvat toisiinsa helposti.

Toisen ongelmakohdan kohdalla kyseenalaistetaan nykyisten mallien kyky esittää moraalisen paniikin *perusdynamiikkaa* eli syntyä ja katoamista, mahdollisia seurauksia sekä sarjamaista luonnetta. Näitä kohtia ei ole selitetty aiemmissa malleissa. Moraalisten paniikkien sarjamaisella luonteella Watney tarkoittaa ilmiötä, jossa yksi moraalinen paniikki synnyttää toisen. Tällöin näitä paniikkeja ei tulisi hänen mukaan käsitellä erillisinä tapauksina. (Critcher 2003, 144–145.) Tämä on tekijä, joka on hyvä ottaa paremmin esille uusia tutkimuksia tehtäessä.

Moraalisia paniikkeja selittävien mallien *determinismin* liittyä Critcherin (2003) muotoilema kolmas ongelma. Mallien mukaan moraalisen paniikin lähdettyä liikkeelle, se noudattaa tiettyä kaavaa loppupisteeseen asti. Tällöin paniikkiin sisältyvien toimijoidenkin roolit nähdään ennalta annettuina. Varsinkin syntipukit on nähty kaavamaisesti marginalisoituina yksilöinä, joilla ei ole uskottavuutta tai resursseja esittää vastaväitteitä (deYoung 1998). Samoin muidenkin ryhmien (media, agents of social reaction) toiminta noudattaisi vanhojen mallien mukaan ennalta määrättyä kaavaa. Yhteiskunnallisen reaktion ennustaminen poikkeavaan käytökseen ei ole niin yksiselitteinen kuin mitä mallit antavat ymmärtää, sillä yhteiskunnan reaktio on harvoin hegemoninen. (Critcher 2003, 145–147.) Tämä on totta, mutta Critcher (2003) itsekin toteaa kirjassaan, että kyse on ideaalityypeistä, joten ne eivät kuvaa aukottomasti todellisuutta.

Neljäs kritiikki käsittelee *historiallista muutosta*. Sen mukaan maailma muuttuu ja niin pitää teorioidenkin (Critcher 2003, 148). McRobbie ja Thornton (1995) näkevät, että moraalisen paniikin määritelmää on uudistettava, koska aiemmat mallit vaiheineen, yksiääninen media, monoliittiset yhteiskunnat ja hegemoniset reaktiot ovat vanhentunutta tietoa. Yhteiskuntien massat ovat sirpaloituneet, mikä tekee mielipiteiden moninaisuudesta rajattoman. (McRobbie & Thornton 1995, 560, 573.) Moraalisen paniikin määritelmää on siis uudistettava nykyaikaa vastaavaksi. Boëthius (1994) puolestaan uskoo, että paniikkeja on nykyään vaikeampi synnyttää ja ylläpitää, sillä erilaisia kulttuurisia ja moraalisia arvoja kohtaan ollaan nykyään suvaitsevaisempia ja yhteiskuntaluokkien väliset jännitteet ovat menettäneet merkitystään. Lisäksi hän katsoo, että elämäntyylien monipuolistuminen

yhteiskuntien sisällä sekä media- ja populaarikulttuurin räjähdysmäinen kasvu ovat seikkoja, jotka asettavat vanhoille moraalisen paniikin malleille tarvetta uudistua. (Boëthius 1994, 50–52.)

Viidenneksi tulisi ottaa huomioon, että aina ei kunnollista moraalista paniikkia synny yrityksistä huolimatta. Ungar on kiinnittänyt huomiota tähän seikkaan, jonka muut teoreetikot ovat pääosin sivuuttaneet. On siis olemassa *epäonnistuneita moraalisia paniikkeja* ja riskejä, jotka eivät saavuta haluamaansa huomiota laajemman keskustelun herättämiseksi. Riskien tapauksessa hankaluus saattaa piillä siinä, että huolestuneisuuden aiheuttaja on niin monimutkainen, ettei ihmisten ymmärrys riitä laajemman pelon nostattamiseksi. Kyse voi olla myös siitä, että media määrittelee jotkut jutut uutisarvottomiksi, sillä jotkut muut jutut yksinkertaisesti myyvät paremmin. (Ungar 2001, 278.)

Viimeisenä tarraudutaan Thompsonin (1998, 140) esittelemään ongelmaan *moraalisten paniikkien ja todellisuuden välisestä suhteesta*. Thompsonin mukaan (mt., 10) esimerkiksi suhteettomuuden kriteerit ja indikaattorit ovat tulkinnanvaraisia ja usein ei esimerkiksi löydy puolueettomia tilastoja vertailukohtaksi. Juppikin (2004, 235) pitää vääristymisen ja liioittelun toteamista hankalana, koska asioiden todellinen tila on joissain tapauksissa vaikea selvittää. Tämän ongelman Juppi ratkaisisi keskittymällä tutkimuksessa enemmän intensiivisyyden tarkasteluun, jolloin huomio siirretään reaktion voimakkuuteen, kiihkeyteen ja emotionaaliseen lataukseen. Tällöin objektiivisen todellisuuden tilaan ei tarvitsisi ottaa kantaa. (mt., 237.)

3.4 Poikkeavaksi määrittely moraalisten paniikkien perustana

Cohen (1980, 13–14) liittää moraalisiin paniikkeihin keskeisesti poikkeavaksi määrittelyn, jossa poikkeavat ovat yhteisön arvoja tai etuja uhkaavia yksilöitä tai ryhmiä. Tätä käsiteltiin aiemmin vähän jo median inventaarion vaiheessa kun puhuttiin stereotyyppisen uhan ja syntipukkien/kansanvihollisten etsimisestä, sillä syntipukit ovat juuri niitä, joiden käyttäytyminen katsotaan poikkeavaksi. Boëthiuksen (1995) mukaan usein nimenomaan media suurentele ongelman laajuutta ja löytää ”poikkeavat”. Moraalisten paniikkien syntyyn tulisi kuitenkin suhtautua kriittisesti ja kysyä, mistä ja kenen mukaan ollaan poikkeavia; kuka näkee

poikkeavuuden ongelmaksi sekä syylliset leimaamisen arvoiseksi. Samalla tavalla vaaralliseksi luokitteluakaan ei pitäisi ottaa itsestäänselvytenä. Poikkeavuus ei ole luontainen ominaisuus vaan sellaiseksi määritellään. (Boëthius, 1995, 12.) Critcherin (2003, 177) mukaan ideaalisen moraalisen paniikin piirteisiin kuuluu selvä erottelu normaalin ja poikkeavan sekä hyvän ja pahan välille. Poikkeavaksi määrittelyllä saadaan selkeämmin ”pahan” piirteet esille.

Kriittisen pedagogiikan edustajat haluavat tuoda esille poikkeavaksi määrittelyyn liittyviä ongelmia, vaikka he puhuvatkin asiasta eri termein. He sen sijaan puhuvat muun muassa kulttuurin politiikasta, joka liittyy siihen, miten ”kouluissa ja muissa julkisissa tiloissa uusinnetaan ja tuotetaan tiettyjä arvoja, elämänmuotoja ja todellisuuskäsityksiä.” (Aittola & Suoranta 2001, 12–13.) Moraalisissa paniikeissa nimenmaan poikkeavaksi koettuihin pyritään liittämään uusia, usein negatiivisia merkityksiä, mutta tällaisen toimintaan tulisi kriittisen pedagogian edustajien mukaan suhtautua epäluuloisesti (vrt. Aittola & Suoranta 2001, 13).

Kriittisen pedagogian kannattajat kiinnittävät erityistä huomiota tiedon ja vallan suhteeseen. Tieto on aina jonkun tuottamaa, jonkun mielestä oikeaa tietoa ja joillain on enemmän valtaa määritellä koko yhteiskuntaa koskevaa tietoa. Kriittisessä pedagogiikassa katsotaan, miten tieto määritellään sosiaalisesti, miten se oikeutetaan ja mitä seurauksia tällä on sosiaalisen todellisuuden rakentumisen kannalta. (mt., 13.) Poikkeavaksi määrittelyssäkin on kyse siitä, että jollain tai joillain tahoilla on valta uusintaa tietoa toisten asemaa heikentävällä tavalla. Kriittisen pedagogien teorioissa käytetään nimitystä kulttuurinen kamppailu, jossa valtakulttuuri ja alakulttuurit taistelevat siitä, miten asioista puhutaan (mt., 13).

Cohen on kehittänyt kolme kysymystä, joilla voi pyrkiä selvittämään poikkeavaksi määrittelyn taustaa. Ensimmäiseksi pitää kysyä, miksi poikkeavuutta määritteleviä sääntöjä muodostetaan. Toiseksi selvitetään, minkälaisen vaiheiden kautta joku tunnistetaan poikkeavaksi ja häneen sovelletaan poikkeaviin tarkoitettuja sääntöjä. Viimeisenä poikkeavuuden merkitystä avattaessa tiedustellaan, mitä seurauksia poikkeavista ja heihin suunnatuista säännöistä on yhteiskunnalle ja yksilöille. Poikkeavaksi määrittelyn negatiivinen puoli on se, että poikkeavaksi leimautuminen saattaa vakiinnuttaa ja ylläpitää poikkeavaa käytöstä. (Cohen, 1980, 13–14.) Kun esimerkiksi nuorison alakulttuurista tehdään uutinen ja sitä levitetään, etusivun otsikot toimivat samalla itseään toteuttavana ennustuksena, jolloin

yksittäinen tapahtuma voi muuntua nuorten laajemmaksi liikkeeksi (McRobbie & Thornton 1995, 565). Toisin sanoen poikkeavaksi määrittelyllä saatetaan yrittää ajaa yhteiskunnan etua, mutta tulos onkin päinvastainen. Samaan tulokseen päätyvät Welch ym. (2002).

Poikkeavuuden määrittelyssä leimataan toiminnan lisäksi kaikki toimijoihin liittyvät tunnusomaiset piirteet. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi tietynlaisen musiikki-, hius- ja pukeutumistyylin omistajaa saatetaan kavahtaa, vaikkei hänellä olisi mitään tekemistä itse poikkeavan toiminnan kanssa. (McRobbie & Thornton 1995, 565.) Nuoria kuitenkin kiinnostaa kaikki uusi ja erilainen ja siksi tämä avaa markkinoille uusia mahdollisuuksia ansaita kun poikkeavuudesta tehdään muotia.

Aina poikkeavaksi määrittely ei kuitenkaan osu oikeaan kohteeseen kuten eivät moraaliset paniikit yleisesti ottaenkaan aina kuvaa todellisuutta oikein. Cricher toteaa, että joissain tapauksissa moraaliset paniikit vääristävät ymmärtämystämme niin, että todellinen ongelma voi jäädä kokonaan pimentoon. Näin on käynyt esimerkiksi pedofiliaa koskevissa paniikeissa, joissa huomio on kiinnitetty siihen, miten tuntemattomat miehet hyväksikäyttävät lapsia. Tutkimusten perusteella on kuitenkin osoitettu, että nimenomaan lapsen tuntemat henkilöt ja varsinkin perheenjäsenet ovat yleisemmin hyväksikäyttäjiä. Tätä totuutta ei kuitenkaan haluta ottaa käsiteltäväksi yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tästä aiheutuu se, että poliittiset toimenpiteet eivät auta ongelman ratkaisemisessa. Esimerkiksi pedofilian tapauksessa perheet ovat ongelmakohtia, mutta niihin ei kiinnitetä huomiota, koska ongelman katsotaan olevan muualla. Paniikista aiheutuva huoli lisää lasten holhoamista tuntemattomilta, mutta itse riski piileekin tuttujen ihmisten piirissä. (Cricher 2003, 98, 116–117.) Esimerkistä ei löydy selkeitä poikkeavaksi leimattuja, mutta tarkoituksena oli havainnollistaa sitä, ettei leimaaminen voi osua oikeaan kohteeseen, jos itse ongelma määritellään väärin.

Moraalisten paniikkien tuntemus on kuitenkin tuonut varovaisuutta uusiin keskusteluihin poikkeavasta. Sosiaalista kontrollia pitävät ymmärtävät nykyään paremmin ylireagoimisen vaarat, ja ihmisryhmiä ei niinkään haluta leimata kun pelkona on heidän vieraantuminen yhteiskunnasta. (McRobbie & Thornton 1995, 572.) Cricher (2003, 177) on lisäksi havainnut, ettei nykyisillä moraalisisilla paniikeilla välttämättä ole syntipukkia, joten poikkeavaksi leimaaminen ei tuota aina tulosta. Media voi kuitenkin yksinään välittää yleisölleen negatiivista kuvaa tietyistä ihmisryhmästä elokuvien ja televisio-ohjelmien muodossa, joita ei

mielikuvituksellisen ja viihteellisen luonteensa vuoksi ole pidetty vakavana ihmisten mielipiteisiin vaikuttajina ja toiseutta luovina yksikköinä. Muun muassa Henry Giroux on pyrkinyt esittämään vastakkaisia näkemyksiä. Seuraavaksi perehdytäänkin tarkemmin median rooliin.

3.5 Media todellisuuden rakentajana ja vallankäytön välineenä

Burrin mukaan sosiaalinen konstruktionismi kehottaa suhtautumaan kriittisesti tapoihin, joilla hahmotamme maailmaa. Tieto ympäröivästä maailmasta ei nimittäin läheskään aina ole ainoa ”totuus” vaan kyseessä on kulttuurisesti ja historiallisesti eriytynyttä tietoa. Siksi tapamme ymmärtää maailmaa ja käyttämämme merkitykset ja käsitteet pitää asettaa kriittisen tarkastelun kohteeksi. (Burr 2004, 3–4.) Koska media on nykyään merkittävä todellisuutta kuvaava väline, on sen tapaan kuvata maailmaa kiinnitettävä huomiota. Useinhan moraaliset paniikit ovat nimenomaan median tuotosta.

Mediaa voi kuvata myös merkittävänä välineenä, jossa erilaiset narratiivit kamppailevat ja muotoutuvat. McLarenin mukaan voidaan ajatella, että identiteetit ovat seurausta sosiaalisen elämän narratiivisuudesta. Hänen mukaansa ”narratiiveista muodostuu kulttuurinen sopimus yksilöiden, ryhmien ja sosiaalisen todellisuutemme välille”. Koska ne tarjoavat merkityksen elämälle, on niitä pystyttävä lukemaan kriittisesti. (McLaren 2001, 112.) Mediaa on siis hyvä tarkastella sen kannalta, minkälaisia narratiiveja se tukee ja ei tue.

Medialla siis voi ajatella olevan huomattava valta, koska se voi päättää, mitkä narratiivit saavat huomiota. Joissain maissa media ei sen vuoksi saa toimia vapaasti, vaikka esimerkiksi länsimaissa vapaus on aika itsestään selvää. Curran katsoo, että median on haluttu pysyvän valtion kontrollin ulottumattomissa sen vuoksi, että näin medialla on mahdollisuus kritisoida valtion epäkohtia vastaan. Tällä asialla on hyvästä tarkoituksestaan huolimatta myös varjopuolensa, sillä nykyään jokseenkin korruptoituneisuutta aiheuttavat markkinatalouden lait määräävät yhä enemmän myös median toimintaa. Mediaan siis pitää tehdä tulosta ja voittoa, jolloin yhteiskunnan kehitystä edistävät tavoitteet jäävät varjoon. (Curran 2002, 220.)

Curran vertaa mielenkiintoisesti mediaa keskiajan kirkkoon. Samoin kuin kirkko piti aikoinaan erimieliset jäsenensä kurissa, niin tänä päivänä on media se,

joka osoittaa sormella poikkeavia ja syyttää heitä usein turhankin ankarasti. Median hyökkäyksiä on nähty muun muassa nuorisojengejä ja huumeiden käyttäjiä kohtaan, keskiajalla kirkko puolestaan vainosi muun muassa noidiksi leimattuja. Molemmissa tapauksissa vallitseville normeille haettiin vahvistusta kumoamalla yhteinen uhka. (Curran 2002, 77.)

Kirkko oikeutti epätasa-arvoiset toimensa keskiajalla sillä varjolla, että yksittäiset ihmiset tekivät syntiä. Media puolestaan kohtelee ihmisiä epäoikeudenmukaisesti, koska se ajattelee että ihmiset ovat nimenomaan ja pelkästään yksilöinä vastuussa toimistaan. Ei siis muisteta, että rakenteelliset epäkohdat vaikuttavat ihmisiin. (Curran 2002, 77.)

Media on edellisen mukaan keskeinen moraalisten paniikkien synnyttäjä ja syyttäjän roolissa esiintyjä, mutta usein sitä itseään myös syytetään. Moraalisten paniikkien lisäksi käytetäänkin mediapaniikin nimitystä, joka eroaa hienoisesti moraalisen paniikin määritelmästä. Tätä erottelua eivät edes kaikki teoreetikot tee vaan useimmiten käytetään vain moraalisen paniikin nimeä. Mediapaniikin määritelmä on kuitenkin mielestäni onnistunut ja selkeä, joten tuon sen tässä esiin. Mediapaniikin Cohen (1980) määrittää moraaliseksi paniikiksi, johon media nähdään syyppääksi ja lapset ja nuoret uhreiksi (joskus myös ongelmaksi). Nämä kaksi roolia ovat aina samat erotuksena moraalisiin paniikkeihin, joissa syntipukit ja uhrin vaihtelevat. Mediapaniikki on ansainnut oman erityistermin, koska niin useissa moraalisisissa paniikeissa media katsotaan syntipukiksi. Mediapaniikkiin pätee kuitenkin muuten samat teoreettiset periaatteet kuin moraalisiin paniikkeihin.

Drotnerin (1992, 44) mukaan nuorisoon liittyvät moraaliset paniikit ovat usein mediapaniikkeja ja mediapaniikit ovat kiinteässä yhteydessä modernisaatioon. Niitä ilmenee kun yhteiskunnassa on meneillään nopea muutos ja kun on tarve selvittää hyväksytyt ja kielletyt rajat. Tällaisissa tilanteissa vanhat normit joutuvat koetukselle ja tavanomainen tapa nähdä asioita kyseenalaistuu. Poikkeavasti käyttäytyvien synnyttämät muutokset yhteiskunnassa aiheuttavat huolestuneisuutta, mikä johtaa syntipukkien etsimiseen, jolloin päädytään syyttämään (ulkomaista tai erityisesti amerikkalaista) mediaa. Tavallisimmin mediaa kritisoidaan siitä, että populaarikulttuuri tuhoaa nuorten mielikuvitusta ja vääristää heidän todellisuuskuvansa. (Boëthius 1995, 45). Tämänkaltaiset näkökulmat ovat Drotnerin (1980, 83) mukaan yleisesti olleet miesten ja ylempien luokan mielipiteitä. Mediaa vastaan esitetyt syytökset pysyvät vuosi toisensa jälkeen suhteellisen samantapaisina.

Aikaisemmissa mediapaniikeissa on kyseenalaistettu muun muassa jazz-musiikki, viikkolehdet, sarjakuvat ja videot (Boëthius 1995, 44–47).

Nykyisin mediapaniikit eivät koske niinkään kirjoitettua sanaa vaan lähinnä liikkuvaa kuvaa, eikä niitä synny yhtä helposti kuin aiempina vuosikymmeninä, sillä ihmiset ovat nykyään tottuneempia häkellyttäviin uutisiin. (Boëthius 1995, 52.) Harvemmin mediapaniikit saavat enää aikaan konkreettisia muutoksia yhteiskunnassa – lähinnä ne toimivat ajatusten ja keskustelun herättäjinä. Drotner (1992, 60) arvelee, että paniikit heijastavat kuitenkin laajempia yhteiskunnallisia ongelmia. Ne eivät kerro välttämättä kovin paljoa nuorista tai mediasta, vaan todelliset ongelmat ovat pintaa syvemmällä. Lisäksi Buckinghamin (2000, 125) arvelee, että moraalisten paniikkien takana on aikuisten pelko kontrollin menettämisestä.

Media ja moraaliset paniikit on yhdistetty modernisaatiokehitykseen. Drotnerin (1992, 44–45) mukaan modernisaatiokehitys näkyy esimerkiksi mullistuksina taloudessa, teollistumisessa, urbanisoitumisessa ja maallistumisessa. Ne vaikuttavat yhteiskunnan kulttuurisiin symboleihin, kokemuksiin ja ilmaisuun, jotka ilmenevät konkreettisina muutoksina, joihin ihmisillä on tapana suhtautua varauksella. Modernisaation erivaiheisuus eri valtioissa selittää myös moraalisten paniikkien vaihtelevia muotoja valtioissa. Drotner toteaa nuorten olevan tarkkailun kohteena yhteiskunnassa erityisesti paniikkien aikana, koska he muodostavat sen ryhmän, joka kokeilee ennakkoluulottomasti uutta ja on nopeasti uudenlaisen median ja mediatuotteiden parissa. Valistuksen ajatusten mukaisesti nuoret ovat kuitenkin kehityksensä kannalta ratkaisevimmissa ja herkimmissä vaiheessaan, joten median vaikutusta heihin on tarkkailtava. (Drotner 1992, 56–60.)

Moraalisten paniikkien syy on yleensä se, että raja kielletyn ja hyväksytyyn sekä hyvän ja pahan välillä rikotaan, jolloin rajan ylittäjät ja yhteiskunnan viralliset agentit asettuvat vastakkain (Cohen 1980, 46). Varsinkin medialla on tapana koetella näitä rajoja, sillä yleisöä kohahduttavat asiat pääsevät otsikoihin ja näin ihmisten mielenkiinto asiaan herää. Ihmiset haluavat aina jotain uutta, ja rajoja venyttämällä pääsy uusiin kokemusmaailmoihin mahdollistuu. Media saattaa omalla tavallaan myös rohkaista rajojen rikkomiseen. McRobbie ja Thornton (1995, 559–560) uskovat, että moraalisten paniikkien avulla media saa esityksiinsä emotionaalista latausta, joka puolestaan pitää yleisön mielenkiintoa yllä. Media on valmis auttamaan paniikin synnyssä, vaikka se sitten tarkoittaisi syytöksiä jokseenkin naurettavien ja

kliseisten ”hätätilanteiden” sepittämisestä. Median rooli on siis kaiken kaikkiaan mielenkiintoinen. Toisaalta sitä syytetään lapsuuden pilaamisesta, mutta toisaalta nimenomaan media on se väline, jossa lietsotaan moraalisten paniikkien aikana pelkoa ja etsitään syyllisiä (Buckingham 2000, 4).

Thompson huomaa, että media joiltain osin vääristää ihmisten kuvaa riskeistä tai uhista. Koska media on kiinnostunut lähinnä dramaattisista tarinoista, kokee yleisö tällaisiin tapahtumiin liittyvät uhat yleisempinä kuin vähemmän dramaattiset uhat. (Thompson 1998, 19, 23.) Ihmisten todellisuuskuva siis väistämättä vääristyy, elleivät he itse ota selvää asioiden todellisesta tilasta. Kriittisen pedagogian mukaan todellisuus onkin medialisoitunut ja viestintävälineet tarjoavat nykyään globaalin oppimisympäristön, jonka merkitystä ei tulisi väheksyä suhteessa formaaliin kouluopetukseen – ”koulu on vain yksi oppimisympäristö muiden joukossa” (Aittola & Suoranta 2001, 21–24).

Parhaimmillaan media pystyy edistämään rationaalista ja informatiivista keskustelua, jolloin keskustelun aihetta tulkitaan tarpeeksi syvällisesti eri asiantuntijoiden voimin asian eri puolilta. Tällaisissa tapauksissa moraalista paniikkia tuskin pääsee syntymään. Sen sijaan pelkoja ruokkiva ja yksiulotteinen median kerronta on omiaan edistämään moraalista paniikkia. (Thompson 1998, 101.) Koska media toimii eri maissa hieman eri logiikalla, voi olettaa, että kaikkialla ei ole samanlaisia edellytyksiä moraalille paniikeille. Eri kulttuurit jäsentävät myös lapsuuden eri tavoin, joten senkin puolesta paniikeille ei ole samoja syntyedellytyksiä eri puolilla maailmaa. Skandinaavisissa maissa on esimerkiksi havaittu vähemmän pelkoja lapsuuden puolesta kuin Britanniassa ja Yhdysvalloissa. (Cricher 2003, 162.)

Mediaan kohdistuneet syytökset eivät tutkijoiden mielestä ole aina olleet perusteettomia. Postmanin (1983) mukaan elektroninen media on hämärtänyt aikuisuuden ja lapsuuden rajoja paljastamalla lapsille aikuisuuteen liittyviä asioita liian aikaisin. Aiemmin pelkästään kirjoitettu media pysyi helpommin salassa, varsinkin lukutaidottomilta. Lisäksi sitä voitiin paljastaa nuoremmalle sukupolvelle sopivan iän koittaessa. Elektroninen media välittyy kuvina helposti lukutaidottomillekin, joten sitä ei pysty helposti annostelemaan katsojan kehitysvaiheen mukaan. (Buckingham 2000, 26–28.) Tästä näkökulmasta media on sekoittanut kasvatusta.

Giroux on tutkinut elokuvien vaikutusta ihmisiin ja hän pitää niitä sekä merkittävänä viihdyttäjinä että kasvattajina. Elokuvien avulla ihmiset määrittelevät omaa ja muiden identiteettiä ja asemaa yhteiskunnassa, ne synnyttävät haluja ja ohjaavat ihmisiä alitajuisesti sekä auttavat muodostamaan kuvaa kulttuuristamme. Toisin sanoen ne eivät pelkästään kuvaa vaan myös rakentavat todellisuutta. Elokuvat ovat siis paljon enemmän kuin viihdettä ja siksi niitä olisi syytä käyttää apuvälineenä kun lapsista kasvatetaan kriittisiä yhteiskunnan jäseniä. Tarkoituksena olisi oppia näkemään, minkälaisen diskurssien varaan elokuvat rakentuvat. Elokuvien etu opetusvälineenä on se, että niissä saadaan yhdistettyä poliittiset kysymykset, persoonalliset kokemukset ja laajemmat yhteiskunnalliset ilmiöt. (Giroux 2002, 3–10.) Giroux ei siis näe median roolia viattomana ja hänen mielipiteistään voidaan johtaa, etteivät mediapaniikitkaan ole aivan aiheettomia. Giroux (2002, 11) ei ole kuitenkaan sitä mieltä, että elokuvat vaikuttaisivat suoraviivaisella tavalla ihmisiin, vaan vaikutus on paljon hienovaraisempi ja vaikeampi havaita.

Myös Giroux (2002, 170) on ottanut mediapaniikin käsitteen käyttöönsä. Hän on tutkinut muun muassa elokuvista kumpuavaa osittain piiloista viestiä, joka kuvaa nuoret ongelmana. Ironista tietysti on, että elokuvan tekijöillä on saattanut olla alun perin aivan eri tavoite. Aiemmassa mediapaniikin määritelmässä todettiin, että mediapaniikeissa media nähdään syyppääksi, mutta Giroux käyttää termiä eri tavoin. Hänen tutkimissaan tapauksissa elokuvat toimivat lähinnä välineenä, joilla nuorten asemaa pyritään rajaamaan merkityksettömäksi. Elokuvat toimivat nuorten leimaajina ja joissain tapauksissa moraalisen paniikin synnyttäjinä.

Giroux osoittaa, että kun elokuvissa yhdistetään nuoriin ongelmallisia piirteitä, se muokkaa elokuvan yleisön käsityksiä nuorista tämänsuuntaisiksi. Elokuvat, erityisesti Hollywoodin tuottamat, saattavat aloittaa julkisen keskustelun nuorten moraalittomuudesta, joka oikeuttaa nuorten oikeuksien rajaamisen tai säilymisen ennallaan. Vaikka elokuvissa saatetaan kuvata nuorten todellisia ongelmia, kuten väkivaltaisuutta tai päihteiden käyttöä, niissä ei oteta huomioon sitä, mistä ongelmat juontavat juurensa. Nuoriin liittyvät yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja taloudelliset epäkohdat unohdetaan tyystin. Tilastot muun muassa kertovat Yhdysvaltojen suurentuneista lapsikuolleisuuden ja hyväksikäytön luvuista sekä lasten ja nuorten maailmanlaajuisesti heikentyneestä taloudellisesta asemasta. Sweeney myös huomauttaa, että Yhdysvalloissa teini-ikäisiä kuolee enemmän

itsemurhiin kuin syöpään, sydänsairauksiin, hiv-tartuntaan tai aidsiin, syntymävikoihin, keuhkokuumeeseen, influenssoihin, halvauksiin ja kroonisiin keuhkotauteihin yhteensä. Tästä huolimatta nuoret nähdään suurena uhkana yhteiskunnan järjestykselle. Heidän katsotaan itse olevan syyä omaan käyttökseen eli lähinnä vastuuttomaan seksiin, päihteiden käyttöön ja väkivaltaisuuteen. (Giroux 2002, 170–189.)

Giroux toteaa, että markkinavoimat ovat onnistuneet tekemään nuorten vartaloista tuotteen, joka korostaa erityisesti seksuaalisuutta. Media välittää tämän kuvan yleisön tietoisuuteen, jonka moni hyväksyy kyseenalaistamatta. Lisäksi muun muassa elokuvien voimasta nuoria voidaan syyttää yhteiskunnallisista ongelmista samaan aikaan kun aikuiset ihannoivat nuorten seksuaalisuutta. Nuorten seksuaalisuuteen liitetään siis samaan aikaan osittain ristiriitaisia mielikuvia. (mt., 176–181.) Myös nuorten lisääntyvää kulutuskeskeisyyttä on paheksuttu, mutta Girouxin (2002) mielestä ympäröivä yhteiskunta nimenomaan rohkaisee tällaiseen käytökseen. Kriittisen pedagogien edustajien mielestä nykyinen liikevoiton maksimointiin perustuva markkinaperustainen talous ja sen epäeettisyys on nimenomaan monien yhteiskunnallisten epäkohtien ongelmakohta (Aittola & Suoranta 2001, 13).

Sklarin mukaan uhkarohkea seksuaalinen käyttäytyminen, väkivalta ja huumeiden käyttö ja yleensä ottaen moraali ovat opittuja käytäntöjä, joita yhteiskunta opettaa uusille sukupolville (Giroux 2002, 182). Tämä vaikuttaa olevan unohdettu seikka myös moraalisten paniikkien yhteydessä, jolloin ympäristön vaikutusta lapsiin ja nuoriin ei täysin ymmärretä. Girouxin (2002, 182, 189) mielestä nimenomaan aikuisten markkinoihin perustuvat arvot ja moraali rakentavat yhteiskuntaa, joka edistää nuorten epätoivottua käytöstä. Tämän vuoksi hän perää kulttuurin tuottajilta vastuuta omista tuotoksistaan.

Aiemmin todettiin, että liioittelu on luonteenomaista moraalisisissa paniikeissa. Liioittelu ei ilmeisesti kuitenkaan koske Girouxin (2002) mainitsemia yhteiskunnallisia ongelmia esimerkiksi nuorten käytöksen taustalla. Liioittelu keskittyy esimerkiksi nuorten lisääntyneeseen väkivaltaisuuteen, mutta sitä lisääviä yhteiskunnallisia ongelmia ei välttämättä huomioida tai ainakaan liioitella. Nuorten lisäksi muun muassa työväenluokan asemaa kuvataan Girouxin (2002, 269) mukaan elokuvissa heidän asemaansa heikentävällä tavalla.

Elokuvat ja media ylipäättään näyttää kaiken kaikkiaan olevan poikkeavuutta tuottava voima. Se ei pelkästään kuvaa ihmisiä poikkeavaksi vaan saa myös edistettyä poikkeavaa käytöstä. Giroux (mt. 281) näkee ratkaisuksi sen, että ihmiset opetetaan lukemaan kriittisesti mediaa ja näkemään politiikkaan, valtaan ja yhteiskunnalliseen muutokseen liittyviä ilmiöitä elokuvien (tai median) taustalla.

4 AMBIVALENTIT KASVATUSNÄKÖKULMAT JA MORAALISET PANIIKIT

Tähän mennessä on selvitetty moraalisten paniikkien luonnetta ja asemaa riskiyhteiskunnassa sekä median roolia, mutta nyt on tarkoituksena siirtyä katsomaan tarkemmin, miten kasvatuksen ongelmat ja moraaliset paniikit liittyvät toisiinsa. Lasten, nuorten ja aikuisten rooleissa ja vanhempien kasvatuksessa on tapahtunut muutoksia, joita käsitellään moraalisten paniikkien aikana. Media on tyypillisesti nähty kasvatuksen hankaloittajana ja valtio, eri instituutiot ja vanhemmat puolestaan pyrkivät vastaamaan nykyajan kasvatuksen haasteisiin. Moraalisten paniikkien on katsottu olevan reaktio nuorempien sukupolvien kontrolloimattomuuteen. Vastauksena kontrolloimattomuudelle on lasten ja nuorten kontrollointia haluttu joiltain osin tiukentaa. Näin sen sijaan, että edistettäisiin heidän ympäristöään edistämään suotuisampaa kehitystä.

4.1 Pedagoginen paradoksi paniikkien taustalla

Kasvatuksen tehtävä on ollut valistuksen ajoista lähtien edistää ihmisten kykyä ajatella itsenäisesti ja tehdä moraalisia päätöksiä. Kuuluisista teoretikoista muun muassa Immanuel Kant on korostanut moraalisen ja henkisen itsemääräytyvyyden merkitystä kasvatuksessa. Kasvatuksen päämääränä ei ole kuitenkaan vain sopeutua vallitsevaan elämänmuotoon vaan kasvatus tähtää parempaan tulevaisuuteen ja ”korkeampaan ihmisyyteen”. Toisin sanoen edistys on yksi kasvatuksen ja sivistyksen kulmakivi. (Siljander 2000a, 7–8.)

Kasvatukseen sisältyy kuitenkin paradoksi, jonka jo Kant otti aikanaan esille. Tämä niin sanottu pedagoginen paradoksi koskee sitä, miten ihmisen vapautta voidaan edistää pakolla. Ihmisen vapauden ajatellaan tässä olevan itseisarvo, mutta ihmiseksi kasvu edellyttää kuitenkin myös tietystä määrin pakkoa ja kontrollointia. Pakkoa ja vapautta on hankala saada toimimaan ristiriidattomasti yhteistyössä. (Siljander 2000a, 7–8.) Peltosen (2000, 175) mukaan tiedekään ei pysty yrityksistä huolimatta antamaan vastausta tähän ongelmaan.

Myös nykypäivän trendi, yksilöllistyminen, ja pakko ovat ristiriidassa. Se, että yksilö saa olla täysin haluamansa kaltainen, ei ole mahdollista, jos kasvatuksessa käytetään paljon pakottamista. Yksilöllinen ihminen tekee mahdollisimman autonomisesti omat päätöksensä, myös moraalisiin liittyvät. Drotner (1992, 55) katsoo kuitenkin, että yksilöllisyys joutuu helposti ristiriitaan keskiluokan normien kanssa. Toisaalta siis yhteiskunnassa on tahtoa kasvattaa jäsenensä haluamiinsa normeihin, mutta toisaalta erilaisuuden sallimista ja yksilöllisyyttä korostava massamedia toimii tälle vastavoimana. Tätä yksilöllisyyden ja sosiaalisten normien välistä jännitettä ei Drotnerin mielestä pystytä ikinä ratkaisemaan vaan se tulee esille yhä uusina moraalisisina paniikkeina ja siihen sisältyvinä samaa kaavaa kulkevinä keskusteluina. Jokainen paniikki siis kehittyy niin kuin väittelyä ei olisi aikaisemmin käsitelty, mutta harvoin niissä tulee esille mitään uutta. (Drotner 1992, 52.)

Erityisesti lasten ja nuorten korostuneeseen yksilöllistymiseen vanhemmat sukupolvet eivät aina suhtaudu täysin myönteisesti. Yksilöllistyminen pohjautuu Robertsinkin (1996, 228) mukaan siihen, että heikkenevät siteet perheeseen, naapureihin ja uskonnolliseen yhteisöön ovat mahdollistaneet yksilöllisyyden tunteen. Muun muassa nämä kolme taho saattavat kuitenkin kokea uhaksi sen, että siteet ovat löystymässä, ja tämän kehityksen estämiseksi kontrollointia saatetaan joiltain osin pyrkiä tiukentamaan.

Aika ajoin korostunut yksilöllistyminen ja kasvatukseen joutuvat julkisen keskustelun ja arvioinnin kohteeksi. Kasvatukseen katsotaan olevan ”hukassa”, mutta silti samaan aikaan julkisessa keskustelussa, poliitikkojen mielipiteissä ja kouluissa kasvatukseen kiinnitetään enemmän huomiota kuin koskaan aikaisemmin. Vanhemmatkaan eivät pääse kasvatukseen ongelmia karkuun, sillä ne toistuvat aikakaudesta toiseen aina uutta sukupolvea kasvatettaessa. Nykyajalle uutta onkin se, että yhä useampi taho ottaa osaa kasvatukseen. Kasvatukseen ei enää kuulu erityisesti kenellekään, vaan siitä ottavat vastuuta todella monet eri tahot. (Siljander 2000b, 15.) Kun siis kasvatukseen sanotaan olevan hukassa, ei kyse ole missään nimessä kasvattavien tahojen puutteesta, vaan ennemmin kasvatukseen päämäärien ja menetelmien epäselvyydestä.

Myös Hoikkala on huomannut kuinka todella useat eri tahot ottavat osaa kasvatukseen. Asiantuntijavaltaisuuden voidaan Hoikkalan mielestä sanoa parhaiten kuvaavan nyky-yhteiskunnan kasvatukseen ja sosiaalisuuteen järjestelmää. Asiantuntijat ovat julkisuudessa niitä, jotka keskustelevat kasvatuksesta ja vanhemmilla ei ole

tähän vuoropuheluun juurikaan osuutta. Syy on lähinnä se, että vanhemmat eivät ole journalismin kannalta mielenkiintoisia: ne eivät osaa muotoilla hätkähdyttäviä ja kaikkia koskettavia ongelmia ja muotoilla niihin ratkaisuehdotuksia. (Hoikkala 1993, 47–49.)

Koska yhä useampi taho ottaa vastuuta kasvatuksesta, koskettavat kasvatukseen liittyvät moraaliset paniikit silloin vanhempien lisäksi todella monia eri järjestöjä ja instituutioita. Mediakin on nykyään tunnustettu jonkinasteiseksi kasvattajaksi ja se helposti johtaa keskustelua. Kasvatuksen perusteita kyseenalaistetaan nimenomaan moraalisten paniikkien aikana. Sen lisäksi, että moraalien katsotaan rappeutuneen tietyllä ihmisryhmällä, katsotaan usein kasvatuksen olevan tähän syytä.

Moraalisista paniikeista tulee näkyviin Immanuel Kantin muotoilema pedagoginen paradoksi. Lasten ja nuorten moraalikasvatuksessa annetaan nykyään tilaa heidän yksilöllisille valinnoilleen, jolloin pakottaminen jää sivuun. Moraalisten paniikkien aikana kuitenkin herää vaatimus rajoittaa liiallista vapautta ja turvautua enemmän kontrollointiin tai pakkoon. Hoikkalankin (1993, 236) mukaan vanhemmat ”yrittävät löytää sopivan pisteen liiallisen puuttumisen ja liiallisen vapauden (sallivuuden) väliltä.” Moraalisten paniikkien aikana vanhempien kasvatusta katsotaan suhteellisen järjestelmällisesti olevan liian lepsua. Hoikkala (mt. 236) käyttää tällaisesta mediapuheesta nimitystä vanhemmuusdeterminismi, joka tarkoittaa, että vanhempien kohtelu vaikuttaa yksioikaisesti siihen, mitä lapsi tekee kodin ulkopuolella. Ympäröivän yhteiskunnan vaikutus unohdetaan.

Herbartin mielestä kasvatuksen tärkein päämäärä on moraalisuuden edistäminen. Herbart kritisoi Kantin pedagogiseen paradoksiin liittyviä ajatuksia, koska Kant olettaa, että kasvatettava pystyisi itsenäisiin vapaasta tahdosta tapahtuviin moraaliarviointeihin. Siljander jatkaa, ettei kasvatettavalla ole edellytyksiä ratkaista toiminnan moraaliperusteita refleksiivisesti kasvattajan kanssa olevassa suhteessa. Kasvatettava ei siis pysty järjellään ratkaisemaan oikean ja väärän rajaa, vaan moraalisuus rakentuu ”hyvään tottumukseen” juurruttamalla ja ”hyvään tahtoon” kasvattamalla. (Siljander 2000c, 41–43.)

Herbartin näkökulmasta pedagoginen paradoksi ei siis ole mielekäs, mutta moraalisten paniikkien tulkitsemiseen sitä voidaan silti käyttää. Kasvatuksen ongelmaa pakottamisen ja vapauden suhteesta ei nimittäin ole ratkaistu. Erityisesti median vuoksi lapset saavat yhä aikaisemmin uusia vapauksia, mutta toisaalta riskien

vuoksi esitetään vaatimuksia yhä tiukempaan lasten kontrollointiin ja pakottamiseen perustuvaan kasvatukseen, jotta riskit saataisiin hallittavammaksi.

4.2 Ylisuojelu vs. mahdollisuuksien avaaminen

Seuraavaksi tulee polarisoituna esille kasvatukseen ja moraalisiin paniikkeihin liittyviä ilmiöitä, nimittäin toisaalta aikuisten tarve ylisuojella lapsia, mutta toisaalta kurin höltyminen lapsiin nähden. Lasten ja nuorten kannalta tämä tarkoittaa kurin tiukentumista tietyiltä osin ja vapauden kasvamista taas joiltain osin. Uutta teknologiaa omaksuttaessa aikuiset joutuvat usein avaamaan lapsille uusia mahdollisuuksia tai kokemusmaailmoja, mutta uusi teknologia synnyttää myös moraalisia paniikkeja. Esimerkiksi videot ja tietokoneet ovat tuoneet lasten elämään uusia ulottuvuuksia, mutta niiden leviämisen aikana pelättiin myös niiden tuomia vaikutuksia. Moraalisten paniikkien syntyessä näyttää ilmenevän vaatimuksia tiukentaa kuria ja suojelemista, vanhempien kasvatustrendi sen sijaan suosii enemmän kaveripohjaista kasvattamista ja kasvatettavan vapautta tehdä omia päätöksiä. Kehityskulut ovat osittain ristiriitaisia, mikä tekee niiden tarkastelusta monimutkaista. Seuraavaksi katsotaan asiaa tarkemmin eri puolilta.

Yksi moraalisten paniikkien ja kasvatusteeman yhtymäkohta on perheen hajoamiseen liittyvä keskustelu. Perheen hajoamisen vaikutuksia lapsiin on spekuloitu ilmiön alusta lähtien. Siksi joidenkin moraalisten paniikkien aikana näyttää olevan helppoa syyttää perheiden hajoamista ongelmien lähteenä. Perheiden hajoamisen on nähty taas johtavan puutteelliseen kasvatukseen. Thompson (1998, 89) kertoo esimerkin kuinka 1980-luvulla yksinhuoltajaäitejä kuvattiin aviottomien lasten kanssa ja sosiaaliavustusten avulla eläviksi moraalittomiksi hahmoiksi. Tämä yhteiskunnan alimman luokan moraalittomuus koettiin uhaksi koko yhteiskunnalle. Kunnollista seuraavaa sukupolvea ei yksinhuoltajaäitien uskottu pystyvän tuottamaan. Erityisesti poikien nähtiin jäävän ilman kunnollista roolimallia eli isää (mt., 90).

Thompsonilta löytyy toinenkin esimerkki tapauksesta, jossa kasvattajat joutuvat syyttävän sormen eteen. Vuonna 1993 kaksi kymmenen ikävuoden kieppeillä olevaa poikaa kidnappasivat ja murhasivat raa'asti kaksivuotiaan pojan. Moraalinen paniikki oli laaja mittakaavassaan ja ratkaisuksi esitettiin muun muassa

kurituksen lisäämistä kouluissa ja uusia lakeja vaadittiin takaamaan se, että vanhemmat kontrolloisivat lapsiaan. Tämän James Bulgerin murhan on tutkittu vaikuttaneen brittiläisten vanhempien pelkoihin ja käytökseen pitkään tapahtuman jälkeen. (Thompson 1998, 95–98.) Nuorten väkivalta onkin heidän seksuaalisuutensa lisäksi aihe, joka Buckinghamin (2000, 17) mielestä herättää paljon keskustelua nuorempien ikäryhmien moraalisuudesta.

”Videohävyttömyyksiä” koskeva paniikki havainnollistaa nyt uuden teknologian, kasvatuksen ja moraalisten paniikkien välistä yhteyttä. Thompsonin (1998, 102) mukaan videot synnyttivät aikanaan uuden teknologian tuoman uhan tai riskin, joka rikkoi aikaisempia kontrolloinnin rajoja ja asetti tuntemattoman uhan lasten ja marginaaliryhmien eli alaluokan päälle. Thompson ei kerro, mutta oletettavaa on, että kasvattajia syyllistettiin jos he antoivat lastensa katsoa heille sopimattomia ohjelmia. Buckingham huomaa, että useat asiantuntijatkin syyttävät aikuisia siitä, etteivät he suojele lapsiaan medialta tai auta hillitsemään sen vaikutuksia. Lapset nähdään median tapauksessa lähinnä passiivisina vastaanottajina, mutta kun aikuiset yrittävät kontrolloida mediakulutusta, on lasten rooli kaikkea muuta kuin passiivinen. Lasten pyrkimykset itsenäisyyteen ja auktoriteettien vastustamiseen muodostuvat tällöin ongelmaksi. (Buckingham 2000, 39.)

Scott ym. jatkavat listaa moraalista paniikeista, joiden tuloksena kontrollointia on haluttu lisätä. He kertovat esimerkin naistenradion keskustelusta, jossa päädyttiin siihen, että naisten on hyvä harrastaa puutarhanhoitoa, sillä lapsia ei voi päästää yksin leikkimään ulos mahdollisten kidnappaajien ja seksuaalisten ahdistelijoiden vuoksi. Pelko ahdistelijoista oli peräisin moraalista paniikista, eikä sillä ollut yhteyttä todellisiin rikostilastoihin. Silti kotikasvatus otti askeleen ylisuojelemaan suuntaan. Tämän ovat osoittaneet muun muassa mielipidetutkimukset Skotlannissa. (Scott ym. 1998, 693.)

Scott ym. jatkavat, ettei vanhempien käytöksessä välttämättä ole kyse irrationaalisuudesta. Osittain lasten ylisuojeluun voi painostaa ympäristö, mutta toisaalta suojelemisen perustaksi saattaa riittää se tosiasia, että ympäristössä sattuu lapsille jatkuvasti pahoja asioita. Näin siitä huolimatta että todennäköisyys, että omalle lapselle sattuisi jotain, on mitättömän pieni. Vastuullisena pidetyt vanhemmat eivät ota kuitenkaan sitä riskiä. (mt., 693–694.)

Tämä ylitsuojelemisen ilmiö on omituinen, koska samaan aikaan vanhempia syytetään kontrollin menettämisestä lapsiin. Lasten yleistynyt huumeiden

käyttö ja aikaistunut seksuaalisuus ovat Winnin mukaan merkkejä tästä (Buckingham 2000, 23). Ovatko ylitsuojelevat ja kontrollin menettäneet eri ihmisiä vai miten ilmiö pitäisi ymmärtää? Suojelevatko aikuiset omaa kotiaan moraalittomalta ulkomaailmalta, mutta eivät samaan aikaan huomaa saman ilmiön kyttemistä omissa perheenjäsenissä?

Buckingham antaa tähän vastauksen. Hän katsoo, että osittain reaktiona lasten aikuistumispyrkimyksiin on lasten tilaa yhteiskunnassa alettu joiltain osin rajoittamaan yhä enemmän, vaikka joiltain osin rajojen venyttäminen taas sallitaan. Koulutus on rajoittavista instituutioista merkittävin. Monien instituutioiden tehtävänä on pitää lapset poissa pahoilta teiltä ja samalla suojella heitä aikuisten maailmalta. Koulutuksen piteneminen, lasten elämän rajoittaminen kotona ja ankarammat rangaistukset rikoksista ovat tästä esimerkkejä. Median on nähty kohtelevan lapsia enemmän aikuisten tavoin, mutta julkinen keskustelu on puolestaan kallistunut rajojen säilyttämisen puolelle. Lopputuloksena lapsia pyritään rajaamaan yhä enemmän tiettyihin tiloihin, mutta heille myös sallitaan yhä enemmän aiemmin pelkästään aikuisille kuuluneita asioita. Buckinghamin mielestä nyt tarvittaisiinkin lapsista lisää tietoa, jotta voitaisiin määrittää sitä, kuinka paljon lapset voivat osallistua aikuisten maailmaan. Hänen mukaan lapsuuden ja aikuisuuden rajan hämärtyminen ei ole enää estettävissäkään. (Buckingham 2000, 74, 193, 207.)

Lapsuuden ja aikuisuuden rajojen hämärtymistä on todennäköisesti edesauttanut Hoikkalan (1993) kuvaama kasvatuksen kaveripohjaistuminen. Hän kertoo, että suomalaiset vanhemmat eivät halua kuvata itseään kasvattajiksi, sillä sana on heidän mielestään negatiivisesti latautunut. Tästä huolimatta vapaata kasvatukseen ei suosita vaan rajojen asettamisen tärkeys tunnustetaan. Tahtoa on siis kontrolloinnille ja suojelulle mutta lasten omien mielipiteiden ja valinnanvapauden merkitystä korostetaan myös. (Hoikkala 1993, 49.) Hillmanin ym. esittämän ylisuojelun kaltaista ilmiötä ei Hoikkalan (1993) tutkimuksesta voi kuitenkaan päätellä. Hillman ym. (1990) osoittavat vanhempien suojelunhalun kiistattomasti. Kun vuonna 1971 80 prosenttia seitsemän- ja kahdeksanvuotiaista meni kouluun itsenäisesti, vuonna 1990 näin teki enää 9 prosenttia. Tähän ilmiöön vaikuttaa varmasti autoilun yleistymisenkin, mutta se ei poista sitä tosiasiaa, että lasten autonomia ja itseluottamus eivät tällä tavoin parane. Aikuisten pelot siis lisäävät lasten riippuvuutta aikuisiin. (Scott ym. 1998, 694.)

Lasten vartijoina toimiminen, ulkomaailmalta ja vapaudelta suojeleminen saattaa olla myös aikuisille keino säilyttää valtansa lapsiin nähden (Hood-Williams 1990). Tietysti lapset kyseenalaistavat näitä rajoja kasvun ohessa, joten useat aikuiset todennäköisesti joutuvat joustamaan pahimmista peloistaan. (Scott ym. 1998, 694.) Thompson (1998, 142) tulkitsee Foucaulttia niin, että yhteiskunnissa on kaiken kaikkiaan nähtävissä muutosta lisääntyvään säännöstelyyn ja kontrollointiin vaikka noin muuten tavoitteena olisi sääntöjen purkaminen ja sallivaisuus. Vapaus ja itsemääräytyvyys näyttävät siis korostuvan joillain elämänalueilla ja kontrollointi puolestaan toisilla, vaikka näiden prosessien pitäisi parhaimmassa tapauksessa kulkea käsi kädessä. Hall ym. (1978, 322–323) näkevät lähinnä muutoksen kontrolliyhteiskuntaan päin ja moraaliset paniikit ovat heidän mielestä oikeuttamassa yhteiskunnallisen kontrollin tiukentamista. Ei pidä kuitenkaan unohtaa aiemmin mainittua kehityskulkua, jossa lapset ja nuoret valloittavat joitain pelkästään aikuisille kuuluneita elämänalueita.

Buckingham on löytänyt nuorten tiukentuneesta kontrolloinnista selviä merkkejä. Hän katsoo, että vaikka aikuiset toisaalta haluaisivat suojella lapsuutta turmeltumiselta, konkreettisten tekojen tasolla on kuitenkin keskitytty suojelemaan aikuisia lapsilta. Tämä näkyy muun muassa rangaistusten ja kurinpidollisten toimien (erityisten lapsivankilojen rakentaminen) esittämisenä poliittisten päättäjien puheissa. Kontrollointi on siis keino estää yhteiskunnallisen järjestyksen rappeutuminen. Rappeutumisen syytäksi on yleisimmin nähty työväenluokan urbaanit nuoret miehet. (Buckingham 2000, 5, 125.)

Valtiolla on merkittävä rooli kontrolloijana ja kasvattajana. Hallitukset ovat monissa valtioissa tiukentaneet elokuvien sensurointia ja Pohjois-Amerikassa vanhempien valvontatyötä on aikomuksena helpottaa teknologisilla keksinnöillä, joilla voidaan rajoittaa television ja Internetin tarjontaa. (mt., 5.) Taustalla voi helposti ajatella olevan ajatuksen, ettei hallitus usko enää vanhempien onnistuvan kasvatuksessa yksin, joten ylemmän tahon täytyy puuttua asioihin. Buckingham (2000, 125–126) sanookin, että valtio saa lapsiin koskevasta huolestuneisuudesta oivan syyn puuttua vanhempien kasvatukseen, joka nähdään liian sallivana ja kyvyttömänä tarpeelliseen kuritukseen.

Ylemmältä taholta tulevaan kontrollointiin suhtaudutaan kuitenkin nihkeästi, koska sekä lapset että aikuiset katsovat itse olevan vastuussa omasta moraalistaan ja valinnoistaan. Buckinghamin mielestä vaikuttamisyrityksiä ei tulisi

kuitenkaan lopettaa vaan niiden muotoa muuttaa. Hän uskoo, että esimerkiksi elokuvien valinnan ohjauksessa valtion tulisi keskittyä lakitoimien sijaan moraalisiin ohjeisiin tai kuluttajan valistamiseen. Tämä onkin Euroopassa yleistynyt toimintatapa. Lakipykälien hän näkee suorastaan kannustavan niiden rikkomiseen. (mt., 143–144.)

Buckingham jatkaa, että nimenomaan työväenluokan kasvatukseen on väitetty olevan huonolla tolalla. Työväenluokan vanhemmat nähdään riittämättöminä vanhempina, jotka elävät kaoottista ja päämäärätöntä elämää, eivät välitä kasvatukseen tuomasta vastuusta ja eivät kiinnitä huomiota lastensa haitalliseen mediakulutukseen. Buckingham itse ei kuitenkaan usko, että kuvauksen kaltaisia vanhempia on olemassa suuremmassa mittakaavassa. (mt., 142.) Tällaiset käsitykset kuitenkin saattavat antaa puhtia joillekin päättäjille yrityksessä vaikuttaa vanhempien lastenkasvatukseen.

Mediakulutuksen tapauksessa vanhemmat usein suojelevat lapsiaan materiaaalilta, joka pelästyttäisi lapsia ja tässä vanhemmat luottavat myös lapsen mielipiteeseen. Tässä kohden vanhempia on syytetty siitä, etteivät he ota aikuiselle kuuluvaa roolia. Harvoin vanhemmat kuitenkaan ajattelevat mediatuotteita siltä kannalta, että lapset oppisivat niistä epäsuotuisia asioita. (mt., 143.)

Buckingham (2000, 144) katsoo, että sekä aikuiset että lapset tarvitsevat opastusta, jotta heistä saataisiin kriittisiä mediakulttuuriin osallistujia. Hän siis asettaisi enemmän painopistettä kasvatukseen suojelemisen ja kontrolloinnin sijaan. Lasten lisäksi kuitenkin myös aikuiset tarvitsisivat kriittisiä taitoja tulkita eri medioilta saatavaa informaatiota, ja lasten tulisi etenkin oppia käyttämään tietoa itsensä suojelemiseksi. Buckinghamin mukaan Britannia on ottanut jo askeleen tähän suuntaan edistämällä mediakasvatusta, mutta vielä aineen asema ei ole tarvittavan vahva, jotta oppilaat saisivat tarvittavan määrän taitoja mediakulttuurin käsittelemiseen, ymmärtämiseen ja siinä selviytyäkseen. Lapsia ei voi enää suojella aikuisten maailmalta, sillä he ovat tulleet jo osaksi sitä. (mt., 201–207.) Keskeisenä tavoitteena on siis lasten ja nuorten arviointikyvyn kehittäminen.

4.3 Lasten ja nuorten rooli moraalisisissa paniikeissa

Aikuiset pystyvät vain rajoitetusti kontrolloimaan toistensa käyttäytymistä, mutta lapset ja nuoret ovat olleet se kasvuvaiheessa ja siten muokattavissa oleva ryhmä.

Aikuisten, nuorten ja lasten roolit ovat kuitenkin muuttuneet yhteiskuntien kehittyessä, ja siksi näiden ryhmien väliset suhteetkin ovat saaneet uusia piirteitä. Tälle ajalle tyypillisiä kehityskulkuja ovat muun muassa aikuisuuden himmeneminen ja lapsuuden ja aikuisuuden välisten rajojen rapistuminen. Moraalisissa paniikeissa nämä ilmiöt tulevat kärjistetyksi esille, ja usein tuloksena on halua rajoittaa nuorten ja lasten elämää paremman tulevaisuuden toivossa.

Lasten ja nuorten roolin osalta on moraalisisissa paniikeissa viime vuosina ollut nähtävissä muutosta: sen sijaan, että keskityttäisiin nuorten moraalittomuuteen, on siirrytty korostamaan lasten asemaa uhreina. Tämä näkemys on tuonut mukanaan tarpeen suojella lapsia yhä enemmän säännöstelemällä tarkemmin heidän elämänsä ja kieltämällä heiltä tiettyjä aktiviteetteja. Lapsia halutaan suojella erityisesti aikuisilta, jotka mahdollisesti käyttäisivät heidän haavoittuvuuttaan hyväksi ja tuhoaisivat heidän viattomuutensa. Tätä osoittaa esimerkiksi kulttuurimme tarve suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Ironista on kuitenkin se, että samaan aikaan selkeästi ”ihannoidaan” ja edistetään yhä nuorempien ikäluokkien seksuaalisuutta. (Cricher 2003, 115, 155–157.) Aikuiset siis voidaan nähdä samaan aikaan sekä lasten suojelijoina että heidän viattomuuden pilaaajina. Nuorten rooli moraalisisissa paniikeissa voi olla Thompsonin (1998, 43) mukaan joko uhri tai syntipukki/kansanvihollinen.

Lapset eivät ole aikuisten mielestä arvokkaita pelkästään yksilöinä, vaan aikuiset pitävät myös tärkeinä asioita, joita lapsuus edustaa (Cricher 2003, 158), kuten viattomuutta. Lisäksi yhteiskunnassa päätellään usein lasten tilasta, minkälaisessa yhteiskunnassa elämme tai olemme menossa. (Jenks 1996, 130). Näiden lapsuuteen liitettyjen miellelyhtymien nojalla ei ole ihme, jos nimenomaan lasten tilaan halutaan moraalisten paniikkien seurauksena vaikuttaa. Scottin ym. (1998, 696) mielestä lapsia halutaan suojella erityisesti riskeiltä, jotka liittyvät muun muassa yhä aikaisempaan aikuistumiseen (seksuaalisuuteen), siihen painostamiseen ja liialliseen kuluttamiseen. Scott ym. (1998, 697) jatkavat, että kertomukset nykykehityksestä eli kadotetusta lapsuudesta, painostuksesta yhä aikaistuvaan aikuisuuteen ja rajoitetusta vapaudesta kulkevat käsi kädessä: aikuisten kokemus katoavasta lapsuudesta saa heidät pyrkimään lasten vapauden rajoittamiseen. He siis haluavat säilyttää ainakin oman lapsensa lapsuuden niin sanottuna ”puhtaana lapsuutena”.

Livingstonen mielestä nykyään on nähtävissä lasten elämän kannalta kaksi ristiriitaista kehityskulkua. Ensimmäiseen trendiin liittyy lasten autonomian lisääntyminen, tasa-arvo kodin sisällä ja lapsuuden yksilöllistyminen. Toiseen kehityssuuntaan kuuluu puolestaan jo mainittu lisääntyvä elämän kontrollointi ja lasten suojeleminen riskeiltä. (Livingstone 1998, 444.) Tätä jälkimmäistä tendenssiä Jackson ja Scott (1999, 88) selittävät sillä, että on syntynyt yleinen tuntemus epävakaaammasta ja ennustamattomammasta maailmasta.

Scott ym. (1998, 696–697) kertovat, että lapset itse ovat muun muassa varastelulla, väkivallalla ja päihteiden käytöllä muodostamassa uhkaa lapsuuden perinteisille rajoille, joita aikuiset haluaisivat suojella. Buckingham (2000, 3) lisää tähän listaan kurittomuuden koulussa, huumeiden käytön ja teiniraskaudet ja toteaa, että tällaisen käytöksen aikuiset näkevät jopa uhkaavana. Buckinghamin mukaan lapsille on muotoutunut uusi status, johon kuuluu, että he ovat yhä vaikeampia kontrolloida. Uusi status sisältää myös ajatuksen lapsista merkittävänä kuluttajina ja aiempaa merkittävimmin kansalaisina. (Buckingham 2000, 76.)

Buckingham huomauttaa, että lasten on katsottu saaneen aikuistumispyrkimystensä ja median ansiosta merkittävämpien kansalaisten aseman, joka heiltä on aiemmin puuttunut. Esimerkiksi kuluttajina lapset ovat jo huomattava ryhmä, mutta muutenkin lasten ääni on päässyt enemmän kuuluviin. Nykyään he saavat jo itse jonkin verran päätäntävaltaa siihen, mikä on heille hyväksi ja mikä ei. Kaikki eivät siis näe lapsuudessa tapahtuvia muutoksia täysin kielteisinä ja median roolia pelkästään taannuttavana. (mt., 168.)

Suurin osa lapsiin kohdistuvasta huolesta on Critcherin mielestä turhaa tai liioiteltua, sillä pelko on usein rakentunut todistamattomien hypoteesien perustalle. Yleisistä keskusteluista on muodostunut yksittäisten ihmisten huolia, vaikka huolen oikeutusta ei olisi mitenkään todistettu. Pelkkä huolestuneisuus on usein riittänyt oikeutukseksi suorittaa kärjistettyjä toimenpiteitä lasten suojelemiseksi riskeiltä. (Critcher 2003, 161–163.)

Siirtymää nuorista lapsiin moraalisten paniikkien keskiössä Critcher selittää nuorten hankalaksi osoittautuneella kontrolloinnilla. Nuoria on vaikea pitää haavoittuvina, jos he itse kieltävät haavoittuvaisuutensa ja sen lisäksi eivät välitä varoitteluista uhan suhteen. Nuoriin ei siis välttämättä vaikuta vaikka aikuiset miten yrittäisivät kuvata jonkin asian vaaralliseksi. (Critcher 2003, 162.) Buckinghamkin (2000, 101) huomaa, että varttuneempia lapsia on vaikeampi suojella asioilta, jotka

katsotaan moraalisesti rappeuttaviksi tai kehityksen kannalta epäsuotuisiksi. Pienempiä lapsia on ainakin vähän helpompi suojella, koska he ovat tiukemmin sidottuina aikuisten tahtoon.

Thompson uskoo, että nuoruuden erottautuminen selkeästi omaksi erilliseksi ikäkaudekseen on antanut ja antaa edelleen edellytyksiä moraalisten paniikkien synnylle. Nykyään nuoret on eristetty työmaailmasta opiskeluiden ja vapaa-ajan pariin, jossa kulutus näyttelee keskeistä roolia. Oman nuorisokulttuurin muotoutuminen on kuitenkin aiheuttanut aikuisissa epäuskoisuutta ja paheksuntaa muun muassa nuorten hedonistista kulutusta ja ”kurittomuutta” kohtaan. (Thompson 1998, 45–46.) Nuorille on siis annettu oma aikuisista osittain erillinen tila yhteiskunnassa, jonka kontrolloimattomuudesta on tullut ongelma. Moraalisten paniikkien aikana mediassa vilisee vinkkejä, miten nuoret saataisiin pois kaduilta, irti päihteistä ja eettisesti terveiksi eli etsitään vastauksia kasvatuksen ongelmiin.

Roberts (1996) pitää koululaitosta nuorten kontrolloinnin keskeisenä välineenä. Nuoria on hänen mielestään pyritty rajaamaan koulutuksen piiriin yhä pidemmäksi aikaa. Tästä on kuitenkin seurannut lähinnä paremmin koulutettuja työttömiä, jotka eivät välttämättä ole tyytyväisiä asemaansa kuten Ranskan nuorisolevottomuudet osoittivat. Silti ratkaisuksi esitettiin tiukempaa valvontaa ja kontrollia.

Kotikasvatuksessa rajojen asettaminen ja kontrollointi eivät korostu selkeästi ainakaan Hoikkalan (1993) tutkimuksen mukaan. Vanhemmat tiedostivat rajojen asettamisen tärkeyden, mutta samaan aikaan he tukivat lapsen itsekasvattautumista ja vapautta. (Hoikkala 1993, 62.) Foucaultin ja Scottin ym. alleviivaama kontrolloinnin lisääntyminen ei siis vaikuta kuvaavan ainakaan 1990-luvun alun suomalaisia koteja. Vai kuvaako sittenkin? Kuriin ja pakottamiseen viittaavia kommentteja ei Hoikkalan (1993, 235) aineistosta löytynyt, mutta lapsia sen sijaan haluttiin varjella pitämällä heidät hyvissä harrastuksissa. Niiden nähtiin pitävän lapset poissa jengeistä, huumeiden käytöstä ja kaduilta ylipäätään. Kun lapset ja nuoret eivät ole valvovan silmän alla kotona tai koulussa, harrastusten parista löytyy seuraava turvapaikka.

Ziehe (1991) on eritellyt tarkemmin lasten ja nuorten asemaa nykyajan yhteiskunnassa ja hänen ajatuksiaan tarkastellaan nyt lähinnä siltä osin kun ne koskettavat kasvatukseen liittyviä ongelmia, jotka voivat näkyä moraalisisissa paniikeissa. Ziehe ottaa kantaa muun muassa nuorten hankalampaan kontrollointiin, mikä liittyy keskeisesti moraalisiin paniikkeihin.

Ziehe näkee, että vanhempien autoritaarinen ja jäykkä sosialisatiomalli on joutunut ristiriitaan uutta sosialisatiotyyppiä edustavien nuorten kanssa. Aikuisten ja nuorten välinen suhde on mutkistunut ja aikuisten on nykyään yhä vaikeampaa pitää nuoria kontrollissa. Kontrolloinnin vaikeutta selittää se, että aikuisuuden ja nuoruuden välinen raja on hämärtynt. Moni asia, joka on aikaisemmin kuulunut pelkästään aikuisten elinpiiriin ja elämysmaailmaan kuten huumausaineet ja seksi, ovat myöhäismodernissa yhteiskunnassa yhä enemmän myös nuorten arkitodellisuutta. Nuorten on tämän ansiosta helpompaa ja perustellusti kritisoida aikuisten toimintatapoja, ja siten asettaa auktoriteetit kyseenalaiseksi. (Ziehe 1991, 42–46.)

Vielä vaikeammaksi aikuisten auktoriteettiaseman tekee se, että aikuiset eivät välttämättä pysty osoittamaan aikuisuuden ja varttumisen tuovan mukanaan elämän ongelmien parempaa hallintaa. Tämän lisäksi aikuisten toiminta-alue rajoittuu usein pelkästään kodin ja työpaikan välille, joten nuoret ovat sosiaalisia kokemuksia mitattaessa paljon rikkaampia kuin vanhemmat. Kodin ulkopuolinen maailma on siis siirtymässä nuorten haltuun, joten nuorten kommunikatiiviset ja ilmaisulliset kyvyt kehittyvät yli vanhempien tason. Perheen konfliktinratkaisijoina nuoret pystyvät siksi toimimaan joskus sujuvammin kuin vanhemmat. Vanhemmat sitovat nuoria nykyään yhä taloudellisesti, mutta nuorten on sukupolvien välisen kuilun vuoksi vaikea samaistua vanhempien arvoihin ja normeihin. (Ziehe 1991, 42–46.) Vanhemmat saattavatkin kokea uhaksi sen, että nuoremmalla sukupolvella on enemmän kulttuurista pääomaa, ja yrittävät siksi saada nuoret kuriin (Cohen 1980, 49). Drotner (1992, 59) uskookin, että paniikkien yksi keskeinen syy on se, että aikuisilla on tietoisuus siitä, että nuoruuden kokemukset ja tunteet ovat peruuttamattomasti menneisyyttä.

Ziehe jatkaa nuorten kaksijakoisen aseman erittelyä:

Näin on syntynyt kaikkea muuta kuin kaunis ristiriita. Enemmän kuin koskaan on nuoruudesta tullut tänään eroottinen, esteettinen ja kommunikatiivinen myytti, jonka mukaan aikuisten laaja enemmistö piilevästi suuntautuu - ja enemmän kuin koskaan nuorisoa itseään rajataan sosio-ekonomiseksi jonkinlaiseksi ”tarpeettomaksi sukupolveksi”. Myytiksi korottaminen ja ulkopuolelle rajaaminen käyvät käsi kädessä. (Ziehe 1991, 49.)

Lainaus antaa eväitä moraalisten paniikkien tulkitsemiseen. Ulkopuolelle rajaaminen saa oikeutuksensa moraalisten paniikkien ansiosta, vaikka noin muuten yhteiskunta ihannoisikin nuoruutta ja siihen liittyviä asioita.

Nuoruus on ajallisesti joiltain osin lyhentynyt ja joiltain osin pidentynyt. Kulttuurisesti ja psyykkisesti nuoruusaika on lyhentynyt aikuisuuteen nähden eli nuoret pääsevät aikaisemmin osalliseksi aikuisten elämismailmaan. Lasten ja nuorten yleiseksi tavoitteeksi onkin tullut tarttua aikuiselämän mahdollisuuksiin niin pian kuin mahdollista. Toisaalta nuoruus on pidentynyt, koska perheen perustaminen, ammattiin valmistuminen ja työelämään siirtyminen ovat siirtyneet myöhemmäksi. (Ziehe 1991, 58.) Erityisesti yhä nuorempien halukkuus valloittaa yhä aikaisemmin aikuisille kuuluvia elämänalueita on potentiaalinen lähde moraalille paniikeille.

Drotnerinkin (1991) mukaan nuoret ovat nykyään sosiaalisesti ja taloudellisesti enemmän riippuvaisia vanhemmista opiskeluaikojen pitenemisen ja työelämään siirtymisen myöhentymisen johdosta. Kulttuurisesti ja fyysisesti nuorista on tullut samaan aikaan yhä itsenäisempiä, eli kulttuurisia tuotteita ja palveluita aletaan käyttää itsenäisesti yhä varhaisemmassa vaiheessa ja sukukypsyys saavutetaan aikaisin. Nuoret saavuttavat myös hyvin aikaisin korkean tietomäärän paljolti massamedian avittamana. Media välittää nuorille jotain tietoa liian varhaisessakin vaiheessa eli ennen kuin nuori on kypsynyt tarpeeksi tiedon omaksumiseen, tai ennen kuin nuori on käytännössä ehtinyt kokea asian. (Boëthius 1995, 151.) Tämä tarkoittaa sitä, että moraalille paniikeille on hyvät kasvuedellytykset, jos median oletetaan vaikuttavan nuorten käyttäytymiseen.

Menossa on siis monenlaisia kulttuurisia muutoksia, jotka vaikuttavat muihinkin kuin nuoriin. Nuorten moraalien vajavaisuudesta ei kuitenkaan välttämättä ole kyse kun moraalisia paniikkeja ilmenee vaan ennemminkin oireista yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia kohtaan, joihin nuoret reagoivat herkemmin. Moraaliset paniikit peittävät helposti alleen nämä todelliset ongelmat ja keskittyvät sen sijaan aivan epäolennaisiin asioihin.

”Nuoriso on pelkkä sana”, totesi Pierre Bourdieu jo jokin aika sitten (1984, 128–141). Tällä lausumallaan hän ilmeisesti viittaa siihen, että nuoruus on paitsi suhteessa aina myös yhteiskunnallisen sekä kulttuurisen taistelun ja kamppailun prosessinomainen tulos. Nuorten identiteettjäkään ei voi palauttaa yksiselitteisiin määreisiin, ei sen enempää perheeseen ja kouluun kuin massamedioiden tai

populaarikulttuurin pyörteisiin. Pikemminkin on kyse muuttuvien asemien hetkellisestä paikantamisesta eri tiloissa ja konteksteissa, ja erilaisten suhteiden ja diskurssien vuorovaikutuksessa syntyvien ristiriitaisten positioiden jäljittämisestä. Tässä määrittelyssä nuoret ovat itse mukana. (Grossberg 1989, 94–96.) (Laine 2000, 181.)

Buckingham (2000, 6) näkee lapsuuden olevan samanlaisen määrittelykamppailun kohteena ja pitää tapaa, jolla lapsuus nähdään, historiallisesti, kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti/sosiaalisesti vaihtelevana. Lapsiin ja nuoriin liittyvät moraaliset paniikit ovat edellä mainittua kamppailua, jossa lapsuuden ja nuoruuden rajoja määritellään. Tämä määrittely tuottaa väistämättä tuloksia, joiden voi olettaa vaikuttavan kasvattajien konkreettiseen toimintaan, vaikka määrittelykamppailu ei perustuisikaan todellisille uhille.

Scottin ym. mielestä olisi tärkeää selvittää, minkälaisia kuviteltuja ja todellisia vaaroja lapset ja aikuiset kokevat elämismailmassaan ja miten ne vaikuttavat arkipäivän elämään, kuten eri tilojen käyttöön. Scott ym. epäilevät, että lasten ja aikuisten pelot eivät kaikilta osin yhdy. (Scott ym. 1998, 700.)

Suomessa on noudatettu Scottin ym. (1998) ohjeita ja alettu tutkia median nuorempiin ikäluokkiin heijastamia hyviä ja huonoja asioita. Tämä on lähtenyt liikkeelle lasten ja nuorten median käyttöön liittyvästä huolestuneisuudesta ja tuloksena on syntynyt kasvatukseen uusi osa-alue, nimittäin mediakasvatus. Vaikea on sanoa, mikä moraalisten paniikkien rooli on ollut sen syntyyn, mutta ilman moraalille paniikeille ominaista huolestuneisuutta mediakasvatusta tuskin olisi kehitelty. Kotilaisen (2006) mukaan jo 8–10 -vuotiaat suomalaislapset ovat omaksuneet erilaiset medialaitteet osaksi arkeaan. Koska nimenomaan Internetistä näyttää tulevan lasten ja nuorten kokoontumispaikka, on mietitty mahdollisuuksia, miten mediakasvatusta saataisiin näihin paikkoihin. Mannerheimin lastensuojelulaitos pitää mediakasvatuksen tavoitteena lasten suojelemista sekä vahvistamista niin, että lapsesta tulisi kriittisempi mediaa kohtaan ja lapset saisivat mediassa äänensä kuuluville. (Kotilainen 2006.) MLL:n tavoitteet siis myötäilevät Buckinghamin ajatuksia siitä, ettei lapsia ja nuoria tulisi rajoittaa asioista, joihin heillä on jo pääsy, vaan sen sijaan opastaa heitä käyttäytymään viisaalla tavalla niiden parissa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TEHTÄVÄNASETELU

5.1 Tutkimusongelmat

Tutkimusongelmia lähdin kehittämään teorian ohjaamina eli tutkin ensin kirjallisuudesta mielenkiinnon kohdettani eli moraalisia paniikkeja, josta päädyin lopulta lähemmäksi oman tiedekunnan asiaa eli kasvatusta. Taustallani vaikutti myös moraalisisista paniikeista tehty proseminaarityö, jonka mukaan valitsin taustakirjallisuutta ja kehittelin tutkimuskysymyksiä. Proseminaarityöni ansiosta tiesin ottaa myös kasvatusteeman mukaan. Valmiin teorian pohjalta muodostin sitten itseä kiinnostavat ja mahdollisesti uutta tietoa tuottavat tutkimusongelmat. Teoreettisen viitekehysten keskeiseksi ideaksi muodostui se, että elämme riskiyhteiskunnassa, mikä antaa edellytyksiä nopealla tahdilla syntyville ja kuoleville moraalisisille paniikeille. Näissä moraalisisissa paniikeissa käsitellään usein nuoriin ja kasvatukseen liittyviä kysymyksiä, jolloin selviää, millä tavoin nuoria käsitteellistetään ja millaisia ongelmia heihin liitetään. Se miten ongelmia loppujen lopuksi hahmotetaan, saattaa vaikuttaa konkreettisesti siihen, miten käytännön kasvattajat ja instituutiot suhtautuvat moraalisen paniikin aiheuttajiin eli useassa tapauksessa nuoriin. Aiemmin moraalisisia paniikkeja koskevat tutkimukset ovat keskittyneet lähinnä Yhdysvaltoihin ja Iso-Britanniaan, mutta nyt selvitetään suomalaisten paniikkien luonnetta seuraavien kysymysten avulla:

1. Mitä lehtijuttujen mukaan Myyrmannissa tapahtui ja minkälaisia reaktioita se herätti keskustelufoorumilla?
2. Miten moraalisen paniikin piirteet toteutuvat tässä sanomalehtiaineistossa?
3. Miten keskustelufoorumin osanottajat suhtautuvat tapaan, jolla mediassa kuvataan nuoria ja aktiivisia Internetin käyttäjiä?

Tutkittava aineisto käsittelee Myyrmannin pommiräjähdyksen jälkeistä keskustelua lehdissä ja Internetissä. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla ensin kuvailen aineistoa, jonka jälkeen siirryn selvittämään, miten teoriaosuudessa esitellyt

moraalisen paniikin piirteet pätevät aineistoon. Tähän vastaamiseksi käytän hyväksi Cohenin ja Critcherin muotoilemia analyysin apukysymyksiä ja diskurssianalyysiä. Gooden ja Ben-Yahudan mallia käytetään täydennyksenä. Mallien toimimisen selvittämiseksi kiinnitän erityistä huomiota ongelmaan selitystä hakeviin diskursseihin ja siihen, minkälainen identiteetti nuorille aineistossa rakentuu ja miten he tähän itse suhtautuvat. Viimeksi mainittu kysymyspari täydentää toisiaan ja tuo tutkimukseen luotettavuutta, sillä kysymyksiä vastauksien täytyy olla johdonmukaisia keskenään. Nuorille rakentuvaa identiteettiä käsitellään eri aineiston avulla kuin nuorten suhtautumista median tulkintoihin. Seuraavassa luvussa tarkastellaankin eri aineistoja tarkemmin.

5.2 Aineisto

Aineisto koostuu lehtiartikkeleista, yleisönosastokirjoituksista ja Internetistä otetuista artikkeleista ja keskusteluista, jotka käsittelevät Myyrmannin pommiräjähdyttä. Lehtiartikkelit ja yleisönosastokirjoitukset ovat Suomen Kuvalehdestä ja Ilta-Sanomista. Molemmat lehdet ovat levikiltään laajoja, mutta Ilta-Sanomien eroaa Suomen Kuvalehdestä ainakin otsikoinnin puolesta selvästi sensaatiohakuisemmalla linjallaan. Sanomalehdet ovat tutkimuskohteena antoisia, sillä siellä kohtaavat erilaiset yhteiskunnallisesti merkittävätkin toimijat ja heidän kannattamansa arvot, asenteet ja diskurssit, niistä saa tietoa yhteiskunnan vallitsevasta tilasta ja siitä, miten ihmiset sen kokevat. Sanomalehdet pyrkivät kertomaan faktoihin painottuvia uutisia vallitsevasta todellisuudesta, joten lukijat eivät välttämättä problematisoi annettua todellisuuskäsitystä vaan omaksuvat sen sellaisenaan. Fairclough (2003, 24) kuitenkin toteaa, että muun muassa sanomalehdissä esiintyvien diskurssien vaikutusvalta ihmisiin on rajallinen. Diskurssien maailmaa muokkaava vaikutus ei ole yksiselitteinen vaan monien muidenkin asioiden summa.

Lehtiartikkeleista löytyy todennäköisesti paljon asiantuntijoiden ja poliitikkojen kommentteja, mutta yleisönosastokirjoituksista saa lisäksi tavallisten ihmisten näkökulman asioihin. Yleisönosastokirjoitukset ja Internet-keskustelut ovat usein kirjoitettu emotionaalisemmalla sävyllä, joten niistä saa helpommin käsityksen ihmisten todellisesta suhteesta moraalisen paniikin aiheuttaneeseen asiaan. Tämän vuoksi aineistoon onkin otettu mukaan Suomen Final Fantasy:n nettisivuilta

Myyrmannin pommiräjähdyistä koskeva keskustelu. Keskustelijat ovat oletettavasti nuoria pelien harrastajia, mutta varma iästä ei voi olla, koska he esiintyvät keskustelussa anonyymisti. Tähän nettikeskusteluun otti osaa 48 henkilöä ja yhteensä kommentteja kertyi 96 kappaletta. Suomen Kuvalehdessä on yhteensä 16 aihetta käsittelevää juttua, joista yksi on yleisönosastokirjoitus. Ilta-Sanomat puolestaan on yhteensä 83 juttua, joista 12 on yleisönosastokirjoituksia. Näistä Ilta-Sanomien jutuista 43 oli sisällöltään selitystä antavia ja loput faktajuttuja. Analysoinnissa keskityn nimenomaan selitystä antaviin lehtiartikkeleihin, joissa tulee esille erilaisia tulkintoja tapahtuneelle. Koko lehtiaineistossa näkyi selviten asiantuntijapainotteisuus, moraalisia ristiretkeläisiä oli myös paljon, mutta puolet heistä esiintyi yleisönosastoilla. (vrt. Liite 2.)

Keskustelufoorumin etu on se, että siellä on ihmisten autenttisia kommentteja, joihin tutkija ei ole vaikuttanut. Lisäksi he joutuvat mediassa leimatuiksi, joten on mielenkiintoista katsoa, miten he reagoivat median väitteisiin. Noin muutoin tässä tutkimuksessa ei pyritä Alasuutarin (1999) ajatuksia mukaillen kyseenalaistamaan aineiston todenmukaisuutta tai luotettavuutta, sillä se ei olennaista. Lehtiartikkelit ja yleisönosastokirjoitukset ovat osa objektiivista todellisuutta, vaikka eivät välttämättä kuvasta todellisia tapahtumia ja asioita luotettavasti. Moraaliset paniikitkin ovat ihmisten luomia, ne eivät välttämättä kerro todellisuuden tilasta mitään. Jos ihmiset uskovat valheellisiin tai vääristelyihin asioihin, niin se on heille todellisuutta. Keskustelufoorumin etu on kuitenkin se, että tutkija saa varmistuksen siitä, miten ihmiset ovat kokeneet median tulkintoja. Suomessa on aikaisemmin tutkittu moraalisisista paniikeista muun muassa nuorten tekemää Heinojen surmaa (Aitamurto 2004) sekä eläinoikeusliikkeen (Juppi 2004) aiheuttamaa kohua. Aitamurto (2004, 142) nimitti Heinojen surmasta aiheutunutta kohua moraaliseksi myrskyksi, koska ei tutkinut eikä siten osannut sanoa, miten tavalliset ihmiset reagoivat mediassa suuren huomion saaneeseen tapahtumaan. Tämä tieto on kuitenkin olennainen osa moraalista paniikkia. Tässä tutkimuksessa tätä aukkoa pyritään täyttämään tutkimalla tavallisten ihmisten reagointia tapahtuneeseen keskustelufoorumin avulla.

Moraalisia paniikkeja on tutkittu paljon mielipidetutkimusten avulla. Mielipidetutkimusten antiin liittyy kuitenkin rajoituksia, kuten se, että niillä on vaikea tavoittaa ihmisten mielipiteiden vaihtelua ääri-laidasta toiseen, ja selvittää, mikä nämä vaihtelut aiheutti ja mikä ylipäättään synnytti huolen. Ungar katsoo, että

(puhe)radion ja Internetin avulla voi helpommin tavoittaa vaihtelun ihmisten huolestuneisuudessa, joka on moraalisten paniikkien tärkeä lähtökohta. Puheradion avulla tavoittaa tavallisten ihmisten äänen suhteellisen reaaliajassa. Internetistä puolestaan saa tietoa huolestuneisuuden määrästä katsomalla aihetta käsittelevien artikkeleiden, kotisivujen ja keskusteluryhmien määrää. (Ungar 2001, 279–280.) Tähän tutkimukseen puheradion käyttäminen olisi sopinut oivallisesti, mutta puheradion arkistoihin pääseminen edellyttäisi resursseja, joita ei ole tähän tutkimukseen käytettävissä. Tämän vuoksi päädyin käyttämään sanomalehtiä ja Internetin keskustelufoorumia aineistoina.

5.3 Metodi

Valitsin analysointimenetelmäksi diskurssianalyysin, koska alan tutkijat, kuten Critcher, pitävät diskurssianalyysiä parhaana tapana tutkia moraalisia paniikkeja. Diskurssianalyysin apuna käytän myös tarpeen mukaan määrällistä sisällönerittelyä, joka voi tuoda lisää luotettavuutta joihinkin tulkintoihin. Seuraavaksi esittelen ensiksi diskurssianalyysin teoreettista taustaa, jonka jälkeen kerron suunnitelmani soveltaa sitä omaan aineistoon. Määrällistä sisällönerittelyä käytän lisänä sopivissa vaiheissa – sen käyttö tarkentuu tutkimuksen aikana.

5.3.1 Diskurssianalyysi

Fairclough (1997, 101) määrittää diskurssin ”tavaksi, jolla tietty sosiaalinen käytäntö (tai sen alue) konstruoidaan”. Esimerkiksi tietystä moraalisen paniikin ongelmasta saa aivan erilaisen käsityksen sen mukaan, mihin diskurssiin sen sijoittaa. Nuoren pojan pommin räjäyttämisenkin saa näyttämään aivan erilaiselta riippuen siitä, mitä tarinoita ja selitysmalleja yhdistetään toisiinsa. Todellisuudelle ei ole siis yhtä selkeää tulkintaa, mutta jokin tulkintamalli tai diskurssi pääsee todennäköisesti vallalle. Diskurssien tunnistamiseksi aineistosta pyritään löytämään merkityssysteemin (eli diskurssin) osia, jotka tukevat sisällöllisesti toisiaan. Merkitysten yhtäläisyys voidaan tunnistaa kontekstin avulla. (Jokinen & Juhila 1991, 67–70.) Analyysia voi siis verrata palapelin tekemiseen: eri paloja tai merkityksiä kokoamalla saadaan kokonaisuus esiin.

Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa on Jokisen ym. (1993a, 9) mukaan oletuksena että kieli on osa todellisuutta itseään eikä pelkkä silta todellisuuden tarkasteluun. Tämä näkökulma on myös tässä tutkimuksessa. Jokinen ym. (1993a, 9–10) jatkavat, että diskurssianalyysissä tutkitaan nimenomaan kielen käyttöä ja muuta merkitysvälitteistä toimintaa. Tavoitteena on heidän mukaansa analysoida sitä, ”miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä”.

Jokinen ja Juhila kertovat, että diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita kulttuurisista merkityksistä eli siitä, miten yhteinen sosiaalinen todellisuus rakentuu. Diskurssianalyysissä on kolme tärkeää ja toisistaan riippuvaista elementtiä, jotka ovat merkitykset, kulttuurisuus ja kommunikatiivisuus. Kommunikatiivisuus liittyy siihen, että merkityksiä ylläpidetään ja muutetaan ihmisten keskinäisen (kommunikatiivisen) toiminnan kautta. (Jokinen & Juhila 1999, 54–55.) Tarkemmin määriteltynä tässä tutkimuksessa keskitytään kulttuuriin, merkityksiin, jota kautta diskurssit voidaan tunnistaa, identiteetteihin ja ote pyrkii olemaan kriittinen. Soveltaen voidaan siis sanoa, että Myyrmannin pommiräjähdyksen muovasi ihmisten ja erityisesti suomalaisten sosiaalista todellisuutta ja tiettyjen ryhmien identiteettiä. Tämä tutkimus valaisee, miten sosiaalinen todellisuus (tai ennemminkin tapa hahmottaa sitä) muuttui. Tähän tietoon pyrin pääsemään käsiksi tarkastelemalla eri diskurssien välisiä suhteita ja sisältöä.

Tässä tutkimuksessa annetaan Jokisen ja Juhilan (1999, 61) esimerkin mukaan kulttuurille merkittävä asema analyysin kehystäjänä. En pyri siis analysoimaan aineistoani irrallisena kokonaisuutena vaan osana ympäröivää yhteiskuntaa ja kulttuuria. Tämän vuoksi olen pyrkinyt tekemään kirjallisuuskatsauksesta mahdollisimman kattavan. Wetherellin ja Potterin (1992, 70–71) mielestä kulttuurinen etukäteisymmärrys ei saisi kuitenkaan sokaista analysointiprosessia vaan pitäisi tähdätä avoimuuteen aineistoa tutkiessa.

Aineistosta katsotaan, minkälaisia merkityksiä siinä tuotetaan, ja tätä kautta diskurssien tunnistaminenkin on mahdollista. Näissä diskursseissa ihmisille muodostuu toiminnallisia identiteettejä tai subjektipositioita, jotka on analyysissä tarkoitus tunnistaa. Esimerkiksi Gerdille ja mahdollisille poikkeaville rakentuvaan identiteettiin on tarkoitus perehtyä. Aineiston tutkiminen ja analysointi on kriittistä eli myös diskurssien yhteiskunnallisia funktioita ja seurauksia mietitään. Kriittinen ote eroaa analyttisestä otteesta siinä, että analyttisessä otteessa pyritään tiukkaan aineistolähtöisyyteen. Kriittisen analyysin lähtökohtana on arvioida ja kyseenalaistaa

vallitsevaa sosiaalista järjestystä ja siinä esiintyviä alistussuhteita. (Jokinen & Juhila 1999, 66–68, 86–89.)

Identiteettien tarkastelussa kiinnitetään huomiota sanavalintoihin ja niiden luomiin merkityksiin. Sanavalinnat voivat yhdistää myös tiettyjä diskursseja kuten puheen nuorten rikollisuudesta ja eläinmaailman villiyden tai niillä saatetaan luoda myös aiemmin tuntemattomia merkityksiä. (vrt. Fairclough 1992, 236, 237.) Omassa tutkimusaineistossa katson myös, minkälainen identiteetti tapauksen keskeisille jäsenille muodostuu. Identiteettien muotoutumiseen vaikuttaa keskeisesti se, mitkä diskurssit ovat keskeisessä asemassa. Tarkemmin sanottuna tutkimuksessa kiinnitän huomiota siihen, minkälaisia piirteitä ja aktviteetteja tapauksen keskeisiin hahmoihin liitetään.

Michael Foucaultin mukaan moraalisiin paniikkeihin liittyvät diskurssit työntävät ihmisiä ulos yhteisön keskiöstä marginaaliin ja toisin päin. Erityisesti syntipukkien asema halutaan rajoittaa yhteiskunnan marginaaliin ja diskurssit ovat oikeuttamassa tätä instituutioiden interventiota. Nämä diskurssit vaikuttavat siis tapaan hahmottaa ongelmia eli niihin sisältyy sääntöjä, miten tietyistä ongelmista voidaan puhua. Yleensä jotkut tietyt tahot saavat erityisoikeuden puhua tämän diskurssin mukaisesti koko yhteisön puolesta. (Foucault, 1982.) Hall (1999, 132) katsoo, että asioita pyritään pääsääntöisesti tarkastelemaan ennalta olemassa olevien diskurssien avulla, mutta aiemmin määräävät diskurssit saattavat myös muuttua mikäli ilmiö ei sovi yhteen aiempien diskurssien kanssa. Tällöin uudet diskurssit ja tavat hahmottaa asioita pakottavat vanhat ajatusmallit muuttumaan.

Jos diskurssi on onnistunut, siitä tulee vallitseva puhetapa. Tästä voidaan johtaa ajatus, että muiden puhetapojen sulkeminen ulkopuolelle on diskursiivinen edellytys moraalisen paniikin olemassaololle. Moraalisen paniikin syntymiseksi paniikkia tukevan diskurssin on päästävä samaa aihetta käsittelevien diskurssien hierarkian huipulle. Moraalisissa paniikeissa hierarkioiden osat lähtevät siis liikkeelle. (Critcher 174–177.) Tästä hierarkian huipulla olevasta diskurssista Jokinen ja Juhila (1991, 69) käyttävät nimitystä hegemoninen diskurssi. Sen tunnistaa siitä, että kyseisen diskurssin osat toistuvat usein ja monessa yhteydessä. Jokisen ja Juhilan (1993, 81) mukaan diskurssin vahvuutta kuvaa se, miten itsestään selvänä ja vaihtoehdottomana se esitetään. Näille itsestäänselvyyksille tutkija on heidän mukaansa helposti sokea, koska sen ohittaa helposti arkipuheena. Hegemonisten diskurssien etsiminen ei siis ole aivan yksinkertaista. Hegemoniseksi kamppailuksi

Jokinen ja Juhila (1993, 102) puolestaan nimittävät sitä kun marginaalissa olevat diskurssit uhkaavat vakiintuneita diskursseja. Faircloughin mielestä vallalla olevia diskursseja voi horjuttaa, jos marginaalissa olevan diskurssin osa pääsee osaksi niitä. Tämä niin sanottu interdiskursiivisuus on yleistä, sillä harvoin diskurssit pystyvät pitämään muiden diskurssien ainesosat ulkopuolellaan, jos kyseessä ei sitten nimenomaan ole marginaaliin asetettu diskurssi. (Fairclough 1992, 102.) Naispappeutta ei esimerkiksi saanut pari vuosikymmentä sitten edes ajatellakaan, saati sitten sanoa ääneen. Etukäteen voisi jo olettaa, että tässä tutkimusaineistossa nuorten edustama diskurssi jää marginaaliin, mutta sen sisältö on vielä selvitettävä.

Moraalisissa paniikeissa siis kamppaillaan siitä, kenen määrittely on se lopullinen. Tavallisesti kamppailu ei kuitenkaan tuota tulosta. Tavoitteena on joka tapauksessa luoda yhtenäinen diskurssi käsillä olevasta ongelmasta. Tähän diskurssiin sisältyy kuvaus uhan lähteestä, moraalille järjestykselle aiheutuvista ongelmista, uhreista, uhkaa vastaan kampanjoivista, keinoista uhalta puolustautumiseksi sekä niistä, jotka ovat vastuussa puolustautumiseen. (Cricher 2003, 173–174.)

Todennäköisesti jokin diskurssi on muita vallitsevampi, joten niiden suhteita tarkastellaan myös. Tässä tutkimuksessa otan lisäksi huomioon, jos jokin selitystä antava diskurssi ohitetaan täysin. Näin voi tapahtua etenkin, jos jokin diskurssi saa vallitsevan aseman eli siitä tulee itsestäänselvyys. (vrt. Jokinen ym. 1993b, 29.) Faircloughin (1992, 36) mielestä yhteiskunnallisessa keskustelussa diskurssit kilpailevat keskenään tilasta ja välillä jotkin diskurssit työnnetään syrjään ja jotkut puolestaan saavat totuuden aseman. Hän jatkaa, että diskurssit kuvaavat ja ovat osa yhteiskunnan muutosprosesseja ja valtasuhteita, ja niissä annetaan ihmisille erilaisia subjektipositioita. Näin ollen tietyn diskurssin valtaan tulo voi tarkoittaa valtasuhteiden ja yhteiskunnan muutosta. Siksi Fairclough (1992, 36) pitää tärkeänä, että kysytään, kuinka ja miksi tietyt diskurssit saavat totuuden aseman. Myös Fowler (1985, 61–68) korostaa kielen merkitystä valtasuhteiden tuottamisessa ja ylläpitämisessä samoin kuin muuntamisessa.

Diskurssianalyyseissa voidaan tehdä myös yhteiskuntaa laajemmin koskevia moraalisia ja poliittisia päätelmiä tai toisin sanoen ideologiaan liittyviä johtopäätöksiä (Fiske 1992, 143). Moraalisissa paniikeissa käsitellään nimenomaan ideologioihin liittyviä kysymyksiä ja taistellaan siitä, kenen ideologia on määräävin. Johtavaan asemaan päässeillä ideologioilla voi olettaa olevan laajempia

yhteiskunnallisia vaikutuksia. Jokinen ja Juhila eivät sen vuoksi pidä lainkaan merkityksettömänä sitä, millä tavalla sosiaalista todellisuutta diskurssien ja niihin sisältyvien ideologioiden avulla rakennetaan. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota sellaisiin diskursseihin, jotka legitimoivat erilaisia alistussuhteita. Ideologisten seurausten löytäminen vaatii tutkijalta jonkin verran spekulatiivista päättelyä, sillä yleensä ne eivät ole nähtävissä suoraan aineistosta. (Jokinen & Juhila 1993, 97.)

Diskurssianalyysin oppeja mukailleen on olemassa rajattu määrä erilaisia diskursseja, joiden valossa nuoren pojan pomminräjäytystä voidaan tulkita. Näiden diskurssien takana on aina jokin ideologia, joka puolestaan palvelee jonkin ryhmän valtaa. (vrt. Fairclough 1997, 26.) Fairclough on kehittänyt kolme kysymystä, joilla aineistossa vaikuttavia ideologioita voi yrittää selvittää. Nämä kysymykset ovat ”(a) mikä on esitetyn vaihtoehdon yhteiskunnallinen alkuperä, mistä se tulee ja kuka sen esittää? (kenen tekemä representaatio se on?). (b) mikä voisi motivoida tällaisen valinnan? (c) mitä valinnasta seuraa, miten se vaikuttaa asianosaisten pyrkimyksiin?” (Fairclough 1997, 26.) Näitä asioita nostetaan tutkimuksessa esille kun pohditaan median, moraalisten ristiretkeläisten, asiantuntijoiden ja eliitin roolia.

5.3.2 Tutkimuksen käytännön toteutus

Analysoinnin aloitan niin, että tutustun aineistoon ja teen ennakkotietoni mukaan tärkeisiin kohtiin alleviivauksia tai muita merkintöjä. Seuraavaksi vastaan ensimmäiseen kuvailevaan tutkimusongelmaani Ilta-Sanomien kaikkien Myyrmanniin liittyvien lehtijuttujen avulla, jolloin tapahtumasta muodostuu ajallisesti etenevä kertomus. Suomen Kuvalehti ei sovellu tähän ajalliseen tarkasteluun, koska lehti ei ilmesty joka päivä vain kerran viikossa. Nettikeskustelun kommentteja käytän ensimmäisen tutkimuskysymyksen toiseen osaan, eli kun selvitän, miten ihmiset kokivat pomminräjähdykseen.

Seuraavaksi jaan molempien lehtien kirjoitukset fakta- ja selitystä antaviin juttuihin, jonka jälkeen faktajutut jäävät analysoinnissa hieman syrjään, koska ne eivät sisällä tutkimuskysymyksen kannalta olennaista materiaalia. Faktajutut määrittelen niin, että niissä pysytään tiukasti asiassa, niissä kuvataan tapahtumia, muttei esitetä niille tulkintoja tai kommentoida niitä. Jotkut jutut ovat suurimmaksi osaksi faktaa, mutta sisältävät ehkä hieman selityksiä ja kommentointia. Nämä olen

laskenut faktajutuiksi, mutta niitä käytän tarvittaessa analysoinnin kaikissa vaiheissa. Tämän jaottelun tarkoituksena on helpottaa analysointia niin, että analysointivaiheen kannalta olennaiset lehtikirjoitukset löytää helposti. Jaottelu sisältää myös yleisönosastokirjoitukset.

Tämän jälkeen on vuorossa itse moraalisen paniikin mallin testaaminen, joka itse asiassa sisältää monta erilaista tarkentavaa ongelmaa. Malli sisältää muun muassa sen selvittämisen, minkälainen identiteetti nuorille rakentuu. Mallin testaamisessa käytän koko aineistoani, vaikka yritän kuitenkin huomioida sen, että Suomen Kuvalehti ilmestyy vain kerran viikossa. Näin siksi, että Cohenin moraalisen paniikin mallilla kuvataan moraalista paniikkia ajallisesti etenevänä prosessina. Nuorten identiteettiin liittyy kolmas tutkimusongelma, jossa tarkastelen, miten nuoret reagoivat heille annettuihin identiteetteihin. Tähän etsin vastausta Suomen Final Fantasy -foorumien keskustelupalstalta.

Moraalisen paniikin mallin avuksi etsin aineistosta eri diskursseja ja sisällöllisiä teemoja. Sisällöllinen teema määritellään niin, että yksi diskurssi voi sisältää useita sisällöllisiä teemoja. Tarkkaa rajaa en vedä näiden kahden käsitteen välille vaan käytän niitä joustavasti niin, että saan aineiston sisällön kuvattua mahdollisimman hyvin. Sisällöllisen teeman esittäminen sellaisenaan ilman suurempaan diskurssiin liittämistä, on mielestäni perusteltua silloin, kun sisällöllinen teema sopii useaan diskurssiin ja on olennainen koko aineiston kannalta.

Seuraavan sivun taulukon 1 vasemmassa sarakkeessa ovat tutkittavat moraalisen paniikin vaiheet tai piirteet ja oikealla puolen ovat kysymykset, joiden avulla selvitän, miten piirteet sopivat aineistoon. Taulukossa ovat kaikki Cohenin (1980) esittämät moraalisen paniikin vaiheet. Gooden ja Ben-Yahudan (1994) viidestä moraalisen paniikin piirteestä on käytössä yksi eli suhteettomuus. Gooden ja Ben-Yahudan mallista ei erikseen tutkita huolestuneisuutta, konsensusta, vihamielisyyttä ja haihtuvaisuutta, koska niiden tutkiminen on osoittautunut Critcherin (2003) mukaan hankalaksi. Myös proseminaarini osoitti, että huolestuneisuuden, konsensuksen ja vihamielisyyden asteen määrittäminen on todella vaikeaa. Lehtiartikkeleista on vaikea tutkia ihmisten huolestuneisuuden ja konsensuksen laajuutta luotettavasti ja vihamielisyydelle löytyi aivan vastakkaisiakin tunteita paljon. Moraalisen paniikin haihtuvaisuuden määrittäminen onnistuisin näkemään siltä osin, milloin median mielenkiinto lakkaa. Se ei vain välttämättä kerro siitä, miten moraalinen paniikki jää elämään ihmisiin ja instituutioihin

huolestuneisuutena ja pelkoina. Huolestuneisuuden sijaan tarkastelen ensimmäisen tutkimuskysymyksen yhteydessä sitä, miten keskustelufoorumien jäsenet kuvaavat muutoksia turvallisuuden tunteessa. Tämä liittyy suhteellisen läheisesti huolestuneisuuteen.

TAULUKKO 1: Moraalisen paniikin piirteet ja kysymykset aineistossa

	Moraalisen paniikin vaiheet/piirteet	Kysymykset, joiden avulla tutkitaan (Critcher 2003, 150–154.)
	Ilmaantuminen	Mikä on ongelman muoto ja mitkä ovat sen erityispiirteitä? Miksi ja millä tavoin se on uhka moraalille tai yhteiskunnalliselle järjestykselle?
<i>Selityksiä hakevat diskurssit, morille rakentuva identiteetti</i>	Tulkinta (Media inventory)	Kenestä annetaan stereotyyppinen kuva ja miten, mitä piirteitä stereotyyppiin sisältyy, onko tunnistettavaa kansanvihollista, mitä todisteita on liioittelusta, vääristelystä, ennustamisesta ja symboloinnista?
	Moraaliset ristiretkeläiset	Keitä ovat, johtavatko tai seuraavatko mediaa vai toimivatko median rinnalla, mitkä orientaatiot, kausaaliset selitykset ja mielikuvat ovat nähtävillä?
	Asiantuntijat	Kuka esittää itsensä alan asiantuntijaksi, millä perusteilla pitävät itseään asiantuntijana, onko asiantuntijuus median valtuuttamaa?
	Eliitin yksimielisyydelle ja vääristelylle perustuva huoli	Onko eliitti yksimielisesti huolestunut, vääristääkö se ongelmaa, onko näille ajatuksille muodostunut oppositio?
	Selviytyminen ja ratkaisut	Millaisia ratkaisuja kannatetaan ja kenen toimesta, mitä toimenpiteitä käynnistetään ja kenen toimesta, ovatko toimenpiteet lain mukaisia, millä tavoin menettelyt ovat symbolisia tai konkreettisia?
	Vaimentuminen	Milloin ja miksi huolestuneisuus loppuu, palaako tai onko sen mahdollista palata, millainen status ongelmalla on tällä hetkellä?
	Perintö	Mitä pitkäaikaisvaikutuksia tapahtuneella on, millainen suhde sillä on aikaisempiin vastaaviin tilanteisiin?
	*Suhteettomuus (Goode & Ben-Yahuda)	Mitä ja miten eri tapahtuman ulottuvuuksia (laajuutta, syitä ja seurauksia) liioiteltiin tai vääristeltiin? Miten vastaa todellisuutta? Tätä käsitellään ”tulkinnan” kohdalla, jossa otetaan kantaa myös liioitteluun.

Taulukon vasempaan reunaan olen erottanut ne moraalisen paniikin vaiheet, joissa haetaan selitystä aineistossa ilmenevään ongelmaan. Erilaiset selitysmallit on tarkoitettu ottaa haltuun diskurssianalyysin avulla eli etsin erilaisia diskursseja ja sisällöllisiä teemoja, joilla ongelman voi hahmottaa. Selitysmalleista taas riippuu, minkälaisia ratkaisuja ongelmalle esitetään. Tämän vuoksi esitän nämä diskurssit kokoavasti *selviytymisen ja ratkaisujen* kohdalla.

Taulukko on tutkimukseni punainen lanka, mutta aivan orjallisesti en sitä noudata. Jos aineistosta tulee esiin uusia mielenkiintoisia moraalisen paniikin puolia, niin luonnollisesti tuon niitä esiin, vaikkei se taulukon mukaan olisi oleellista.

6 MYYRMANNIN POMMIRÄJÄHDYS TURVALLISUUDEN TUNTEEN JÄRKYTTÄJÄNÄ

Kuvaan nyt tapahtuman ja sen tulkintojen ajallista kulkua ensin Ilta-Sanomien kirjoitusten valossa ja tämän jälkeen katson pääosin keskustelufoorumin avulla ihmisten reaktioita siihen. Toisin sanoen vastaan seuraavissa alaluvuissa ensimmäiseen tutkimusongelmaan eli siihen, mitä lehtijuttujen mukaan Myyrmannissa tapahtui ja minkälaisia reaktioita se herätti.

6.1 Ilta-Sanomien uutisoinnin ajallinen eteneminen

Tapahtuman ajallisessa tarkastelussa on kiinnitetty huomiota päivän oleellisiin uutisiin ja juonenkäännteisiin. Jokaisen otsikon kohdalle on merkitty kuinka monta faktajuttua ja selitystä antavaa juttua kyseinen uutispäivä sisältää. Ainoastaan ensimmäisenä uutispäivänä faktajuttuja on paljon enemmän kuin selitystä etsiviä kirjoituksia. Tämän jälkeen selitystä hakeva painotus korostuu. Lehti ei siis enää vain tyydy kuvaamaan tapahtumia vaan etsii aktiivisesti teolle motiivia ja taustavaikuttajia.

1. uutispäivä, 10 faktajuttua ja yksi selitystä antava kirjoitus (12.–13.10.2002)

Myyrmannin kappakeskuksessa räjähti 11.10.2002 ja Ilta-Sanomat tuo vahvasti esille mahdollisuuden, että kyseessä oli pommi. Toinen vaihtoehto on kaasuräjähdyks, mutta tutkinnat ovat tässä vaiheessa vielä kesken. Tämän päivän juttuja kuvaa yleisesti ottaen ihmisten epäusko, hätäannus ja järkytys. Artikkeleissa käsitellään yksittäisiä selviytyjiä ja heidän kuvauksiaan tapahtuneesta. Lisäksi on otsikoitu juttu siitä, miten räjähdysten kokenut kauppakeskus on joskus saanut huijaukseksi osoittautuneita pommiuhkauksia. Sisäministeriä on myös haastateltu. Haastattelusta ilmenee, että tapahtunut halutaan tutkia ja selvittää perusteellisesti.

2. uutispäivä, 11 faktajuttua ja 13 selitystä antavaa kirjoitusta (14.10.2002)

Lehden pääkirjoitus on otsikoitu näin: ”Turvallisuudentunne räjähti pirstaleiksi”. Siinä ihmetellään, miten Suomessa voi tapahtua tällaista, ja etsitään myös vastausta,

miten turvallisuudentunteen voi palauttaa. Suomen turvattomaksi kokeminen toimi yleisesti ottaen lehtikirjoitusten kantavana teemana, etenkin ensimmäisinä uutispäivinä. Lehden muissa jutuissa kerrotaan surusta, jota kuvataan koko kansan yhteiseksi, ja niitä luonnehtiikin paljon me-hengen rakentaminen. Muun muassa Suomen jalkapallomaajoukkueesta esitettiin juttu heidän pitämästään suruhetkestä.

Nyt on selvinnyt, että pommi tappoi seitsemän ja loukkasi yli 80:tä ihmistä. Kuolleiden joukossa oli myös kemiantekniikan opiskelija Petri Gerdt, 19, jota epäillään pommin räjäyttäjäksi. Hänen taustojensa tutkiminen ja paljastaminen alkaa vauhdilla, ja artikkeleita kuvaa se, että motiivi halutaan löytää vaikka sepittämällä. Gerdtin teolle haettiin yhteyttä muun muassa julkisuushakuisuudesta, joka lehden mukaan ilmeni miehen innokkuutena esiintyä kolariuutisessa silminnäkijänä. Yhteyttä haettiin myös räjähdyspaikan, Gerdtin klovnimaisen kävelytyylin ja Stephen Kingin kirjan pohjalta tehdyn elokuvan välille, jossa klovnit silpoo lapsia ja lopuksi räjähtää kappaleiksi. Yhteys räjähdyspaikkaan muotoiltiin sen vuoksi, että paikalla oli klovnit viihdyttämässä lapsia. Tässä vaiheessa myös kohua herättänyt kotikemistien keskustelupalsta, jossa Gerdt vieraili paljon, tuodaan useasti esille. Hänen henkilökohtaiset ominaisuudet nostetaan perusteellisen yksityiskohtaisesti näkyviin. Erityisesti hänen yksinäisyyttään korostetaan nettiharrastuksen lisäksi.

3. uutispäivä, 1 faktajuttu ja 6 selitystä antavaa kirjoitusta (15.10.2002)

Tämän päivän numerossa etusivun otsikossa kuvataan varmoin sanoin, että Gerdt ”halusi tuhota koko kauppakeskuksen”. Kotikemistien palstan kauhistelu jatkuu ja yksi foorumin osallistujista, joka toimi nimimerkillä Einstein, on nyt otettu kiinni. Hän kuitenkin uskoo, että pommi on räjähtänyt vahingossa.

Tässä vaiheessa on selvinnyt, että Gerdt on kärsinyt mielenterveysongelmista, mutta tätä tietoa ei tarkenneta. Eriasteiset mielenterveysongelmat ovat nuorilla yleisiä, joten jää epäselväksi, ovatko mielenterveysongelmat mikään kunnollinen selitys tapahtuneeseen, varsinkin jos ongelmat ovat olleet lieviä. Nyt myös asiantuntija kommentoi, miten Internet ja mielenterveysongelmat sopivat huonosti yhteen. Poliittinen keskustelu on samaan aikaan lähtenyt käyntiin, ja hallituksen politiikan ja pommiräjähdysten toisiinsa yhdistänyt eduskunnan varapuhemies joutuu yhdessä artikkelissa reaktioiden painostuksesta perumaan sanojaan. Surutyön kuvaus jatkuu, mutta selitysten etsiminen saa tässä vaiheessa enemmän lehtitilaa.

4. uutispäivä, 2 faktajuttua ja 6 selitystä antavaa kirjoitusta (16.10.2002)

Tämä päivä on tuonut uutena käänteenä esiin Hessun, joka kuvaili Gerdtin aikeita. Eri poliitikkojen mielipiteitä tuodaan myös esille ja niissä tartutaan muun muassa nuorten rikollisuuden syiden selvittämiseen; yhteiskunnan, instituutioiden ja perheiden vikojen tunnistamiseen sekä Internetin ongelmakysymyksiin. Näiden nimenomaisten ajatusten taustalla on vain kolme eri poliitikkoa, mutta kaikilla vaikuttaa olevan ajatus, että pommin räjäytyksessä ei ole kyse vain yksittäisen ihmisen ongelmasta ja teosta vaan taustalla on laajempia ongelmia. Lukijana on ehkä vaikea ymmärtää, mihin tämä ongelman yleistäminen perustuu. Yleistämistä tehtiin kuitenkin paljon, ja sille perustui muun muassa ehdotus valvoa Internetin käyttöä paremmin.

5. uutispäivä, 3 faktajuttua ja 3 selitystä antavaa kirjoitusta (17.10.2002)

Vaikka aikaisemmin oli esitetty varmana, että räjähdys oli tahallinen, niin nyt tuodaankin taas esille, ettei teon tahallisuutta voida ehkä koskaan selvittää. Einsteinia ei ole vielä vangittu, mutta päätöstä odotetaan. Gerdtin taustaa valotetaan vielä lisää työn ja harrastusten näkökulmasta.

6. uutispäivä, 5 faktajuttua ja 6 selitystä antavaa kirjoitusta (18.10.2002)

Nyt Hessun paljastukset osoittautuvat valheellisiksi, ja hän ei olekaan aiemmin väitetty Petrin ”hyvä ystävä”. Lisäksi Einstein vapautetaan. Einsteinilta lehti ei saanut enää tietoja yhtä kommenttia lukuun ottamatta: ”*Lehdissä on tähän mennessä ollut ihan tarpeeksi paskaa*” (18.10.2002). Ilta-Sanomien mukaan Einstein ei halunnut oikaista lehdissä esiintyneitä väärinkäsityksiä.

Kun aikaisemmin selitystä antavat jutut olivat olleet vallitsevassa asemassa faktajuttuihin nähden, niin nyt kirjoitukset muuttuvat taas asiallisempaan ja vähemmän spekuloiivaan suuntaan. Tieto pommiräjähdyksen mahdollisesta tahattomuudesta saa ilmeisesti Ilta-Sanomien linjan hieman rauhoittumaan. Selitystä antavat jutut löytyvät viimeisinä uutispäivinä lähinnä yleisönosastopalstalta.

Viimeiset tarkastelut, 7 faktajuttua ja 8 selitystä antavaa kirjoitusta (19.–25.10.2002)

Tässä vaiheessa asian uutisointi on harventunut, joten tiivistän viimeisten päivien merkittävimmät käänneet yhden otsikon alle:

Suru- ja selviytymistarinat jatkuvat edelleen, mutta nyt yhdessä artikkelissa ja muutamassa yleisönosastokirjoituksessa otetaan vielä kantaa siihen, löytyykö syytä kasvattajista vai Internetistä. Ilta-Sanomat myös kumoaa lähinnä sisarensa Iltalehden muotoilemia huhuja Petri Gerdtistä, jotka keskusrikospoliisi on osoittanut vääriksi.

Yleisiä linjauksia, kaikkiaan 83 juttua, joista 43 selitystä antavia

Kirkon edustajat ja mielenterveystyön asiantuntijat olivat alusta lähtien paljon lehden artikkeleissa mukana. Kirkon rooli liittyi lähinnä surun lievittämiseen, mikä oli teema, joka oli mukana ensimmäisistä uutisista lähtien. Mielenterveystyön asiantuntijat puolestaan analysoivat tapahtumaan johtaneita syitä. Sekä kirkko että mielenterveystyön ammattilaiset olivat molemmat selvästi median valtuuttamia.

Ensimmäisinä uutispäivinä keskityttiin faktojen esittämiseen, mutta loppua kohden etenkin yleisönosastokirjoituksissa alkoi esiintyä enemmän eri tahoja syyttävää sävyä. Esimerkiksi nuoria Internetin käyttäjiä leimattiin, mutta väillä heidän käytökseen vaikuttajaksi katsottiin muun muassa kasvatus, mielenterveystyö ja Internet.

Kokoavasti voidaan sanoa, että teolle etsittiin erilaisia selityksiä, vaikka osa niistä oli suorastaan teennäisiä. Monet julkisuudessa esiintyneet väitteet osoittautuivatkin myöhemmin valheellisiksi. Turvallisuudentunteen katsottiin järkkyneen, mutta ilman tekijän motiivia ihmisillä ei ollut huolestuneisuudelle ja tulevaisuudelta suojautumiselle tarkkaa kohdetta. Osittain tämän vuoksi erityisesti media pyrki etsimään syyäitä ja selitystä. Loppujen lopuksi tutkimusten perusteella ei kuitenkaan pystytty sanomaan, yrittikö Gerdt tahallaan vahingoittaa vai räjähtikö pommi omia aikojaan.

6.2 Keskustelufoorumien osanottajien reagointi

Keskustelufoorumilla alkoivat ihmiset kommentoida tapahtumaa heti räjähdyspäivänä, ja kommentteista ilmeni selvästi turvattomuuden tunteen lisääntyminen. Kommentteihin aiheutti kuitenkin epävarmuutta se, ettei teon tekijää ja etenkin motiivia tiedetty. Keskustelupalstalla ei ollut yksittäisiä hahmoja, jotka

olisivat esittäneet paljon mielipiteitään vaan eri ihmiset ovat kommentoineet asiaa suurin piirtein yhtä paljon.

Nimim. Safir: ”Voi kamala. Ei uskoisi, että Suomessa tällaista tapahtuisi. Ei todellakaan. Luulisi, että soomi on sellainen paikka, jossa tällaista ei des voi tapahtua. Mutta näemmä voi. :P Uutisissakin tuosta oli äsken. Haastatteli jotain miestä. Noo, toivottavasti ei ollut mikn. terroristi isku. :/” (FFfin keskustelufoorumi 11.10.2002i)

Nimim. Ultimate3: ”Minusta on aika ikävää jos suomessakin alkaa tapahtuun tällaisia onnettomuuksia.” (FFfin keskustelufoorumi 11.10.2002)

Nimim. Kassi: ”Toisaalta, aina on se mahdollisuus että iskuja tulee vielä lisää, ja niiden jälkeen tämä poliittinen motiivi selviää, mutta toivon ettei niin käy.” (FFfin keskustelufoorumi 12.10.2002)

Tämänkaltaisia aineksia sisältäviä kommentteja kertyi 18 kappaletta kahden ensimmäisen päivän aikana (11.–12.10.) ja yhteensä 23 turvattomuuteen liittyvää kommenttia 16.10.2002 mennessä, jolloin keskustelu päättyi. Kahtena ensimmäisenä päivänä tekijää ei vielä tiedetty, joten ehkä tämän vuoksi turvattomuutta ilmentävien kommenttien kirjoittaminen laantui tekijän selvittyä.

Enemmistö koki pommiräjähdyksen turvattomuutta lisäävänä asiana, mutta poikkeuksiakin löytyi. Nämä kommentit vaihtelivat selvästä vähättelystä asian kieltämiseen. Joidenkin mielestä räjähdys ei yllättänyt lainkaan, koska ”maailman meno” oli antanut viitteitä, ettei Suomikaan voi välttyä levottomuuksilta. Näistä kommentteista ei kuitenkaan välittynyt huoli oman turvallisuuden puolesta niin vahvasti kuin edellä mainituissa. Ensimmäisten päivien aikana näitä kommentteja kertyi 12 kappaletta ja yhteensä 13. Usein tämänkaltaisissa kommentteissa oli kuitenkin viitteitä myös turvattomuuden tunteen lisääntymisestä, vaikka siihen saatettiin suhtautua etäisesti.

Nimim. Ren: ”Joo-o, onhan se tietenkin epämukavaa kun julkisella paikalla paukkuu, mutta kyllä sitä on isompiakin onnettomuuksia kai ollut tässäkin maassa.” (FFfin keskustelufoorumi 11.10.2002)

Nimim. Purity: ”Minä kieltäydyn ajattelemasta, että minulle tai läheisilleni voisi tapahtua mitään tuollaista. Tottahan se järkyttää, että niinkin pienessä maassa kuin Suomi, ja vielä näin lähellä, tapahtuu tuommoista, mutta minä en yksinkertaisesti jaksa alkaa sitä murehtimaan. Pitäisi sitten olla koko

ajan miettimässä, että missäköhän nyt seuraavaksi räjähtää. Joten minä yksinkertaisesti en vaivaa päätäni koko asialla, on elämässä ihan tarpeeksi murehdittavaa kuitenkin.” (FFfin keskustelufoorumi 12.10.2002)

Nimim. psaijai: ”Se sit lopulta oli pommi eikä mikään kaasuräjähdyks. Toisaalta sehän oli vain ajan kysymys että milloin Amerikan tyyliset pommi iskut saapuvat myös tänne. Täytyy vain toivoa että pommin asettaja kuoli samalla ja että tällaista ei enää tapahdu. Kyllähän se hetkeksi pysäytti mutta ei siellä tainnu olla ketään mun tuttuja.” (FFfin keskustelufoorumi 12.10.2002)

Nimim. Tordragon: ”En minä siis tuota mitenkään ihmeellisesti noteerannut, minulla on jo ennestään ”vaikeuksia” huolehtia asioista, jotka eivät kosketa omaa maailmaani – –

– – Tosin, ei tuo Myyrmannin tapaus sinällään jaksa yllättää. Minä olen koko kesän jo melkein työn puolesta lukenut iltapäivälehtiä ja käsittämätön määrä kaiken sortin tappoja, murhia ja tätä kaliiberia on ollut esillä. Ei tosin mitään tällaista joukkotuhoa, mutta silti – siedätyshoitoa.” (FFfin keskustelufoorumi 12.10.2002)

Koska keskusteluun osallistujia oli vajaa viisikymmentä niin pelkästään turvattomuutta ilmaisevien 23 kommentin perusteella voi sanoa, että noin puolet koki turvattomuuden tunteen kasvaneen. Tarkkaa määrää on vaikea sanoa, koska kaikkien teksteistä tulkintoja oli vaikea tehdä. Puolet vastanneista on kuitenkin realistinen arvio ja on enemmän liian pieni kuin liian suuri arvio.

7 MORAALINEN PANIIKKI?

Seuraavaksi tutkitaan tapausta vaiheittain Cohenin malliin ja diskurssianalyysiin tukeutuen, alkaen ilmaantumisesta ja päättyen perintöön ja suhteettomuuteen. Luvussa haetaan siis vastausta toiseen tutkimusongelmaan eli siihen, miten moraalisen paniikin piirteet toteutuvat aineistossa.

Vaikka Cohenin (1980) malli pyrkii esittämään moraalisen paniikin ajallisesti etenevänä prosessina, niin ajallista jaottelua ei pysty noudattamaan kuin osittain. Ilmaantuminen on selvästi ensimmäisten päivien ilmiö, kun puolestaan selviytyminen ja ratkaisut, vaimentuminen sekä perintö sijoittuvat pääasiassa moraalisen paniikin loppuvaiheisiin. Välivaiheille eli tulkinnalle, moraalille ristiretkeläisille, asiantuntijoille ja eliitille ei sen sijaan voi mielestäni asettaa minkäänlaista ajallista järjestystä, ja tähän en pyrikään. Selviytymis- ja ratkaisuehdotuksia voi tulla myös paniikin alussa, vaikka ne painottuisivatkin moraalisen paniikin elämänkaaren loppupäähän. Vaiheiden ja aikaulottuvuuden välisen joustavuuden vuoksi pystyn soveltamaan Suomen Kuvalehteä harkinnanvaraisesti useisiin vaiheisiin.

7.1 Ilmaantuminen

Final Fantasy -foorumi jo osittain kuvasi, miten Myyrmannin pommiräjähdyksellä oli uhka moraalille tai yhteiskunnalliselle järjestykselle. Yhteiskunnallisen järjestyksen peruseriaatteeksi voi ajatella sen, että ihmiset voivat luottaa yhteisiin ja jaettuihin toimintaperiaatteisiin. Jos kaikki ihmiset noudattavat yhteisiä sääntöjä, on tuloksena kollektiivinen turvallisuudentunne, mutta tämän tunteen pommin räjäyttäminen rikkoi. Koska Suomessa ei ole aiemmin tapahtunut sotien jälkeen yhtä vakavaa rikosta tai onnettomuutta, niin pommin räjäyttäminen tuntui rikkovan turvallisuuden tunteen perusteellisesti – ainakin median mukaan.

Keskustelufoorumi osittain varmisti, ettei kyseessä ollut pelkästään lehdistön otsikoissa elävä turvattomuuden tunne, vaan se eli myös tavallisten ihmisten keskuudessa. Seuraavaksi katsotaan yksityiskohtaisemmin, mitä eri ulottuvuuksia moraalisen tai yhteiskunnallisen järjestyksen uhka sai.

Journalisti: "Lasten ja nuorten kokoontumispaikassa räjäytetty pommi horjutti vakavasti turvallisuudentunnetta myös muualla maassa." (SK 42/02)

Pääotsikko: "Aiheuttiko tämän tuhon pommi?" (IS 12.–13.10.2002)

Journalisti: "Perjantai-ilta osoitti hyväuskoiseksi sen yleisen vakaumuksen, ettei tällaista voi tapahtua oloiltaan rauhallisessa Suomessa, ja tämän vakaumuksen järkkäminen lisäsi kansalaisten tyrmistystä." (IS 14.10.2002)

Ensimmäisinä päivinä (12.–13.10.) ei ollut selvinnyt, mikä räjähdys aiheutti, joten pelko vaikutti olevan jollain tavoin suurempaa kuin myöhemmissä jutuissa. Etenkin alkuvaiheessa ihmisten keskuudessa eli pelko järjestäytyneestä terrorismista, mutta tämä huoli osoittautui turhaksi. Lehdissä viranomaiset myös rauhoittelivat ihmisiä pelosta, että pommiräjähdys olisi terroristien tekemä. Pelko ja levottomuus olisivat saattaneet hetkelliseksi nousta paljon suuremmaksi, jos viranomaiset eivät olisi pitäneet terrorismin mahdollisuutta alusta lähtien pienenä.

Pääkirjoitus: "Poliisi ymmärsi niukkasanaistenkin tiedottamisen torjuvan huhuja ja tarjoavan aineksia turvallisuudentunteen palauttamiseksi. Johtavat poliitikot ymmärsivät kansalaisten huolen ja omaisiaan menettäneiden tuskan ja nostivat rikoksen selvittämisen kansalliseksi ykkösasiaksi." (IS 14.10.2002)

Haastattelu: " – On tämä kuitenkin parempi kuin, että se olisi jonkun ryhmän tekemä terrori-isku, jonka uusiutumista pitäisi pelätä, sanoo Paula Tyrväinen.

– Toisaalta kappakeskukseen pelottaa varmasti mennä tämän jälkeen. Tämähän voi houkuttaa muita julkisuushakuisia tekemään jotain vastaavaa, hän pohtii." (IS 14.10.2002)

Komisarion haastattelu: "Terrori-iskua pidämme epätodennäköisenä, koska mitään ennakkovaroitusta ei ole annettu. Mutta emme rajaa mitään pois tässä vaiheessa tutkimuksia, komisario Kujala totesi." (IS 12.–13.10.2002)

Ilta-Sanomien selvitti 14.10. räjähdysvaikutusta turvallisuuden tunteeseen. Lehti teki lukijoilleen nettikyselyn, jonka tulokset julkaistiin 15.10. Siinä tiedusteltiin tuntuuko olo turvattomalta Vantaan pommin vuoksi ja vastaajia oli vajaa 8000. 25 prosenttia vastasi "kyllä" ja 75 prosenttia "ei" eli joka neljäs tunsikin olonsa turvattomaksi. Median reagoinnin perusteella luvun olisi voinut olettaa olevan

suurempikin, mutta joka tapauksessa tulkitseen luvun suureksi. Tämän luvun mukaan turvattomuuden tunne ei ole niin suuri kuin keskustelufoorumi antoi olettaa, mutta toisaalta keskustelupalstalle saattoivat osallistua etenkin ne, joita räjähdys kosketti eniten. Toisaalta 25 prosenttia on aivan tarpeeksi suuri moraalisen paniikin kuvastajaksi, jos siihen sisältyy yhteiskunnan merkittäviä jäseniä eli eliittiä. Tuon luvun taustatietoihin ei pääse kuitenkaan eliitin osalta käsiksi, mutta myöhemmin katsotaan erikseen eliittiä käsittelevässä luvussa, mikä on eliitin osuus moraalisen paniikin synnyttämisessä ja ylläpidossa.

Ilta-Sanomat tiedusteli myös, pitäisikö Internetin valvontaa tehostaa. 44 prosenttia vastasi, että pitäisi, mikä mielestäni kertoo heidän huolestuneisuudesta Internetiä kohtaan. Internetin valvonnan ideahan on nimenomaan se, ettei väärää tietoa päätyisi väärin ihmisten käsiin, joten valvonnalla olisi suora vaikutus ihmisten turvallisuuteen. Tämä kysely tuo siis lisävahvistuksen turvattomuuden tunteen ainakin hetkelliseen kasvuun.

7.2 Median tulkinta

Pommiräjähdys heikensi turvallisuudentunnetta, mutta tapahtumalle etsittiin tarkempia tulkintoja koska ongelman ydintä ei tiedetty. Lehdissä nousi voimakkaimpina selitysmalleina esille Internetiin ja mielenterveyteen liittyvät diskurssit. Lisäksi rikollisuus ja nuoruus olivat oleellisia sisällöllisiä teemoja, mutta niiden painotus ei ole yhtä suuri kuin kahdella aiemmin mainitulla. Jatkossa nämä diskurssit ja sisällölliset teemat ovat keskeisellä sijalla tulosten esittelyssä, mutta myös muita diskursseja ja niiden välisiä suhteita tuodaan esille. Suurin osa diskursseista pohjautui Gerdtin taustaan, joten tämän moraalisen paniikin vaiheen tarkastelu on luontevaa aloittaa nimenomaan hänestä. Seuraavassa alaluvussa keskitytäänkin nimenomaan Gerdtistä liikkeelle lähtevään ongelman yleistämiseen ja syytäiden etsimiseen. Jälkimmäisessä alaluvussa puolestaan tarkastellaan, millaisia tapahtuman suhteettomuuteen, liioitteluun ja vääristelyyn liittyviä piirteitä aineistosta löytyy.

7.2.1 Poikkeavaksi leimaaminen ja ongelman yleistäminen

Niitä piirteitä, joita mediassa etsittiin selittämään Petri Gerdtin tekoja, on syytä problematisoida, koska samaan aikaan myös muita näiden piirteiden omistajia leimataan poikkeaviksi. Nämä piirteet olen koonnut taulukkoon 2 ja siinä näkyy myös se, miten ongelma on yleistetty. Tämä yleistys toimii todisteena siitä, ettei Petri Gerdtin pommin räjäyttämistä nähty vain yksittäisenä tekona vaan siitä rakennettiin laajempi yhteiskunnallinen ongelma. Pelkästään Gerdtin tiettyjen piirteiden esittäminen negatiivisessa sävyssä olisi riittänyt siihen, että jotkut tahot olisivat tulleet leimatuiksi. Nyt kuitenkin mediassa puetaan selvästi sanoiksi yleistys, jossa leimataan erityisesti nuoria ja aktiivisia Internetin käyttäjiä.

Selvitin lehdistä, miten Gerdtiä kuvattiin, ja taulukkoon 2 on merkitty häneen liitettyjä piirteitä. Vaikka yhdessä lehtijutussa olisi ollut useammin sama kuvaileva sana, niin taulukkoon on merkitty vain yksi merkintä yhtä lehtijuttua ja sanaa kohden. Samaa logiikkaa on noudatettu taulukon oikealla puolen, jonne on kerätty kuvausta ihmisistä, joiden katsotaan olevan yleisesti ottaen ongelmana. Vasen sarake kertoo siis Gerdtistä ja oikea yleisesti ongelmana nähdystä. Taulukko kertoo, monessako lehtijutussa tietty piirre esiintyy, ei sitä kuinka monta kertaa piirre esiintyy tietyn lehtijutun sisällä.

Seuraavaksi tätä Gerdtin yleistystä tai stereotyyppiä ja ylipäätään ongelman kilpailevia määritelmiä tarkastellaan taulukon 2 ja sen oikean laidan sisältämien diskurssien ja sisällöllisten teemojen avulla. Taulukkoon on haettu yleiskuvaa siitä, mihin asioihin media tai journalistit ovat keskittyneet kuvatessaan Gerdtiä ja poikkeavia. Pelkästään median roolin tarkastelun tekee kuitenkin ongelmalliseksi se, että median kautta mainittuja prosesseja tekevät yhtä lailla moraaliset ristiretkeläiset, asiantuntijat ja eliitti. Median toimintaa on siis vaikea tarkastella tutkimatta samalla näiden muiden tahojen mielipiteitä. Taulukkoon ei ole tämän vuoksi pyritty erittelemään journalistien kommentteja heidän haastateltavien mielipiteistä.

Taulukko 2 osoittaa, että media leimasi erityisesti *epäsosiaalisia* nuoria, jotka viettävät paljon aikaa *Internetissä* ja keskustelupalstoilla, mikä on samalla median antama stereotypia ongelmaksi nähdystä ihmisryhmästä. Mielenterveysongelmia pidettiin osittain Internetin käytön seurauksena, ja mielenterveysongelmien ja Internetin katsottiin olevan huono yhdistelmä kaiken kaikkiaan Internetistä saatavien pahojen vaikutteiden vuoksi. Usein keskustelussa

käytettiin rikollisuuteen ja nuorisirikollisuuteen viittaavia termejä, mutta rikollisuuteen liittyvä sisällöllinen teema ei saanut yleisesti ottaen vankkaa asemaa juttujen juonen kannalta (vrt. Taulukko 7 ja Liite 1). Seuraavaksi eri diskursseja/sisällöllisiä teemoja tarkastellaan tarkemmin erikseen.

TAULUKKO 2: Petri Gerdtin luonnehdinta ja hänestä tehty ongelman yleistykset lehtijutuissa.

POMMIN RÄJÄYTTÄJÄ ARTIKKELEIDEN PERUSTEELLA	YLEISTYS POMMIN RÄJÄYTTÄJÄSTÄ (ongelmana esittäminen)
Kuvaus	Stereotyyppi
<i>hiljainen 7</i> <i>yksinäinen 3</i> <i>ujo 3</i> <i>sulkeutunut/ eristäytynyt 3</i> <i>huomion haku 2</i> <i>epäsosiaalinen 2</i> <i>vihainen/ katkera 1</i> <i>masentunut 1</i> <i>tavallinen 1</i> <i>hyvä työntekijä 1</i> <i>ei huomiota herättävän sulkeutunut 1</i>	<i>nuoruus 10</i> <i>epäsosiaalinen (sulkeutunut, eristäytynyt, yksinäinen) 6</i> <i>mielenterveysongelmat 9</i>
Liitetyt aktiviteetit	Liitetyt aktiviteetit
<i>Internet ja keskustelupalstat 12</i> <i>aktiivisuus niiden suhteen 7</i> <i>elokuvat 1</i> <i>ei alkoholia 2</i> <i>ei huumeita 2</i> <i>ei aiempia rikoksia 2</i>	<i>Internet ja keskustelupalstat 10</i> <i>rikollisuus 10</i>
Käytetyt nimikkeet	Käytetyt nimikkeet
<i>(IS) pommimies 15</i> <i>yksinäinen susi 3</i> <i>itsemurhapommittaja 1</i> <i>hiljainen terroristi 1</i>	

Keskeiseksi teemaksi pommiräjähdyksen jälkeen nousi siis jostain syystä tekijän *ikä*. Jos tekijä olisi ollut vanhempi, ikä olisi ollut todennäköisesti merkityksetön seikka,

mutta nyt keskustelu kohdistuu nimenomaan nuoriin ja aktiivisiin Internetin käyttäjiin. Nuoruus ja nuoret esitettiin yhteensä 13 lehtijutussa ongelmana. Välillä heistä puhuttiin syyttävästi ilman, että heitä liitettiin mihinkään aktiviteettiin, mutta usein heidät liitettiin esimerkiksi Internetiin tai väkivaltaviihteeseen.

Pääkirjoitus: ”Miksi niin monet nuoret toimivat kuin huomista ei olisi, ei tulevaisuutta.” (SK 42/02)

Journalisti: ”Poliisi otti kiinni 17-vuotiaan räjähdde- ja nettiekspertin.” (15.10.2002)

Journalisti: Yhden tervejärkisimmistä puheenvuoroista viikon päivät velloneesta internet-keskustelussa käytti espoolainen kahdeksaslukkalainen Juho Sillanpää toissa päivänä Helsingin Sanomissa. Hän piti selvänä, että siinä sekoaa, jos vain tuijottaa konetta. Hänen mielestään nuori tarvitsee kavereita ja muutakin juttu kuin puhetta ”chattityyppien” kanssa. Siinä se on sanottu!” (IS 22.10.2002)

Eduskunnan sivistysvaliokunnan johtajan haastattelu: ”Nuorten väkivaltarikokset ovat käynnistäneet jälleen keskustelun nuorista ja väkivaltaviihteestä. Toimiiko lainsäädäntö niin kuin pitäisi?

- Mielestäni lainsäädännölliset raamit ovat nyt kohtuullisen hyvät ja ajanmukaiset, esimerkiksi kuvaohjelmien tarkastuslaki uudistettiin vastikään.” (SK 43/02)

Journalisti: ”Kun kasvatusvastuunsa tunnustavat vanhemmat asettavat lapsilleen rajoja muussakin elämässä, mikään ei kiellä heitä panemasta rajoja myös internetin ylettömälle käytölle. (IS 22.10.2002)

Useimmiten tekoa tulkittiin siis nuoruuden ja Internetin tulkintakehyksen avulla, jotka olivat syyllistävämpiä kuin esimerkiksi mielenterveyteen liittyvä kehys. Gerdtin tekoa yhdistettiin erilaisiin ilmiöihin ja teko näytti erilaiselta sen mukaan, mihin se yhdistettiin. Kun Gerdt rinnastetaan alapuolella ensimmäisenä olevan esimerkin tavoin sotilaan toimintaan, niin teko vaikuttaa paljon tuomittavammalta kuin niissä lehtileikkeissä, missä puhuttiin mielenterveysongelmista tai yksinäisyydestä. Tätä ymmärtäväisempää linjaa osoittaa toinen ja kolmas lainaus.

Journalisti: ”Järjestelmällisesti samanlaista hätää tuotetaan näinä päivinä Tshetsheniassa, Israelissa, Palestiinassa, Balilla ja kymmenissä muissa paikoissa. Loppujen lopuksi on aika samantekevää, onko tuhon takana sissin tai sotilaan kylmä harkinta vai seonnut teini.

Todellisena syynä ovat ihmisessä piilevät fantasiat omasta voittamattomuudesta, muiden alistamisesta ja pelko siitä, että muutkin tuntevat samoin ja uhkaavat.” (IS 16.10.2002)

Journalisti: ”Petri Gerdtin sisäisistä vaikeuksista voi saada aavistuksen lukion luokkakuvista. Kaunis, ujo hymy kuolee ja suora katse kääntyy syrjään. Pituus vei Petrin aina takariviin. Niin luokkakuvissa kuin luokan istumajärjestyksessäkin. Yksin hän jäi myös henkisesti.” (IS 14.10.2002)

Journalisti: ”Ikävä kyllä viime aikojen kohutuimmista nuorisorikoksissa – joita on paljon – yksi yleinen syy näyttää olevan huomion herättäminen. Nuoren tarkoitus on huutaa: ”Haloo, koko kurja yhteiskunta. Minä olen täällä. Huomatkaa vihdoinkin minut!” ” (14.10.2002)

Kun Gerdtistä puhuttiin mielenterveysongelmien yhteydessä, niin syntyi mielikuva, että poika olisi tarvinnut apua ja hän oli ainakin jonkun verran ympäristönsä uhri. *Mielenterveyteen* liittyvään diskurssin taustalla vaikuttaa hieman myös halu tehdä nuorten käyttäytymisestä ennakoitavampaa eli kontrolloinnin diskurssi. Kontrollointia enemmän mielenterveyteen liitettiin kuitenkin ymmärtäminen ja mielenterveyspalveluiden huonon tilan syyttäminen. Tähän väitteeseen perehdytään tarkemmin moraalisia ristireteläisiä ja asiantuntijoita käsiteltäessä.

Pommin räjähtäminen yhdistettiin myös *nuorisorikollisuuteen*. Nuorisorikollisuus nähtiin pahenevana ongelmana, jolle pitäisi löytää jokin ratkaisu. Usein tässä diskurssissa kuitenkin nähdään, että ongelmat saattavat piillä nuorten taustalla vaikuttavassa yhteiskunnassa. Nuoret eivät siis ole itse täysin syyppaita omaan käytökseensä.

Poliitikko journalistin mukaan: ”Hänen mukaansa eduskunnan on kuitenkin myöhemmin voitava paneutua niihin tekijöihin, jotka ovat nuorten rikollisuuden takana.” (IS 16.10.2002)

Kasvatustieteen tohtori: ”Myyrmäen pommiräjähdyks on surullinen mutta ei yllätä. Kun on peilannut lapsen kehitystä koskevia teorioita yhteiskunnan muutoksiin, on voinut ennakoida, että väkivaltaiset teot todennäköisesti lisääntyvät” (SK 44/02)

Nuorten yhdistäminen rikollisuuteen ei ollut kaikista yleisin tapa nähdä ongelmaa, vaikka rikollisuus tuotiinkin esille suhteellisen usein esiin suuressa aineistossa. Liite 1:ssä tulee esiin se, ettei rikollisuudesta muodostunut kertaakaan kantavaa teemaa lehtijuttuihin.

Aitamurto (2004) on selvittänyt tilastojen avulla, onko median huolestuneisuuden ja nuorten väkivaltatekojen määrällä yhteyttä. Aitamurto tutki Heinojen surmaa, jonka yhteydessä nuorten lisääntyvä väkivaltaisuus tuotiin esille.

Todeksi osoittautui, että nuorten ikäryhmien väkivaltaiset teot ovat kasvussa, mutta toisaalta niiden määrä on vähäinen eli noin kymmenen vuodessa. Vielä ainakaan ei siis ole tapahtunut kovin dramaattista kasvua. (Aitamurto 2004, 127–137.) Ehkä tämän vuoksi moraalinen paniikki ei keskittynyt rikollisuuteen.

Se, miten pommiräjähdyistä selitettiin, sisälsi paljon valintoja, joiden pätevydestä voi kiistellä. Esimerkiksi Gerdtin henkilöhistoriassa olisi voitu takertua myös muuhun tekijään kuin pääasiassa nuoruuteen, Internetiin ja mielenterveyteen – esimerkiksi yksinäisyyteen. Tällöin keskustelu olisi voinut rakentua sen ympärille, miten yhteiskunta vaikuttaa ihmisten syrjäytymiseen ja samalla myös mielenterveyteen. 2.3.2007 Sami Koivuneva kirjoitti artikkelin Keski-suomalaiseen, josta selvisi, että yksinäisyys ja syrjäytyminen ovat paha ongelma Suomessa ja ne saattavat johtaa mielenterveysongelmiin. Ratkaisuksi lehtijutussa esitettiin mielenterveyspalveluiden tukemisen lisäksi luonnollisten sosiaalisten verkostojen tukemista, jolloin esimerkiksi opiskelijoiden muutto uudelle paikkakunnalle helpottuisi. Samankaltaista ehdotusta ei tämän tutkimuksen aineistosta löytynyt – median tavoin ajatusta eivät esittäneet myöskään moraaliset ristiretkeläiset, asiantuntijat tai eliitti.

Lisäksi median keskittyminen Internetin vaaroihin voidaan kyseenalaistaa helposti, sillä tietoa räjähteistä voi saada myös keskustelemalla ihmisten kanssa kasvokkain tai käymällä kirjastossa, joten Internetin ja keskustelupalstojen ei tarvitse välttämättä liittyä pommin räjäyttäjän taustaan mitenkään. Näitä kohtia nostettiin välillä esiin ja niitä käsitellään tarkemmin ”opposition” kohdalla. Joka tapauksessa aineiston sanomalehtien journalistit valitsivat valtalinjakseen syyttävän ja leimaavan asenteen nuoria (Internetin käyttäjiä) kohtaan, vaikka vaihtoehtoisia linjoja tai diskursseja esiintyi etenkin haastatteluissa. Syyttävä linja tulee esiin siten, että nimenomaan nuoruus, epäsosiaalisuus ja Internet esitetään usein suoraviivaisesti poikkeavan käytöksen syyksi, vaikka sosiaalinen todellisuus on harvoin niin yksioikoinen. Tästä linjasta poikkeavia diskursseja tulee esille myöhemmin moraalisten ristiretkeläisten, asiantuntijoiden ja eliitin haastatteluissa, mutta niistä ei muodostu lehtien punaista lankaa.

Muun muassa alkoholin ja huumeiden käyttö sekä väkivaltaviihteen katsominen tutkittiin Gerdtin taustalta, mutta Internet saa lehtikirjoituksissa pysyvemmän sijan poikkeavan käytöksen selittäjänä, sen jälkeen kun selviää, että Gerdt käytti ahkerasti kyseenalaiseksi koettuja keskustelupalstoja. Gerdtin taustalta

etsittiin siis poikkeavaa käytöstä, joka selittäisi epänormaalin teon. Alkoholista ja huumeista ei tähän löytynyt vastausta, mutta nuoruudesta, mielenterveysongelmista, epäsosiaalisuudesta ja Internetin käytöstä saatiin tyydyttävä vastaus. Seuraavat lainaukset osoittavat, miten keskusteluissa nousi muun muassa esille normaaliuden ja poikkeavuuden rajat:

Journalisti: ”Vantaan räjähdys oli iljettävä ja epänormaali teko, mutta jo normaaliuden käsite edellyttää normaalista poikkeavien olemassaoloa. Yhteisön paras keino tuomita teko on tukea niitä, jotka siitä eniten kärsivät – – ” (IS 14.10.2002)

Journalisti Einsteinista: ”Lempinimellä tunnettu räjähdedefriikki on vielä pidätettynä epäiltynä avunannosta törkeään tuhotyöhön.” (IS 17.10.2002)

Journalisti: ”Gerdt harrasti kuitenkin joukkueurheilua.” (SK 42/02)

Keskimmäisessä lainauksessa ilmaistaan suoraan, ettei Einstein ole normaali vaan ”friikki”, vaikkei häntä kohtaan loppujen lopuksi edes nostettu syytettä. Jälkimmäisen lainauksen idea on puolestaan se, että vaikka Gerdt käyttäytyi ”poikkeavien” tavoin epäsosiaalisesti, niin kuitenkin hän harrasti terveiden nuorukaisten tavoin sosiaalista joukkueurheilua. Sosiaalisti ja fyysisesti terveiden nuorien ei otaksuta normaaleina sortuvan pommin räjäytyksen kaltaisiin tekoihin. Kuitenkin esimerkiksi Aitamurron (2004) työ käsittelee sitä, miten aivan normaaleiksi kuvatut nuoret tekevät Heinojen surman. Sosiaalisuus vaikuttaakin Gerdtin tapauksessa olevan yksi normi, mitä hän rikkoi. Epäsosiaalisuus täytyy aina perustella, sillä siinä yksilö torjuu ulkomaailman. Samoin ulkopuolinen yhteisö helposti hylkää omiin oloihinsa vetäytyvän.

”Einsteinin” eli Gerdtin nettikeskustelukaverin taustalta haettiin ja löydettiin samanlaisia piirteitä kuin Gerdtistä – aivan niin kuin ”poikkeavuus” todistaisi syyllisyyden. Einsteinia kuvattiin Gerdtin kaltaiseksi eli hiljaiseksi, yksinäiseksi, Internetriippuvaiseksi ja koripalloa harrastavaksi räjähdemattilaiseksi. Tuskin oli aivan sattumaa, että nimenomaan näihin piirteisiin kiinnitettiin huomiota – nämä piirteet kuuluivat nyt epänormaaleille tai poikkeaville.

Journalisti Einsteinista: ”Oppilaskavereiden mukaan poika on kotona ollessaan lähes aina tietokoneen ääressä.” (IS 16.10.2002)

7.2.2 Suhteettomuus, liioittelu ja vääristely

Ilta-Sanomien yleisenosastopalstalla yksi kirjoittaja näki tarpeelliseksi rauhoitella viranomaisia ja lainlaatijoita, jotteivät he reagoisi liian voimakkaasti ”lisääntyneeseen” väkivaltaisuuteen. Näitä eri asioista rauhoittelijoita löytyi enemmänkin, kuten myöhemmin tarkemmin osoitan, joten ainakin jotkut pelkäsivät yhteiskunnan suhteellisuudentajun pettävän.

Yleisönosasto: ”Epäsosiaalisten ja rikollisten ilmiöiden lisääntyminen maassamme ei saa järkyttää maamme viranomaisten ja lainlaattijoiden järkevää ja rauhallista tapaa hoitaa pahojakin tilanteita. Emme saa ottaa mallia USA:stä, joka yhden terrori-iskun jälkeen muuttui varuillaan olevaksi kaikkea pelkääväksi tarkkailuyhteiskunnaksi...

– – Pahimmalta kuitenkin säästyimme, eli järjestäytyneen terrorin iskulta. Oli myös hyvä noin yleisen mielipiteen kannalta, että teon tekijä ei ollut maahamme muuttanut ulkomaalainen. Toivon edelleen yhteiskuntamme pinnan kestävän ja suvaitsevaisuuden erilaisten ryhmien välillä lisääntyvän. ” (IS 16.10.2002)

Mielenterveyspalveluiden huonon tilan kohdalla ei voi puhua suhteettomuudesta. Asia on ajankohtainen vielä tänä päivänäkin ja erityisesti nuorissa on avuntarvitsijoita enemmän kuin palvelut antavat myöten. Huolestuneisuus mielenterveystyön tilasta ei ollut siis suhteeton ongelman realistiseen tilaan nähden. Eduskunnan Internetsivuilta (www.eduskunta.fi) löytyy aiheesta lisätietoa, ja niissä osoittautuu, että ainakin vuosina 2000 ja 2004 nuorten mielenterveystyöhön kohdistetut määrärahat ovat olleet liian pieniä. Sama tilanne on varmasti ollut myös väli vuosina. Liioittelua sen sijaan esiintyi esimerkiksi siten, että pommien räjäyttämistä arveltiin tulevan tulevaisuudessa yleisempää.

IS:n nettikysely: ”Mielenterveyspalveluissa säästetään, joten tällaista oli odotettavissa. Nyt kauhistellaan, mutta mitä kaikkea vielä tapahtuukaan väärrien säästötoimien myötä.” (IS 15.10.2002)

IS:n nettikysely: ”Pelottaa se, että tästä ottavat muutkin mallia. Tämä mielestäni rohkaisee niitä mielenvikaisia tyyppejä, jotka näin tekevät.” (IS 15.10.2002)

Journalisti: ”Mitä jos pommi olisi räjähtänyt täällä?” (IS 15.10.2002)

SPR:n ylläpitäjän psykologien valmiusryhmän johtaja: ”Olisi hirveän tärkeä saada tämä pysäytettyä, ettei tästä tulisi muotia.” (SK 42/02)

Internetin pahoja vaikutuksia ja niitä vastaan ehdotettuja kontrollointitoimia liioiteltiin kaikista selvimmin. Ihmisten vastustavat reaktiot kontrollointitoimiin ovat selkeä esimerkki siitä, että ongelma paisutettiin suhteettomaksi. Alapuolella olevista esimerkeistä tulee esille, että Internetiä haluttiin kontrolloida, mutta puheenvuorot vastustavat tätä ajatusta.

Journalisti: ”Pommi-iskun yhteydet internetiin ovat sisäministeriölle mainio tilaisuus lobata uutta sananvapauslakia, joka pyrkii mm. säätelemään keskustelua ja tiedonvälitystä internetissä.” (SK 42/02)

Journalisti: ”Kun Upanne jatkaa sanomalla, että yhteiskunnalla pitäisi olla mahdollisuus valvoa netin sisältöä, hänen kanssaan on helppo olla eri mieltä, koska tällainen mahdollisuus on utooppinen.” (IS 22.10.2002)

Syyttäminen tulee esiin nimitysten käyttämisenä (vrt. Taulukko 2). Ilta-Sanomat käytti Gerdtistä toistamiseen nimitystä ”pommimies”, Suomen Kuvalehti ei käyttänyt nimityksiä yhtä runsaasti, vaikka esimerkiksi nimitys ”hiljainen terroristi” esiintyikin yhdessä pääotsikossa. Näiden nimitysten käytössä huomattavaa on se, että ne jättävät pois tekijän oikean nimen, joka viestii inhimillisyydestä ja persoonasta nimen takana. Esimerkiksi pommimies kuulostaa henkilöltä, jonka ainut motiivi on tehdä ja räjäyttää pommeja ja jonka vihaaminen on oikeutettua pelkästään nimen perusteella. Pommimies samoin kuin hiljainen terroristi ja yksinäinen susi herättävät mielikuvia nimenomaan negatiivisista ja pelottavista asioista. Hyvä merkki on kuitenkin se, ettei nuorista ja aktiivisista Internetin käyttäjistä kehitelty jotain leimaavaa yleisnimitystä, jollainen kehitettiin esimerkiksi villiytymistä koskeneessa esimerkissä.

Ilta-Sanomat hakee Gerdtin kävelytyylin ja räjähtäneessä kauppa-keskuksessa olleen klovnin välille yhteyttä Petrin koulutoverin kautta. Uutisessa annetaan ymmärtää, että voi olla mahdollista, että Petri käytti elokuvaa esimerkkinä teolleen ja hänen kokemansa yksinäisyys tai syrjintä oli lopullinen motiivi.

Journalisti: ”Hullunkurisesti kävellyt, yksinäinen ja sulkeutunut Petri Gerdt ei ehkä ollut koulukiusattu, mutta hyvin lähellä sitä.” (IS 14.10.2002)

Journalisti: ”Pienessä kylässä pakokauhua kylvävä klovnin houkuttelee lapsia luokseen ja silpoo heitä. Elokuva päättyy klovnin tuhoamiseen. Hän ”räjähtää” atomeiksi.” (IS 14.10.2002)

Teennäiseksi uutisen tekee kuitenkin se, ettei koulutoveri muista varmaksi, oliko Petri edes katsomassa elokuvaa. Koko tarina on spekulointia, mutta dramaattinen sisältö kuitenkin tehoaa lukijaan. Toinen esimerkki Ilta-Sanomien keinotekoisesta motiivin etsimisestä on juttu, jossa Gerdtin otaksutaan olevan huomiota hakeva nuori. Huomiohakuisuutta perustellaan sillä, että hän oli aiemmin halunnut esiintymään kolariuutiseen ja sen siis arveltiin osittain selittävän Petrin teot.

Kaiken kaikkiaan Gerdtin käytökselle keksittiin monenlaisia selityksiä eikä täysin yhteistä linjaa ollut. Lehtien kerronta oli dramaattista ja hiukan liioittelevaa, vaikkei suuriin ylilyönteihin päädytty. Kaikilta esitetyiltä syy-seuraus-suhteilta vei kuitenkin pohjaa se tosiasia, ettei teon motiivia tiedetty ja kyseessä saattoi olla vahinko. Tämä asia pääsi useasti unohtumaan. Vaikka kausaaliset suhteet eivät välttämättä osuneet kohdalleen, niin kaikkia esille tuotuja ongelmia ei välttämättä esitetty suhteettomina. Esille tuli siis ajankohtaisia ongelmia, joihin oli aihetta tarttua. Kritisoitavaa on kuitenkin se, että ongelmallisuus kiinnitettiin lähinnä nuoriin ja epäsosiaalisiin Internetin käyttäjiin.

Median keskittymiskohdista on nyt saatu suhteellisen kattava kuva. Taulukkoon 3 on vielä kerätty pelkästään journalistien tulkintojen keskittymispisteitä. Siitä on siis parhaan mukaan pyritty erottamaan pois muiden kuin journalistien mielipiteet, vaikka se oli hankalaa journalistien ja haastateltavien mielipiteiden yhteensulautumisen vuoksi. Median selvä keskittymispiste on yhteisyyden luomisessa, mitä ei ole aiemmin tullut esille. Uutta on lisäksi se, että journalistien keskuudesta nousee myös rauhoittelijoita, joiden mielestä keskustelu päättyy liiallisuuksiin. Kolmessa tekstissä nimenomaan rauhoittelu oli päässyt keskiöön.

Näihin diskursseihin ja sisällöllisiin teemoihin keskitytään saman taulukon avulla myös jatkossa ja taulukon osa-alueet tarkentuvat samalla. Moraalisille ristiretkeläisille, asiantuntijoille ja eliitille on tehty samanlainen taulukko, mikä mahdollistaa näiden tekijöiden vertailun. Selviytymisen ja ratkaisujen yhteydessä käsitellään vielä yhteenveto taulukoista, jolloin kokonaislinja tulee selvemmin esiin. Tässä taulukossa näkyy myös diskurssit ja sisällölliset teemat eriteltyinä. Diskursseiksi luokitellut voivat sisältää monia sisällöllisiä teemoja, mutta sisällöllisten teemojen sisältö on rajatumpi. Molemmat ovat kuitenkin tärkeitä aineiston kuvaajia. Jatkossa en tuo tätä jaottelua selvästi esille vaan puhuessani

monikossa diskursseista, tarkoitan myös sisällöllisiä teemoja, ellen puhu jostain tietystä diskurssista.

TAULUKKO 3: Eri diskurssien (d) ja sisällöllisten teemojen (st) voimakkuus journalistien keskuudessa.

<i>Yhteisyyden luominen</i>	18 d
<i>Nuoruus</i>	3 st
<i>Internet/media</i>	5 st
<i>Mielenterveysongelmat</i>	1 st
<i>Kontrollointi</i>	1 d
<i>Yhteiskunta</i>	0 d
<i>Rauhoittelu</i>	3 d
<i>Vanhemmat</i>	1 st
<i>Lasten suojelu</i>	0 d
<i>Nuoret toivona</i>	0 d
<i>Rikollisuus</i>	2 st

7.3 Moraaliset ristiretkeläiset

Taulukon 4 mukaan moraalilla ristiretkeläisillä ei ollut yhteisyyden luomisen lisäksi muita muista ratkaisevan selvästi erottuvia sisällöllisiä teemoja tai diskursseja. Internetin syyttämiseen ja mielenterveyteen liittyviä diskursseja voidaan kuitenkin painottaa, koska lehtijutut kietoutuivat yleensä näiden diskurssien ympärille. Kun aineistossa oli kaiken kaikkiaan viisi juttua Internetiin liittyvällä otsikolla ja sitä pääosin käsittelevällä sisällöllä, niin mielenterveydestä samankaltaisia juttuja oli kaksi, (vertaa Liite 1). Yhteisyyden luominen keräsi selvästi eniten pelkästään tähän diskurssiin sisältyviä juttuja, mutta muut sisällölliset teemat eivät muodostuneet lehtijuttujen punaiseksi langaksi. Muut teemat esiintyivät yhdessä muiden kanssa, mutta niitä ei nostettu keskiöön kuin pikaisesti. Vaikka siis taulukon mukaan eri diskurssit ja sisällölliset teemat näyttävät suunnilleen yhtä vahvoille, niin käytännössä Internet, media ja mielenterveysongelmat olivat kiistatta keskeisimmässä osassa. Nuoruutta käsittelevä sisällöllinen teema esiintyy lähes aina joko Internetiä tai mielenterveyttä käsittelevän diskurssin yhteydessä, joten en käsittele sitä enää erikseen.

Moraalisilla ristiretkeläisillä oli selkeä oma kantansa syytäistä ja kausaalisista suhteista. Tämä oli tärkein ohjaava periaate, jonka mukaan luokittelin

aineiston hahmoja moraaliseksi ristiretkeläisiksi. Taulukossa 4 näkyy, mihin asioihin moraaliset ristiretkeläiset ovat aineiston mukaan keskittyneet.

TAULUKKO 4: Eri diskurssien ja sisällöllisten teemojen voimakkuus moraalisten ristiretkeläisten keskuudessa

<i>Yhteisyyden luominen</i>	10
<i>Nuoruus</i>	4
<i>Internet/media</i>	3
<i>Mielenterveysongelmat</i>	3
<i>Kontrollointi</i>	3
<i>Yhteiskunta</i>	2
<i>Rauhoittelu</i>	0
<i>Vanhemmat</i>	2
<i>Lasten suojelu</i>	3
<i>Nuoret toivona</i>	2
<i>Rikollisuus</i>	3

Joidenkin ristiretkeläisten ajatusten takana näkyi selvästi heidän taustansa eli esimerkiksi hoitoalan ihmiset syyttivät yhteiskunnan päättäjiä mielenterveystyön laiminlyömisestä. Kirkon edustajat saivat erityisen paljon äänivaltaa medialta ja heistä voi puhua myös niin sanottuina surun ammattilaisina tai asiantuntijoina. Heidän kommenttinsa olivat usein enemmän lohduttavia kuin syyllisiä hakevia, niin kuin alapuolella oleva ensimmäinen esimerkki. Kirkko kuitenkin lohduttavien puheidensa ohessa korostaa välillä myös omaa merkitystään ja asemaansa ja välillä taas kiinnittää huomionsa yhteiskunnallisiin epäkohtiin kuten alapuolen toisessa esimerkissä. Kolmas esimerkki kuvaa kirkon yleisintä tapaa tulkita ongelmaa.

Kirkkoherra: ” – Elämä on matka. Kaikella on aikansa. Aika on repiä rikki, mutta aika on myös ommella yhteen. Nyt on yhteen ompelemisen aika.” (IS 21.10.2002)

Pastori: ”Enemmän minä nyt mietin sitä, miten antaa anteeksi niille päättäjille, jotka ovat vuosia ummistaneet silmänsä, vaikka kaikkialla puhutaan lasten ja nuorten psykiatriassa vallitsevasta kaaoksesta ja loputtomista jonoista. Eikö sen kaltainen laiminlyöminen ole vain tällaisten tapausten valmistelua?” (SK 42/02)

Kirkkoherra: ”Sielu on järkkynyt. Mieli on murtunut. Kuolema ja pahan voimat ovat tulleet elämäämme lupaa kysymättä.” (IS 21.10.2002)

Kirkon edustajat muodostivat suurimman osan moraalisisista ristiretkeläisistä. Heistä osan olisi voinut sijoittaa myös asiantuntijoihin, sillä kirkon edustajilla ei ollut aina moraalista saarnaa tai kausaalisia suhteita esitettäväksi. Kun aineistossa esiintyi yhteensä kymmenen kirkon edustajaa, niin ainoastaan kaksi esimerkeissä jo esiintynyttä etsi puheessaan syyllistä tapahtuneelle. Muut keskittyivät lähinnä surun, lohdun ja tuen teemoihin. Kirkon edustajien paljous selittää sen, miksi yhteisyyden luominen on taulukossa niin keskeisellä osalla.

Mielenterveystyön puolestapuhujia löytyi kirkon edustajien lisäksi suhteellisen paljon ja heidän linjansa oli pääsääntöisesti enemmän syyttävä kuin asiantuntijoiden tapaan analysoiva.

Hoitotyöläinen, yleisönosasto: ”Pommin asettaja oli nuori, onneton poika. Kysymys kuuluukin: koska nostetaan se kivi, jonka alla on Suomen nuorten mielenterveysongelmien hoito?” (IS 15.10.2002)

Mielenterveystyön tehostamisen puolesta käytettiin siis paljon puheenvuoroja, mutta moraaliset ristiretkeläisetkään eivät ottaneet sitä mahdollisuutta huomioon, että mielenterveysongelmia tulisi ennaltaehkäistä. Gerdtin taustalta vaikutti löytyvän monia oireita, joihin tukiverkosto olisi helposti voinut auttaa jo ennen ”mielenterveysongelmien” puhkeamista. Monen mielenterveystyön puolestapuhujan taustalla vaikuttaakin olevan osittain oma etu, sillä alan edustajina he saivat enemmän resursseja toimia. Mielenterveyden asiantuntijoiden puheissa vaikuttikin olevan kaikista eniten oman edun ajamista. Edun ajaminen ei välttämättä ole kuitenkaan tietoista, vaan todennäköisesti media on nimenomaan halunnut tämän alan ammattilaisten mielipiteitä lehteen. Tätä tutkimuksessa en kuitenkaan pysty vahvistamaan.

Moraalisten ristiretkeläisten joukosta löytyi niitä, jotka eivät puhuneet minkään jalon päämäärän puolesta vaan vaikuttivat sanomisillaan lähinnä korostavan omaa asemaa ja merkitystä. Alapuolen poliitikko korostaa itseään ja omia mielipiteitään syyttämällä hallituksen politiikkaa, ja kirkkoherra puolestaan nostaa esiin kirkon vihollisen eli kuoleman ja pahan. Molemmat saavat korostettua omaa merkitystään ”vihollisensa” avulla. Esimerkin poliitikon puheet olivat kuitenkin jollain tavalla poikkeuksellisia ja hän joutui myöhemmin perumaan sanojaan. Myös lehdistö arvosteli hänen puheitaan, niin kuin poliitikon kommenttien alapuolella olevasta kirjoituksesta ilmenee. Tämä moraalisten ristiretkeläisten piirre eli oman

edun tavoittelu tukee intressiryhmäteoriaa moraalisen paniikin synnyn selittäjänä, mutta oman edun tavoitteluun en paneudu tässä tutkimuksessa tarkemmin. Sen tutkiminen olisi hankalaa, koska useissa aineiston osissa median tulkinta sotkee haastateltavien motiivien näkemistä.

Poliitikko: ”Nyt niitetään niitä hedelmiä, joita maassa on hallituksen politiikan johdosta syntynyt.” (IS 15.10.2002)

Poliitikko: ” – – sanoo hallituksen politiikan aiheuttavan yhteiskunnan kahtiajakoa, joka puolestaan ajaa ihmisiä Myyrmäessä tapahtuneen kaltaisiin tekoihin.” (IS 15.10.2002)

Journalisti: ”Kulloisellakin oppositiolla on taipumus panna kaikki epäkohdat hallituksen syyksi. Asiat eivät kuitenkaan ole näin yksinkertaisia, vaan aina on koko joukko ongelmia, jotka ovat olemassa hallituksen politiikasta huolimatta, eivät sen takia.” (IS 16.10.2002)

Poliitikon kommentin takana piilee kuitenkin osatotuus, vaikka se suotta keskittyy lähinnä syyttelyyn ongelman tarkemman analysoinnin sijaan. Poliitikko puhuu ihmisten keskuudessa vallitsevasta epätasa-arvosta, joka ilmeisesti johtaa joidenkin ihmisten syrjäytymiseen. Liiotteluksi saattaa mennä se päätelmä, että nimenomaan kyseisen hallituksen toiminta aiheutti pommiräjähdyksen, mutta joka tapauksessa poliitikko tunnustaa, että päättäjien toimet vaikuttavat ensin ihmisten elinympäristöön ja sitä kautta heidän toimintaansa. Eritellymmän analysoinnin yhteiskunnassa pielessä olevista asioista antaa alapuolella kasvatustieteen tohtori, joka periaatteessa voisi kuulua asiantuntijoihin, mutta syyttävän ja moralisoivan sävyn vuoksi sijoitin hänet moraalisiin ristiretkeläisiin.

Kasvatustieteiden tohtori: ”Vastuu voidaan kohdentaa monelle taholle yhtä aikaa: poliitikoille, päättäjille, henkilöstön kouluttajille ja lasten parissa työskenteleville sekä vanhemmille.

Jos nyt aloitamme uudenlaisen perhepolitiikan, tulokset näkyvät heti lasten käyttäytymisen ja mielialan tasolla. Muutokset tulisivat esiin viimeistään viidentoista vuoden kuluttua kun kokonainen uusi sukupolvi kasvaa.

Eikö tällaisen skenaarion edessä kannattaisi luopua tätä vastustavasta poliittisesta tai muusta ideologisesta sitoutumisesta ja ajatella aidosti tulevia sukupolvia, heidän hyvinvointiaan – ja samalla itseämme.

Emme koskaan voi tietää, milloin seuraavan kerran joudumme samaan tilanteeseen kuin ihmiset Myyrmännissa.” (SK 44/02)

Tämä kasvatustieteen tohtorin kommentti on sinällään harvinainen, että hän selvästi osaa analysoida ja eritellä ongelmaa, mikä tuotti muille ongelmia. Usein syytettiin epämääräisesti yhteiskuntaa, jolloin ongelman määrittämättömyyden vuoksi asialle ei voi tehdä mitään.

Seuraavan katkelman kirjoittajan henkilöllisyys ei ole selvillä. Hän kirjoitti Suomen Kuvalehden pääkirjoituksen, mutta allekirjoituksesta ei saa selvää. Moraalista ristiretkeläistä kuvaavalla tavalla hän esittää ongelman syitä ja seurauksia moralisoivaan sävyyn. Kirjoituksesta välittyy selvästi, että jotain perustavanlaatuaista on pielessä yhteiskunnassa. Tämä voi olla joiltain osin liioittelua, mutta on ehkä järkevämpi vaihtoehto kuin vain yksittäiseen tekijään, kuten Internetiin tai mielenterveystyöhön, takertuminen. Kappaleen sanoman perusteella voisi olettaa, että puhuja on kirkon edustaja. Hän ainakin korostaa kirkon merkitystä.

Pääkirjoitus: ”Myyrmäen pommin yksi surullinen puoli on sen järjettömyys- Poliittista motiivia, uskonlahkoa ja mielisairautta on etsitty kaikin voimin selittämään, miksi hiljainen nuorukainen rakensi räjähteen, mahdollisimman raatelevan ja julman, haavoittaakseen ja surmataakseen itsensä ja monta viatonta. Uskottavaa selitystä ei ole saatu. Tämä on hyväksi rakennetun yhteiskuntamme perimmäinen kysymys: miksi eräistä nuorista – huolimatta hyvistä oloista – tulee pahoinpitelijöitä ja tappajia. Tällaiset uutiset pakottavat tarkistamaan elämän suuntaa perheissä ja koko yhteiskunnassa. Mikä selittää silmittömän väkivallan? Miksi niin monet nuoret toimivat kuin huomista ei olisi, ei tulevaisuutta?

– – Tarkoitukseton väkivalta on todellisuutta. Elämysten, nautinnon ja hyödyn, äärimmäisyyksien kulttuuri, ei arvosta keskinkertaista, ei edes menestyvää. Siksi suomalaisen kulttuurin on tutkittava olemustaan: vieläkö kykenemme erottamaan oikean väärästä, hyvän pahasta, ruman kauniista? Myös kirkolla on tutkistelun paikka: lohdutuksen ja avun antamisen lisäksi juuri sen on katsottava suoraan silmiin niitä pimeyden voimia, jotka luovat kaaosta ja heittävät ihmisen mielettömyyteen. Sillä on hengellisiä aseita perkelettä vastaan.” (SK 42/02)

Internetiä moraaliset ristiretkeläiset syyttävät paljon suuremmin kuin asiantuntijat ja eliitti. Seuraavista esimerkeistä kahdessa ensimmäisessä kommentissa haluttaisiin turvautua kontrollointiin; ensimmäisessä Internetin ja toisessa väkivaltaviihteen. Toisessa kommentissa tulee myös esille se, miten MML ja kristillisdemokraatit nousevat syyttämään väkivaltaviihdettä hyvän tilaisuuden tullen, vaikkei väkivaltaviihde välttämättä liity mitenkään pommiräjähdykseen. Kolmannessa nettiä

käsitlevässä esimerkissä on myös luettavissa rivien välistä tarve kontrolloida nuoria.

Yleisönosasto: ”Pomminteko-ohjeet Internetissä on lapsipornon tapaan kiellettävä ja kriminalisoitava. Tavalliselle ihmiselle kyseinen tietotaito on hyödytöntä ja pahimmillaan tuhoisaa. Työssään sitä tarvitsevat perehdytetään räjähdeseasioihin valvotusti opiskelun puitteissa. Yhteiskunta ei saa suvaitsevaisuuden nimissä mennä liiallisuuksiin. Tässä kulkee mielestäni raja.” (IS 15.10.2002)

Journalisti: ”Tämänhetkinen keskustelutilanne on tarjonnut luontevan sauman vastustaa myös television väkivaltaviihdettä, ja tähän mahdollisuuteen ovat tarttuneet mm. Mannerheimin lastensuojeluliiton pääsihteeri Eeva Kuuskoski ja kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä.” (IS 22.10.2002)

Yölinjan psykologi, yleisönosasto: ”Lopputuloksena voi olla täysin omaan maailmaansa eristäytynyt nuori, joka kommunikoi ainoastaan tietokoneen välityksellä enemmän tai vähemmän kuviteltujen kumppanien kanssa. Ei ole suuri ihme, jos hänen käyttäytymisensä jonakin päivänä on lähimmäisten mielestä järjetöntä ja käsittämätöntä.

En usko, että internetin sisältöä voidaan sensuroida. Ainoa keino ehkäistä nuoren etääntymistä omaan todellisuuteensa ja omien päähänpinttymiensä armoille on pitää huolta siitä, että keskusteluyhteys vanhempien ja nuoren välillä säilyy. Tämä taas vaatii vanhemmilta aikaa, joka kovin helposti tulee satsatuksi muka tärkeämpiin tarkoituksiin.” (IS 25.10.2002)

Yölinjan psykologi on sitä mieltä, että aikuisten on annettava lapsilleen aikaa, jotteivät he erkaannu Internetin välityksellä täysin omiin maailmoihiinsa. Oman ajan antamista lapsille voidaan mielestäni pitää kontrollointikeinona, jos sen ainut tavoite on lasten Internetin käytön vähentäminen. Moraalisia ristiretkeläisiä kaikista voimakkaimmin yhdistävä tekijä on nimenomaan halu kontrolloida jos kirkon edustajien enemmistöä ei lasketa mukaan. Kontrollointia haluavien moraalisten ristiretkeläisten taustalla vaikuttaa olevan uskomus, että maailman saa taas ennakoitavammaksi, kun joko nuoria kontrolloidaan suoraan tai välillisesti Internetin kautta.

Kontrollipyrkimykset esiintyivät usein kärjekkäässä muodossa, joten luonnollisesti niille löytyi myös vastusta. Vastustus on samantyylistä kuin eliitin saama, joten käsittelen asiaa ”eliitin yksimielisyydelle ja vääristelylle perustuvaa huolta” käsittelevässä kappaleessa oppositioon liittyen.

Kaiken kaikkiaan moraaliset ristiretkeläiset eivät kuitenkaan saaneet suurta palstatilaa, koska suurin osa heidän kommenteista oli suhteellisen huomaamattomilla yleisönosastoilla. Kirkon edustajat puolestaan eivät esittäneet kovin usein mitään kärjekkäitä moraaliseen ristiretkeläiseen tyypillisiä kommentteja, joten ainakaan moraalisten ristiretkeläisten panostuksen vuoksi moraalinen paniikki ei saanut paljoa lisäenergiaa. Moraalisten ristiretkeläisten suhteellisen pienestä merkityksestä kertoo sekin, että löysin 22 lehtijutusta moraalisen ristiretkeläisen, joista 11 oli yleisönosastolla. Asiantuntijoita oli puolestaan edustettuina 38 lehtijutussa, joista yksikään ei ollut yleisönosastokirjoitus. Painotus on selkeästi asiantuntijapainotteinen. Eliitin osuudeksi tuli 15 lehtijuttua, joten hekin jäivät asiantuntijoiden varjoon. (vrt. Liite 2.) Critcherin (2005) tutkimuksissa asiantuntijoiden rooli oli puolestaan huomaamattomampi ja moraalisten ristiretkeläisten suurempi.

7.4 Asiantuntijat

Suurin osa asiantuntijoista edusti poliiseja, lääkäreitä sekä hoito- ja pelastushenkilökuntaa. He sijoittuivat yleensä ei-selitystä antaviin lehtijuttuihin, joten heidän mielipiteet eivät pääse tarkempaan tarkasteluun. Heidän suuri määränsä on kuitenkin huomattava, sillä se osoittaa, mitä asioita lehdet ovat painottaneet. Toiseksi suurimman asiantuntijaryhmän muodostivat mielenterveyden ammattilaiset eli pääosin psykologit. Internetin tai median asiantuntijoita on sen sijaan yllättävän vähän siihen nähden, kuinka voimakkaan sijan Internet saa selittävässä diskurssissa. Internetin asiantuntijoina toimivat ovat lähinnä mielenterveyden ammattilaisia. Ainoastaan yksi eliitin edustaja saa huomattavan palstatilan puhtaasti mediatuntemuksen ammattilaisena. Myöskään kasvatuksen ammattilaisia ei esiinny kovin paljoa, sillä heitäkin on vain yksi (kasvatustieteen tohtori), jonka ajatuksia on käsitelty jo moraalisten ristiretkeläisten yhteydessä. (vrt. Liite 1.)

Asiantuntijoiden roolissa on muutama erityispiirre moraalisiin ristiretkeläisiin ja eliittiin verrattuna. Ensinnäkin asiantuntijat eivät syytä epämääräisesti yhteiskuntaa, mikä johtuu todennäköisesti siitä, että asiantuntijat ovat erikoistuneet johonkin alaan, mihin heidän puheensa myös keskittyvät. Tämä voidaan tulkita joko laajemman perspektiivin puutteena tai erikoistietämyksen

ansiona. Toinen asiantuntijoihin liittyvä tärkeä huomio on se, että asiantuntijat eivät kiinnitä rikollisuuteen huomiota. Epäselväksi jää, eikö rikollisuus heidän mielestä ollut ajankohtainen ongelma vai rajoittiko oma asiantuntemus heidän näkemystään. Lisäksi he sivuuttivat syytöksissään vanhemmat, joten diskursseista vahvimmiten osoittautuneet (Internet/media, mielenterveys) saivat asiantuntijoiden huomion. Tämän lisäksi lasten suojeleminen sai huomattavan sijan, sillä lasten suojeleminen oli päädiskurssien lisäksi aihe, joka muodosti muutamaan lehtijuttuun selkeän ytimen. (vrt. Taulukko 5.)

TAULUKKO 5: Eri diskurssien ja sisällöllisten teemojen voimakkuus asiantuntijoiden keskuudessa

<i>Yhteisyyden luominen</i>	0
<i>Nuoruus</i>	3
<i>Internet/media</i>	3
<i>Mielenterveysongelmat</i>	3
<i>Kontrollointi</i>	1
<i>Yhteiskunta</i>	0
<i>Rauhoittelu</i>	0
<i>Vanhemmat</i>	0
<i>Lasten suojeleminen</i>	3
<i>Nuoret toivona</i>	1
<i>Rikollisuus</i>	0

Poliiseilla on suuri merkitys siihen, minkälaisen kuvan ihmiset onnettomuudesta saavat. Poliisit jakoivat tietoja avoimesti, vaikka asiantuntijatyö ei onnistunut heiltä mutkitta. Kun rikosylikomisario 15.10.2002 oli täysin varma, että pommin räjäytys oli tahallinen teko, niin 18.10.2002 poliisi ilmoittikin, että Gerdt saattoi kuolla vahingossa. Tällä lipsahduksella oli todennäköisesti suuri merkitys siihen, minkälaiseksi keskustelu muotoutui.

Rikosylikomisario: ” – Täysin tahallinen, tarkoituksellinen teko tässä on ollut kysymyksessä. Siinä mielessä ei ole epäselvyyttä, Haapala huomauttaa.” (IS 15.10.2002)

Journalisti: ”Poliisi ei saa ehkä koskaan lopullista vahvistusta, oliko Petri Gerdtin tarkoitus selvittää itse hengissä iskusta, ja laukesiko pommi ennen aikojaan..” (IS 18.10.2002)

Jos alusta lähtien olisi ollut selvää, että kyseessä saattoi olla vahinko, niin tuskin mielenterveystyön tilasta tai netin vaarallisuudesta olisi noussut niin suurta kohua. Asiantuntijoiden puheissa ei kuitenkaan juurikaan tuoda ilmi vahingon mahdollisuutta ja näin mielenterveyden ammattilaiset saavat tilaisuuden puhua oman alansa puolesta. Seuraavat lainaukset kuvaavat hyvin intressiryhmäteoriaa, jonka keskeinen ajatus on nimenomaan se, että eri ryhmittymät nousevat puolustamaan omaa näkökantaansa.

SPR:n ylläpitämän psykologien valmiusryhmän johtaja: ”Voisin tulkita myös, että tämä teko on hätähuuto mielenterveystyön puolesta. Jotain on jäänyt tunnistamatta.” (SK 42/02)

SPR:n ylläpitämän psykologien valmiusryhmän johtaja: ”Tekijän henkilöhistoriallinen tausta on tärkeä selvittää tarkkaan. Siellä täytyy olla jotain valtavaa, suuntaamatonta vihaa ja katkeruutta. Se on myös valtava hätähuuto, kun edes se, että tappaa itsensä, ei riitä. Kun haluaa tuntea, että kerrankin on jotain.” (SK 42/02)

YTHS:n pääpsykiatri: ”Mielenterveyspalvelujen kysyntä on lisääntynyt viime vuosina selvästi. Kysynnän ja tarjonnan välillä on selkeä epäsuhde.” (SK 43/02)

Edelliset mielenterveystyön ammattilaiset puhuvat puhtaasti mielenterveystyön puolesta, mutta alapuolella mielenterveystyön asiantuntijat ovat myös Internetin asiantuntijoita. Ratkaisu on ymmärrettävä ja lukijana on helppo antaa heille asiantuntijoiden rooli. Alapuolen esimerkeistä tulee ilmi, että asiantuntija samaan aikaan sekä haluaa että ei halua kontrolloida Internetiä. Sama kaksinaisuus tulee esille eliitin kohdalla käsiteltävän sivistysvaliokunnan puheenjohtajan kommentoissa – Internetissä nähdään pahoja asioita, mutta valtion ei haluta puuttuvan niihin Internetin rajoittamisen kautta. Internetiä voimakkaimmin vastustavat puheet eivät kaiken kaikkiaan siis tule asiantuntijoiden puolelta – sen sijaan he keskittyvät mielenterveysongelmiin.

Suomen Mielenterveysseuran toiminnanjohtaja: ” – Internetistä voi tulla paha paikka niille, jotka ovat yksinäisiä ja haluavat vetäytyä sosiaalisista kontakteista. Netistä voi löytää hyvän keskustelukumppanin, mutta myös ajautua palstoille, joiden vaikutus on huono, Lahti sanoo ja viittaa mm. pedofilia- ja inesti-sivustoihin.” (IS 15.10.2002)

Suomen Mielenterveysseuran toiminnanjohtaja: ” – Internet ei ole huono asia, eikä sitä pitäisi kontrolloida. Keskustelua kuitenkin tarvitaan siitä, millaisia julkaisemisperiaatteita netissä pitäisi käyttää. Siellä liikkuu paljon väärää tietoa, ja onhan mediallykin sääntönsä.” (IS 15.10.2002)

Räjähdysaineasiantuntijat ovat vielä yksi mainitsemisen arvoinen asiantuntijaryhmä. Heidän tehtäväksi muotoutui valistaa ihmisiä räjähdysaineista sekä analysoida kotikemianpalstaa erityisesti räjähdysaineisiin liittyvissä asioissa. Räjähdysaineasiantuntija, jonka kommentti näkyy alapuolella, reagoi tapahtuneeseen voimakkaasti, mikä on omiaan lisäämään lukijoiden huolestuneisuutta.

Räjähdysaineasiantuntijan haastattelu: ”Räjähdysaineisiin perehtynyt asiantuntija sai sattumalta pari viikkoa ennen räjähdystä tiedon samasta keskusteluryhmästä, jolla myös Gerdt oli vaihtanut tietoja.

Sivuilla esitetyt ohjeet ja suhtautuminen räjähteisiin olivat ammattilaisen mielestä järkyttävää luettavaa.

– Alussa pidin sitä pikkupoikien vähän vinksahaneena puuhasteluna. Sitten kun eteen tuli valmistusohjeita, niin teki mieli sulkea koko sivu, tutkija sanoo.” (IS 14.10.2002)

Pari päivää myöhemmin ilmestyy toinen uutinen, jossa selviää pommin yksinkertainen rakenne. Uutinen on jälleen huolestuneisuuden ilmapiiriä rakentava kuten aiempikin uutinen. Pelon ilmapiiriä uutisessa rakennetaan vertaamalla Myyrmannin ja Oklohoman pommiräjähdysiksi toisiinsa. Näille tapahtumille on yhteistä pommien samankaltainen rakenne ja niiden yksinkertainen rakennettavuus. Lukijalle siis muodostuu mielikuva, että kuka tahansa voi rakentaa tällaisen pommin ja tehdä suurta tuhoa. Tämänkaltaisia uutisia oli kuitenkin kaiken kaikkiaan vähän, eikä muiden asiantuntijoiden puheisiin liitetty samanlaista kauhukuvia etsivää sävyä. Esimerkiksi poliisien kommentit eivät antaneet aihetta samanlaiselle spekulatiolle.

Räjähdysaineasiantuntijan haastattelu: ”Myyrmannin pommissa oli käytetty samaa raaka-ainetta eli ammoniumnitraattia kuin Oklohoman autopommissa 1995. Oklohoman pommi surmasi 168 ihmistä.” (IS 16.10.2002)

7.5 Eliitin yksimielisyydelle ja vääristelylle perustuva huoli

Eliitti ei kiinnitä lasten suojeluun ja nuoruuteen juuri lainkaan huomiota, vaikka noin muuten nämä diskurssit ovat vahvoja. Sen sijaan eliitti painottaa yhteisyyttä,

yhteiskuntaa ja rikollisuutta, joita taas asiantuntijat eivät nähneet olennaisina. Eliitti on siis ollut joiltain osin täysin eri linjoilla asiantuntijoiden kanssa. Internetin ja mielenterveysongelmat eliitti on kuitenkin huomannut moraalisten ristiretkeläisten ja asiantuntijoiden tavoin vaikka ne eivät eliitillä painotukaan.

TAULUKKO 6: Eri diskurssien ja sisällöllisten teemojen voimakkuus eliitin keskuudessa

<i>Yhteisyyden luominen</i>	4
<i>Nuoruus</i>	0
<i>Internet/media</i>	2
<i>Mielenterveysongelmat</i>	2
<i>Kontrollointi</i>	0
<i>Yhteiskunta</i>	4
<i>Rauhoittelu</i>	0
<i>Vanhemmat</i>	2
<i>Lasten suojelu</i>	0
<i>Nuoret toivona</i>	0
<i>Rikollisuus</i>	4

Eliitillä on suorastaan velvollisuus kommentoida tämänkaltaisia tapahtumia. Kansa saattaa jopa vaatia heiltä toimia, vaikka mitään ei olisi ongelmien moniulotteisuuden vuoksi tehtävissä. Voimakkain onnettomuuden aiheuttama reaktio eliitissä tai päättäjissä oli eittämättä tutkimusryhmän perustaminen, jotta voitaisiin selvittää pitäisikö sananvapautta Internetissä rajoittaa. Alapuolella on muutamia eliitin esittämiä kommentteja, joista näkyy huolestuneisuus tapahtuneesta, mutta sisällöstä ei löydy muuta selvää ja yhtenäistä linjaa. Se, ettei Internetin valvomiseen tullut muutoksia, osoittaa konkreettisesti, etteivät päättäjien mielipiteet täysin yhtyneet. Huolestuneita he olivat, mutta pääosin he esittivät varovaisia kommentteja.

Vantaan kaupunginjohtaja: ”On tärkeää, että räjäytyksen tausta saadaan selville ja siitä tehdään nopeasti tarpeelliset johtopäätökset. Vain siten yhteiskunta voi estää tällaisen tapahtuman toistumisen.” (SK 42/02)

Poliitikko journalistin mukaan: ”Hänen mukaansa eduskunnan on kuitenkin myöhemmin voitava paneutua niihin tekijöihin, jotka ovat nuorten rikollisuuden takana.” (IS 16.10.2002)

Ulkoministeri: ”Paljon voidaan ja tulee vielä tehdä sen estämiseksi, ettei kaikenlaisia räjähteitä ja tuliaseita päätyisi sen enempää potentiaalisten rikollisten kuin mielenhäiriöistä kärsivienkään ihmisten käsiin. Se tarkoittaa

sitä, että näiden aineiden ja aseiden määrää kokonaisuudessaankin tulee vähentää. ” (IS 15.10.2002)

Sisäministeri: ”On aivan selvää, että kansanedustajilla on asiasta paljon kysymyksiä ja myös heiltä ihmiset kysyvät paljon asiasta. Siksi on paikallaan, että hallitus selvittää tapahtumaa eduskunnassa. ” (IS 14.10.2002)

Kaikille edeltäville kommentteille on yhteistä se, että niissä halutaan tutkia ja selvittää tapahtunutta ja mahdollisesti estää tulevaisuudessa samanlaiset tapaukset. Eliitti ei siis ristiretkeläisten ja asiantuntijoiden tavoin antanut kovin analyysoivia mielipiteitä tapahtuneeseen. Heille ei myöskään annettu lehdissä kovin suurta palstatilaa, sillä ainoastaan eduskunnan sivistysvaliokunnan puheenjohtajalta oli painettu lehteen laajempi haastattelu. Hän toimi haastattelussa nimenomaan mediakasvatuksen asiantuntijana, joten lehdet vaikuttivat kaiken kaikkiaan luottavan enemmän asiantuntijoihin. Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja oli kuitenkin muiden poliitikkojen kanssa samoilla linjoilla siten, ettei pyrkinyt paisuttelemaan ongelmaa ja yleistämään sitä.

Eduskunnan sivistysvaliokunnan puheenjohtaja: ”Uskon että Myyrmannin jutussakin oli mukana tällaista todellisuuden rajan hämärtymistä. Ei ehkä aina ymmärretä, mitä teot todellisuudessa tarkoittavat tai mitä niistä seuraa.” (SK 43/02)

Lehdissä esiintyi myös liioittelua ja huolestuneisuutta rauhoittelevia kommentteja, jotka olivat lähinnä journalistien tai yleisönosastokirjoittajien käsialaa. Varsinaista organisoitua oppositiota eliitin väitteille ei ollut tarpeen muodostaa vaan oppositio oli vähäelkeistä rauhoittelua. Se, että eliittiä, moraalisia ristiretkeläisiä ja asiantuntijoita vastustavia ja rauhoittelevia kommentteja löytyi kuudesta aineiston lehtijutusta, kertoo siitä, että tapahtumaa oikeasti liioiteltiin ja vääristeltiin. Näissä kuudessa lehtijutussa kirjoituksen ydin kietoutuu nimenomaan rauhoitteluun.

Journalisti: ”Kaikki halusimme saada jonkin tolkullisen selityksen, vaikka huonommankin, miksi Myyrmannissa räjähti. Jokin sellainen selitys, jonka olisi omien arkikokemustensa kautta voinut ymmärtää: poliittista anarkiaa, uskonnollista kiihkoa, mielenterveydellisiä ongelmia, huumeita, viinaa, kosta, mustasukkaisuutta. Yksikin syy, ja olisimme voineet yhdessä selittää pahan pois.

Myyrmannin kaltaisissa tapahtumissa kaikkein vaikeinta on sietää, hyväksyä ja ymmärtää, että on olemassa pahuutta, jota ei voi selittää pois.” (SK 43/02)

Yleisönosasto: ”Väite ei ole uskottava. Teoriat ehkä ennustavat oikein väkivaltaisten tekojen lisääntymisen, mutta kyseinen teko oli niin erikoinen, että se yllätti kaikki.

Jälkikäteen voidaan esittää johdonmukaisia selityksiä. Kun teon tekijä on poissa, jää syy selvittämättä. Tämä tapaus yksin ei myöskään välttämättä kero mitään ”suomalaisesta todellisuudesta”, vaikka lastenpsykiatrian professori Tuula Tammisen kirjoituksen otsikko niin väittää (HS 19.10.02).” (SK 44/02)

Edellä olevien esimerkkien keskeinen sanoma on se, ettei tapahtunutta voi oikein järjellä selittää ja siksi sen perusteella ei ole järkevää ryhtyä toimenpiteisiin. Rauhoittelussa selvästi erillisenä ryhmänä olivat ne, jotka vastustivat Internetin kontrolloimista. Heidän perustelunsa oli osittain sama kuin edellä olevan ryhmän, mutta lisäksi he korostivat Internetin kontrolloimisen mahdottomuutta.

Journalisti: ”Pommi-iskun yhteydet internetiin ovat sisäministeriölle mainio tilaisuus lobata uutta sananvapauslakia, joka pyrkii mm. säätämään keskustelua ja tiedonvälitystä internetissä.

Lakiesitystä on arvosteltu ankarasti, sillä sen toteuttaminen maapallonlaajuisessa verkossa lienee mahdotonta. Nyt kun kansalaisten turvallisuudentunne on pirstaleina, ministeri Ville Itälä pyrkii rajoittamaan sananvapautta. Logiikka on jokseenkin outo.” (SK 42/02)

7.6 Selviytyminen ja ratkaisut

Selviytymis- ja ratkaisuehdotukset perustuvat voimakkaimmille diskursseille, joista pääosa on jo esitelty. Näissä ehdotuksissa on olennaista se, mitä ongelmalle tulisi tehdä tai tehdä. Nyt käsitellään kokoavasti kaikkia diskursseja ja sisällöllisiä teemoja, sillä ne kaikki vaikuttavat eri ratkaisuehdotusten syntyyn. Tarkemmin käsitellään nyt erityisesti kontrolloinnin diskurssia, mikä tuli aiemmin vain pikaisesti esille. Monen diskurssin taustalla vaikuttaa tutkimuksen alussa käsitelty turvattomuudentunne, mutta sitä ei ole otettu enää erillisenä tähän tarkasteluun mukaan.

TAULUKKO 7: Eri diskurssien/sisällöllisten teemojen voimakkuus. Tähdillä merkityillä ylimääräinen painotus (vrt. Liite 1)

<i>Yhteisyyden luominen</i>	32
<i>Nuoruus</i>	10
<i>* Internet/media</i>	10
<i>Rikollisuus</i>	10
<i>*Mielenterveysongelmat</i>	9
<i>Kontrollointi</i>	9
<i>Yhteiskunta</i>	6
<i>*Rauhoittelu</i>	6
<i>*Lasten suojelu</i>	6
<i>Vanhemmat</i>	5
<i>Nuoret toivoina</i>	3

Yhteisyyden luominen sai kaikista eniten palstatilaa, sillä peräti 32 lehtijutussa aihe oli keskeisessä osassa. Tämä diskurssi keskittyi kollektiivisen surun, lohdun ja me-hengen rakentamiseen ja kuvaamiseen. Tämä näkyi muun muassa siten, että päättäjien esitettiin surevan muun kansan kanssa. Kirkon edustajat sisältyivät usein tähän diskurssiin, sillä kuudessa eri lehtijutussa oli kirkon edustaja puhumassa. Seuraavat lainaukset tuovat esille kuinka surun kautta eritaustaiset ihmiset kokevat yhteisyyttä.

Kirkkoherra journalistin haastattelussa: ” – Sielu on järkkynyt. Mieli on murtunut. Kuolema ja pahan voimat ovat tulleet elämäämme lupaa kysymättä, Simojoki sanoi.

Hän kehotti surevia kantamaan toinen toistensa kuormia, ettei kenenkään tarvitsisi jäädä yksin surunsa kanssa oman onnensa nojaan.”(IS 21.10.2002)

Journalisti, uutisotsikko: ”Suru yhdisti eduskunnan.” (16.10.2002)

Helsingin piispa: ”Järkytys ja neuvottomuus yhdistävät nyt meitä kaikkia. Poliisin tehtävä on selvittää tapauksen syyt, kirkon tehtävä on seistä ihmisten tukena.”(IS 14.10.2002)

Journalisti, uutisotsikko: ”Ministeritkin itkivät hartaustilaisuudessa.” (14.10.2002)

Yhteisyyden luominen kuvaa siis aika vahvasti, miten kansalaisten koheesio vaikuttaa lisääntyvän dramaattisen tapahtuman jälkeen. Koheesio saattaa myös auttaa

konkreettisempien ratkaisujen tekemisessä, mitä esitellään seuraavaksi kontrollointiteemaan liittyen.

Aiemmin on jo esitelty nuoruutta, Internetiä, mielenterveystyötä ja rikollisuutta syyttävät diskurssit, joihin ratkaisua hakeva diskurssi käsittelee kontrollon tiukentamista. Kontrollon idea on tehdä elinympäristöstä turvallisempi ja ennustettavampi ja siten kontrollon diskurssi sisältää myös rikollisuutta käsittelevän sisällöllisen teeman. Mielenterveystyö ei aivan yhtä selvästi liity kontrollointiin kuin Internet, nuoruus ja rikollisuus, vaikka mielenterveystyön tarkoitus on saada ihmisiä toimimaan ”normaalien” tavoin. Toisaalta mielenterveysongelmiin apua hakeva ei usein koe asiaa kontrollointina, jos hän itse kokee tarvitsevansa apua ja sen vuoksi hakee sitä. Yhdeksässä lehtijutussa kuitenkin painottui halu kontrolloida ongelmaa, jonka määritelmä hieman vaihteli. Seuraavissa esimerkeissä kontrollointia halutaan toteuttaa mediakasvatuksen, Internetin valvonnan ja pääsykokeiden kautta.

Eduskunnan sivistysvaliokunnan puheenjohtaja: ”Lukion ja peruskoulujen uudessa opetusohjelmassa mediakasvatus on entistä vahvemmassa asemassa. Pitää opettaa lapsia ymmärtämään virtuaalitodellisuuden ja reaalityodellisuuden raja ja suhtautumaan kriittisesti siihen, mitä kanavilta tulee.” (SK 43/02)

Yleisönosasto: ”Ihmettelen suuresti, miksei suojelupoliisi tai vastaava järjestö kerro internet-sivustosta tai päivystävästä linjasta, jolle Internetin käyttäjät voisivat helposti ilmiantaa epäilyttäviä keskustelupalstoja ja keskusteluja.” (IS 19–20.10.2002)

Journalisti: ” – – lastensuojelun keskusliiton toiminnanjohtaja Mauri Upanne sanoo netin olevan joillekin lapsille ”isokin haitta” (Helsingin Sanomat 20.10) – – “ (IS 22.10.2002)

Journalisti: ”Kun kasvatusvastuunsa tunnustavat vanhemmat asettavat lapsilleen rajoja muussakin elämässä, mikään ei kiellä heitä panemasta rajoja myös internetin ylettömälle käytölle. ” (IS 22.10.2002)

Yleisönosasto: ”Eikö kouluihin, joissa luetaan kemiaa tai jotain muuta, jolla voi vahingoittaa muita ihmisiä, pitäisi olla psykologiset testit ennen kouluun pääsyä? ” (IS 18.10.2002)

Ilta-Sanomien aiemmin mainittu mielipidekysely Internetin rajoittamisesta kertoo myös halusta kontrolloida. 44 prosenttia kaikista vastanneista, joita oli 7 709, pitivät Internetin rajoittamista tarpeellisena. He perustelivat väitettä muun muassa näin:

IS:n nettikysely: ”Kaikki laitton, mitä netissä liikkuu, lisää laittomuuksia. Ei parikymppinen ennen osannut kasvattaa kannabista kotona tai rakentaa pommia.” (16.10.2002)

IS:n nettikysely: ”Ei valvonnan tarvitse olla sensuuria, vaan ilmiöiden seurantaa. Kyllä valtiovallalla täytyy olla käsitys, mitä kansalaisten mielissä ja suunnitelmissa liikkuu.” (16.10.2002)

Ihmisten ajatusten taustalla vaikuttaa olevan yksiuotteinen kausaalinen suhde, jonka mukaan Internetin ”pahuudet” johtavat pahaan käytökseen. Muut ihmiseen vaikuttavat tekijät jäävät tällä ajattelutavalla huomiotta. Vaikka valvonnan puolella oli suuri joukko, niin enemmistö vastaajista, 56 %, ei pitänyt valvontaa hyvänä ratkaisuna. Alla olevissa katkelmissa tulee esille, että hanke olisi mahdoton toteuttaa ja lisäksi Internet ei ole syytä ihmisten pahuuteen, johon voi saada virikkeitä melkein mistä tahansa.

IS:n nettikysely: ”Saattaa kuulostaa kivalta jutulta, mutta miten se käytännössä onnistuu? Pitäisi varmaan löytää muutama miljoona työtöntä lisää valvojiksi.” (16.10.2002)

IS:n nettikysely: ”Poltetaan saman tien kaikki kirjatkin sitten. Niissä voi olla vaarallisia virikkeitä ihmisille. Ja kielletään lusikat niin ylipaino-ongelma ratkeaa.” (16.10.2002)

IS:n nettikysely: ”Vapaa tiedonvälitys ei tapa ihmisiä. Ihmiset tappavat ihmisiä!” (16.10.2002)

Kontrollointi oli hieman hankala erottaa halusta suojella lapsia, minkä idea oli auttaa lapsia eteenpäin järkytyksen jälkeen tai suojella heitä asioilta, mitä Petri Gerdt kävi läpi. Lapset nähdään tässä diskurssissa heikkoina yksilöinä, joita aikuisten tulisi tukea. Tähän diskurssiin tukeutuivat moraaliset ristiretkeläiset ja asiantuntijat – eliitti ei lainkaan. Lapsiin keskittyvissä lehtijutuissa asiantuntijat keskittyivät nimenomaan antamaan aikuisille käytännön ohjeita lasten auttamiseksi.

Journalisti: ”Onnettomuus kylvi valtavasti surua ja pelkoa kokonaiseen kaupunkiin, erityisesti sen lapsiin ja nuoriin.” (SK 42/02)

Mielenterveysseuran SOS-keskuksen johtaja: ” – – perjantain järkyttävät tapahtumat vaikuttavat lapseen ja nuoreen eri tavalla riippuen siitä, konkreettinen tapahtuma hänelle oli: oliko hän kenties paikalla näkemässä ja kokemassa teon tai vain nähnyt uutisia televisiosta.

– Silti tärkein asia kaikkien lasten kohdalla on se, että me aikuiset kuuntelemme heitä tarkasti riippumatta siitä, olemmeko me tekemisissä

näiden lasten kanssa joko vanhempina, koulussa tai päiväkodissa tai muuten vain kummeina tai naapureina, hän painottaa.”(IS 14.10.2002)

Seuraavista lainauksista tulee edellisiä voimakkaammin esiin, miten lapset ja nuoret yhdistetään tulevaisuuteen. Kommenttien taustalla vaikuttaa ajatus, että jos lapsille ei jää toivoa, niin koko yhteiskunnan tulevaisuus ei näytä valoisalle. Samoin nuoret nähdään usein sen peiliksi, minkälainen tulevaisuus ihmisiä odottaa. Vaikka siis aikuiset näkevät maailmassa monia epäkohtia, niin nuorempien sukupolvien toivotaan toimivan järkevämmin. Huomattavaa on kuitenkin se, että kontrollointiin keskittyvä diskurssi sai vahvemman aseman kuin lasten suojeluun ja (positiiviseen) tulevaisuuteen keskittyvä diskurssi.

Rehtori: ” – Hyvää on myös, että luetaan ja ahkeroidaan koulussa. Hyvillä teoilla alamme rakentaa uutta turvaa sen tilalle, joka on hävinnyt. ” (IS 15.10.2002)

Kirkon edustaja: ”Koen, että kun nuoret tuovat kynttilöitä, he välittävät viestiä toivosta. Minusta se on lohdullista.” (SK 42/2002)

Perheneuvoloiden johtava psykologi: ”Tärkeintä on, että keskustelu johtaisi siihen, että lapsille jäisi toivoa. Vaikka me aikuiset tiedämme, millainen paikka tämä maailma on.” (IS 15.10.2002)

Kuudessa lehtijutussa syytettiin yleisesti ottaen yhteiskunnan epäkohtia siitä, mitä Myyrmannissa tapahtui. Kolmessa jutussa pidettiin päättäjiä, koulua ja päivähoitoa vastuullisina, jotka sijoitin myös tähän yhteiskuntaa syyllisenä pitävään diskurssiin. Tämän diskurssin keskeinen idea on, että pommiräjähdyksessä oli osoitus yhteiskunnassa piilevistä epäkohdista. Näin ajatellen Petri Gerdtkin voidaan ymmärtää lähinnä ympäristönsä vaikutusten uhrina. Tämä diskurssi nostaa keskiöön sen selvittämisen, mikä ihmisten taustalla oleva tekijä vaikuttaa heidän toimintaansa.

Poliitikko: ”Hänen mukaansa eduskunnan on kuitenkin myöhemmin voitava paneutua niihin tekijöihin, jotka ovat nuorten rikollisuuden takana.”(IS 16.10.2002)

Eliitin yhteydessä käsiteltiin jo opposition rauhoitteleva diskurssi. Tämän diskurssin heikkous oli se, että sen näkyvyys oli heikko. Rauhoittelut näkyivät usein nimenomaan yleisönosastoilla tai journalistien kolumneilla, mutta pääuutisiin ne eivät päässeet. Olisihan se toisaalta rikkonut lehden pääsääntöistä linjaa ja silloin

lehden sisällöstä olisi tullut ristiriitainen. Rauhoittelun tarkoituksena oli hillitä tiettyjen ratkaisumenetelmien ottamista käytäntöön.

Viidessä lehtijutussa nimenomaan vanhempia syytettiin siitä, etteivät he kontrolloi lapsiaan tai suojele heitä huonoilta vaikutteilta. Nämä kaikki piirteet tulevat esiin Suomen Kuvalehdessä olleesta haastattelusta:

Journalisti: ”Videopelit ovat suosittuja, todenmukaisia ja joissain tapauksissa hyvin väkivaltaisia. Valvotaanko niiden sisältöä?

– – Myyrmannin pommi herätti väittelyn nettikeskustelujen valvomisesta, mikä on teidän kantanne?

– – Eikö näissä asioissa ole kyse kasvattamisesta ja vanhempien vastuusta, ei laeista ja säädöksistä?” (SK 43/02)

Vanhemmuudesta voi puhua siis kontrolloinnin tai lasten suojelun aladiskurssina, sillä vanhemmuus oli kytköksissä aina joko toiseen tai molempiin näistä. Kirjallisuuskatsauksessa tuli jo aiemmin esiin tämän puhettavan aukkokohta eli se, ettei nuorten käytös kerro yksistään vanhemmista vaan nuoriin vaikuttaa myös monia muita tekijöitä. Tämän tutkimuksen aineistossa nämä muut tekijät näkyvät hyvin, sillä yhteiskuntaa syyttävä diskurssi on huomattavasti vanhemmuutta syyttävää vahvempi.

Vielä enemmän syrjään jää diskurssi, jota myöhemmin tarkemmin esiteltävä nuorten nettipalsta edustaa. Siellä median tulkintoja on kommentoitu kriittisesti nuorten näkökulmasta. Alapuoliset kommentit tuovat eräitä aineiston lehdille ja keskustelupalstalle yhteneviä näkökulmia esiin. Molemmat edustavat lehdissä harvinaista linjaa, sillä harvoin tapausta väitettiin vain yksittäisen ihmisen teoksi tai onnettomuudeksi. Myös keskustelupalstojen vaarallisuudesta keskustelupalstalle osallistujat ovat täysin eri mieltä.

IS:n nettikysely: ”Luulisin sitä enemmän yksittäisen nuoren pahoinvoinniksi en terroriteoksi.”(IS 21.10.2002)

Einstein Journalistin sanoin: ”Hän sanoi, että palstalla puhutaan pelkkää teoriaa eikä hän ole rakentanut pommeja. Keskustelupalstan pyörittäjänä hän ei pitänyt itseään syyllisenä, koska tietoa saa vaikka kirjastoista. Einstein uskoi radiohaastattelussa, että räjähdys oli onnettomuus.”(IS 15.10.2002)

Kooten voisi sanoa, että varsinaisesti ratkaisuehdotuksia sisältäviä diskursseja olivat tärkeysjärjestyksessä yhteisyyden luomiseen, kontrollointiin, lasten suojeluun ja

nuoriin toivona kiinnittyvät puhetaivat. Rauhoitteleva diskurssi oli pääosin kontrollointiin liittyville ratkaisuehdotuksille annettavaa kritiikkiä. Muut tärkeät diskurssit ja sisällölliset teemat antoivat taustakehystä näille ratkaisuehdotuksia käsitteleville diskursseille.

7.7 Vaimentuminen ja perintö

Viitteitä ihmisten mielenkiinnon vähenemisestä Myyrmannin tapahtumia ja tulkintoja kohtaan, sekä huolestuneisuuden laskemisesta, antavat lehtiartikkeleiden määrän tyrehtyminen 25.10.2002 ja Internet-keskustelun päättyminen 16.10.2002. Ne eivät kuitenkaan varmoja merkkejä moraalisen paniikin vaimentumisesta, sillä on vaikea nähdä ja tutkia, onko moraalinen paniikki jäänyt jotenkin elämään tavalliseen arkeen. Tämä jää tässä tutkimuksessa selvittämättä, samoin kuin se, miten moraalinen paniikki tulee esille tämän tapauksen jälkeen.

Yksi todennäköinen pommiräjähdyksen jättämä perintö on pelko tai turvattomuudentunne. Aiemmin turvallisuudentunteen osoitettiin järkkyneen ja sitä ei loputtomiin lieventänyt tieto siitä, että pommi saattoi räjähtää vahingossa. Tämän perinnön tarkkaa kestoa ja voimakkuutta ei voi tarkalleen sanoa tämän aineiston perusteella.

Journalisti: ”Kollektiivinen suru hellittää nopeammin kuin kollektiivinen pelko – –

Tämän näkemyksen mukaan pelokas on siis ihminen, joka suodattamatta läpäisee kaiken yhteisen hädän ja ahdistuksen, lisää siihen omat itkemättömät itkunsa ja levittää pelkoa kuin ysköksiä eteenpäin. Näinhän ei Myyrmannin iskun jälkeen käynyt, eihän?

Pelon ilmapiiri kuluttaa turvallisuusvarantoja jo ennakkoon. Kaiken varoiksi pelkääminen on elämän silmitöntä haaskaamista samalla lailla kuin pahuus on elämän tuhoamista. ”(SK 43/02)

Turvattomuuden tunteen lieventymistä ei helpota muualla maailmalla tapahtuvat levottomuudet, joita syntyy jatkuvasti uusia joidenkin vastaavasti sammussa. Myyrmannin räjähdys oli osoitus, että pahoja asioita voi tapahtua Suomessakin, joten sokeaan turvallisuuden tunteeseen ei voi tuudittautua. Konkreettista perintöä ei ainakaan tutkimuksen aineiston perusteella jäänyt – ainakaan lakialoite Internetin rajoittamisesta ei tuottanut tulosta. Esimerkiksi mediakasvatuksen asemaan tapauksella saattoi olla vaikutuksia, mutta tätäkin on vaikea selvittää.

8 KESKUSTELUFOORUMIN OSANOTTAJIEN SUHTAUTUMINEN MEDIAN HEILLE RAKENTAMAAN IDENTITEETTIIN

Nyt haetaan vastausta kolmanteen tutkimusongelmaan eli katsotaan, miten keskustelufoorumin osanottajat reagoivat tapauksen käsittelyyn mediassa (vrt. Luku 7.2). Tähän asti tapauksen tarkastelussa on ollut pääpaino lehtikirjoitusten tarkastelussa mutta nyt katsotaan, miten foorumin osanottajat suhtautuvat lehtikirjoituksiin. Tämä perspektiivin vaihto auttaa näyttämään, miten nuoret ja aktiiviset Internetin käyttäjät oikeasti kokevat median tulkinnat tapahtumasta. Aiemmissa tutkimustuloksissa on jo oletettu, että nuorten Internet-harrastus leimattiin poikkeavaksi, mutta nyt katsotaan, kokevatko keskustelufoorumille osallistuvat asian samoin.

Nettikeskusteluun osallistuneilta eivät median syytökset jääneet huomiotta. Närrä herätti eniten julkisuudessa esitetyt väitteet keskustelupalstojen ja ylipäätään Internetin paheellisuudesta. Mediassa esitetyt syytökset ovat kommenttien perusteella nuorille jo ennestään tuttuja, mitä seuraavat katkelmat valottavat.

Nimim. Theemu: "Hyvää tässä on sentään se, ettei räjäyttäjää tällä kertaa ollut missään yhteyksissä metallimusiikkiin." (FFfin keskustelufoorumi 15.10.2002)

Nimim. Ren: "No on se minusta väärin, että räppiä ei nyt kauhistella. Ajattelin kirjoittaa siitä jo aikaisemmin, mutta en sitten viitsinyt." (FFfin keskustelufoorumi 16.10.2002)

Heille siis vaikuttaa olevan tuttua, että media soimaa heille tärkeitä asioita. Tällä kertaa syytökset kohdistuvat Internetiin ja keskustelupalstoihin.

Nimim. Naksu: "ei niin, mutta kotikemian foorumiin oli, eli median silmissä "internet/keskustelupalstat". Odotan innolla että joku poliisietä tulee valvomaan FFfinin foorumeita (kuten joku 70v. "asiantuntija" taas meni ehdottamaan). noh, jos joku auktoriteetti aikoo tämän lukea, niin tiedoksi vaan että ajattelin räjäyttää hämeenlinnan citymarketin fire3:lla tai vaihtoehtoisesti flarella tän kuun 24. päivä. Näin. ;D" (FFfin keskustelufoorumi 15.10.2002)

Auktoriteetteja kohtaan käytetään suhteellisen ironista kieltä, mutta siitä huolimatta edellisessä katkelmassa on rivien välistä luettavissa järkeen käypä sanoma. Sen mukaan keskustelupalstoja voi kyllä yrittää valvoa, mutta ikinä valvoja ei voi tietää, onko joku tosissaan vai ei. Suullisessa keskustelutilanteessakin joku voi sanoa jotain tarkoittamatta sitä kirjaimellisesti. Kontrolli on siis käytännössä mahdotonta ja tässä valossa keskustelupalstojen valvontaehdotukset näyttävät keskusteluun osallistuvien silmissä lähinnä koomisille.

Seuraavan kommentin esittäjän puheesta tulee edellisten lainausten tavoin esille, että keskustelijat kokivat julkisen keskustelun ja arvostelun jollain tavoin hyökkäykseksi itseä tai omaa ”vertaisryhmää” vastaan. Medioissa ei etsitty vain yhtä syyllistä vaan tahallisesti tai tahattomasti yleistettiin ongelma koskemaan keskustelupalstojen aktiivisia käyttäjiä tai nuoria, niin kuin aiemmin on tutkittu ja alapuolelta selviää.

Nimim. nox: ”Räjähdyksireaktiot nyt sattuvat kuulumaan kemiaan. Kemian harrastaminenhan voitaisiinkin tässä sitten ilmeisesti kieltää. Jos tämän kotikemian foorumi olisi koostunut jostain keski-ikäisistä niin se olisi ollut tiedettä. Mutta nyt sitä ollaan murhaajia kun kyseessä ovat parikymppiset opiskelijat jotka sattuvat harrastamaan kemiaa, joka käsittääkseni on jonkinlainen tiede. En ole kyllä aivan varma, ainakin on ollut joskus, mutta saatan erehtyä.

– – Minua alkaa suututtaa tämä syyllisen väkisin etsintä. Tunnen enemmän suurta sympatiaa RC:tä kohtaan. Vai oliko se empatia...”(FFfin keskustelufoorumi 15.10.2002)

Nimim. angi: ”jos juoksen nyt jyväskylän keskusta ja kuristan 24 ihmistä kravaatilla, kielletäänkö nekin? Voidaanko dressman tuomita miljoonakorvauksiin nuorten mielen myrkyttämisestä? Pitääkö kaikkien vastedes käyttää rusettia? kas siinäpä vasta pulma.” (FFfin keskustelufoorumi 15.10.2002)

Kommenteista tulee esille, että median toiminta todella näytti siltä kuin syyllistä olisi etsitty väkisin. Lisäksi ”nox” selvästi kokee, että syytökset kohdistuvat nuoriin. Erityisesti sanamuoto ”nyt sitä ollaan murhaajia” lukee hänet itsensäkin mukaan murhaajien joukkoon.

Nimim. Kassi: ”Samalla kun suljemme internetin, voimme sulkea myös kirjastot, lehdet, telkkarin, koulut ja kaupat. ”Tieto ei ole rikos.” ” (FFfin keskustelufoorumi 16.10.2002)

Nimim. Kassi: ”Tuollainen netin pimittäminen, sensuuri yms. roska on aivan turhaa jos kasvatus on kunnossa. Vanhemmat siirtelevät vain vastuuta itseltään pois. Lapsissa ilmenevät ongelmat (rikollisuus, väkivaltaisuus jne.) on melkein aina johdettavissa kasvatukseen, tai lähinnä sen puutteeseen.

Hauskaa oli lukea lauantaina kun Iltalehdessä vuodatettiin sananvapauden puolesta erään nimeltämainitsemattoman Antti Piipon missiystävän myötä tulleen oikeuden päätöksen puolesta, mutta (kuulemma) heti maanantaina oltiin huutamassa kovaan ääneen rajoituksia internetiin. ” (FFfin keskustelufoorumi 16.10.2002)

Yksinäisyys tai epäsosiaalisuus oli yksi median Internetin aktiivikäyttäjien liittämä piirre. Internetin maailma ei kuitenkaan välttämättä näyttäyty yksinäisenä paikkana kaikille, vaan nettiystävä voi osoittautua ”todellisen maailman” ihmissuhteita paremmaksi vaihtoehdoksi:

Nimim. Narbeleth: ”Miksi nettielämästä mitään ymmärtämättömien ihmisten on niin tavattoman vaikea käsittää sitä, että netissä voi ihan oikeasti ystäväystyä? Muutenkin ”tietokone ainoana ystävä” on minusta omituinen käsite. Harvat kuitenkaan tietokoneelle itselleen puhuvat, vaan muille ihan oikeille ihmisille toisten tietokoneiden näyttöjen takana. Sosiaalista kanssakäymistähän sekin on, tavallaan toinen versio puhelimessa puhumisesta. Kummassakaan ei toista osapuolta näe, mutta ääni kuuluu tai teksti näkyy kuitenkin.

Tuollaisten juttujen jälkeen on taas yhä helpompi sanoa ihmisille istuvansa päivät netissä, tapaamatta juuri ketään kavereita koskaan kasvotusten. Tai ei se tietysti minua haittaa vaikka johtopäätöksiä tuosta vetäisivätkin. Joillekin se saattaa kuitenkin merkitä enemmän. ” (FFfin keskustelufoorumi 15.10.2002)

Tästä kommentista tulee vahvistusta aiemmille johtopäätöksille siitä, miten media löi poikkeavuuden leiman Internetiä paljon käyttäville, epäsosiaalisille nuorille. Katkelman kirjoittaja selvästi kokee, että omaa elämäntapaa on nyt paljon vaikeampaa perustella.

Kirjoittajaa eniten harmittava asia on se, että muille ihmisille on yhä vaikeampaa tunnustaa ”poikkeavaksi” katsottua harrastusta. Internet ja sen käyttäjät ovat saaneet tietynlaisen leiman, josta ei pääse helposti irti. Pahimmillaan tämä tarkoittaa sitä, että aktiivisten Internetin käyttäjien täytyy jatkuvasti puolustella elintapaansa, mikä taas edistää sosiaalisista suhteista vetäytymistä. Näin ajatellen tämä moraalinen paniikki pahentaa ongelmaa eli nuorten epäsosiaalisuutta. Kun ympäristö tuomitsee epäsosiaalisuuden, niin ulkomaailmalta halutaan suojautua vielä

enemmän. Kuka haluaisi elää niiden parissa, jotka eivät ymmärrä eivätkä halua ymmärtää omaa elämäntapaa?

Kaikki tämän luvun lainaukset edustavat nuorten diskurssia, joka jäi todella vähälle huomiolle lehdissä. Keskustelufoorumille kertyi 14–16.10.2002 yhteensä 13 kritisoivaa kommenttia eli niitä oli suhteellisen paljon keskustelun loppuosassa. Kommenteissa kritisoitiin yleisesti ottaen lehdistössä esiintyviä tulkintoja tapahtuneesta. Kritisointi ei ollut summittaista syyttämistä tai uhoamista vaan useimmiten perusteltuja vastaväitteitä. Opposition kohdalla käsitellyt rauhoittelevat puheenvuorot mukailivat osittain näitä nuorten kommentteja, mutta nuorten oma ääni ei päässyt kuuluviin.

9 YHTEENVETO JA POHDINTA

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä haettiin kuvausta tapahtuneesta ja sen aiheuttamista reaktioista. Huomattavin tulos oli se, että ensimmäisten tapausten kuvausten jälkeen lehtijutuissa alettiin aktiivisesti muodostaa ongelmaa ja etsiä vastauksia siihen. Keskustelufoorumilla noin puolella osanottajista oli havaittavissa turvattomuuden tunteita tapahtuneen vuoksi.

Toisena ongelmana oli selmittää, miten moraalisen paniikin piirteet toteutuivat aineistossa. Tutkimaani tapaukseen sopii parhaiten termi postmoderni moraalinen paniikki. Postmoderni sen vuoksi, ettei tapahtuma täyttänyt kaikkia moraalisen paniikin ideaalityypin piirteitä, mutta silti tapahtuma herätti selvästi levottomuutta sekä lehdistössä että tavallisissa ihmisissä. Tätä Gooden ja Ben-Yahudan mainitsemaa huolestuneisuutta pidän moraalisen paniikin avaintekijänä, joka saa Cohenin mainitsemat moraaliset ristiretkeläiset, asiantuntijat, eliitin sekä median liikkeelle.

Mikään yksittäinen tapahtumaa koskeva diskurssi ei päässyt hegemoniseen asemaan aineistossa vaan nähtävissä oli muutama johtava diskurssi. Nämä johtavat diskurssit käsittelivät yhteisyyden luomista, Internetiä ja mielenterveyttä. Usein nuoruus sisällöllisenä teemana sisältyi näihin diskursseihin. Moraalisen paniikin diskursiivinen ehto ei kuitenkaan täyttenyt. Tämä tarkoittaa, ettei kyseessä ole niin vahva moraalinen paniikki kuin olisi mahdollista Cohenin (1980) mallin mukaan.

Moraalinen paniikki näkyi aluksi notkahduksena ihmisten turvallisuudentunteessa, jonka jälkeen paniikki tarkentui koskemaan erityisesti Internetin käyttöä ja mielenterveystyön huonoa tolaa. Tapaus yleistettiin koskemaan erityisesti nuoria eli nuorten Internetin käyttöä, nuorten rikollisuutta – mielenterveystyönkin kohdalla puhuttiin usein nuorista. Johtaville diskursseille esiintyi kuitenkin myös vastadiskursseja, mikä tasoitti diskurssien välisiä valtasuhteita.

Media, moraaliset ristiretkeläiset, asiantuntijat ja eliitti keskittyivät hieman eri asioihin ja heidän panoksensa moraalisen paniikin lietsomisessa on siten erilainen. Moraaliset ristiretkeläiset, media ja eliitti osallistuivat kaikki yhteisöllisyyden rakentamisen diskurssiin, johon asiantuntijat eivät osallistuneet. Asiantuntijoiden keskittymispisteet olivat internetissä/mediassa, mielenterveys-

ongelmissa sekä lasten suojelussa, joita puolestaan eliitti ei huomionnut juuri lainkaan. Toimintojen tasolla eliitti kiinnitti huomionsa keskustelupalstojen epäkohtiin, mutta puheissa painottuivat yhteisyyden luominen, yhteiskunnalliset ongelmat yleisesti sekä rikollisuus. Eliitin käyttämät termit olivat siis laajoja ja tarkentamattomia. Median selvä keskittymispiste oli yhteisyyden luomisen jälkeen Internetissä ja nuorissa; mielenterveysongelmiin ja lasten suojeluun journalistit eivät sen sijaan ottaneet itsenäisesti kantaa. Moraaliset ristiretkeläiset käyttivät puheissaan laajinta skaalaa, joten heillä ei ollut selkeää keskittymispistettä. Kontrollointidiskurssi heillä oli kuitenkin yleisempi kuin muilla osapuolilla. Moraalisilla ristiretkeläisillä oli aineistossa huomaamattomampi rooli kuin asiantuntijoilla, myös eliitin näkyvyys oli vaatimattomampi kuin eliitin.

Kaiken kaikkiaan tästä moraalista paniikista aiheutuvat seuraukset ovat luultavammin symbolisia kuin konkreettisia. Tämän voi päätellä siitä, että kontrollointipyrkimyksiä tuli lähinnä moraalilta ristiretkeläisiltä, jotka olivat pääosin tavallisia ja vaikutusvallattomia ihmisiä. Kontrollointipyrkimykset eivät tulleet kärjistetyksi esille eliitin, asiantuntijoiden ja median kohdalla, vaikka eduskunnan selvitysryhmä perustettiin selvittämään keskustelupalstojen rajoittamisen mahdollisuutta. Konkreettisten vaikutusten tarkastelemisen mahdollisuus on kuitenkin tämän aineiston perusteella heikko. Symboliset vaikutukset kohdistuvat todennäköisesti poikkeavaksi katsottuun ryhmään, jonka voi olla tämän tapauksen jälkeen vaikeampi perustella käyttäytymistään. Symbolisten vaikutusten keston on kuitenkin vaikea ottaa kantaa, sitäkin pitäisi tutkia erikseen.

Nuoruus oli keskeinen sisällöllinen teema aineistossa ja lehdistö kuvasi nimenomaan nuoria epäsosiaalisia internetinkäyttäjiä poikkeavina. Medialla ja tutkimuksen tapauksessa lehdistöllä on suuri voima tällaisen poikkeavuuden tuottamisessa ja siten uudenlaisen todellisuuden rakentamisessa. Sosiaalisuus oli yksi normi, jonka Gerdtin katsottiin rikkoneen ja sitä pidettiin epätavallisena käytöksenä. Poikkeavaksi leimaaminen vaikuttaa niin, että kontrollitoimien ehdottaminen ja toteuttaminen on helpompaa. Poikkeava käytös koski tässä tapauksessa erityisesti keskustelupalstoja, ja eduskunnan työryhmä pohti jopa niiden rajoittamisen mahdollisuutta. Mielestäni on kuitenkin epäuskottavaa, että keskustelupalstat olisivat varsinainen syy Gerdtin käytökseen. Vielä epäuskottavampaa on se, että tapausta voitaisiin juuri yleistää. Ongelmat ovat pintaa syvemmällä jos yhteiskunnallinen ongelma välttämättä halutaan löytää – ja aina sellaista ei välttämättä ole.

Kolmantena ja viimeisenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, miten keskustelufoorumin osanottajat suhtautuivat heille mediassa rakentuneeseen identiteettiin. Foorumin kirjoitusten tutkiminen osoitti, että foorumin osanottajat todella kokivat, että mediassa pidettiin heidän käyttäytymistään poikkeavana. Keskustelupalstalla kritisoiinkin median tapaa hahmottaa ongelmaa. Kritisointia esiintyi vähän myös lehdissä, mutta tämä diskurssi jäi pienelle huomiolle, eivätkä erityisesti nuoret päässet esittämään mielipidettään.

Aitamurto on todennut Heinojen surmaa käsitellessään, että käsiteltävä ongelma määriteltiin hyvin epämääräisesti ja tämän vuoksi mahdolliset toimenpiteet olivat vain reagointia konstruktion eikä todelliseen ongelmaan. Hän myös toteaa, ettei kontrollikoneisto välttämättä osu oikeaan kohteeseen kun se syyttää hyvien perheiden pilalle hemmoteltuja nuoria. Aitamurto toteaa, että nuoret ovat vain helppo ryhmä kontrolloida. (Aitamurto 2004, 147–149.) Sekä Heinojen surman että Myyrmannin pommiräjähdyksen tapauksessa näytetään siis turvautuvan turhan pinnalliseen ongelmanmäärittelyyn, mikä johdattaa myös kontrollointiehdotukset harhateille.

Yllättäen Aitamurto (2004, 152) löytää omasta tutkimusaineistostaan pedagogisen paradoksin, vaikkei hän tätä nimitystä käytäkään eikä ole perehtynyt siihen liittyvään taustakirjallisuuteen. Hänen mukaansa ”syntyy paradoksi, jossa nuorilta toisaalta odotetaan yhteiskunnassa järkevää ja harkittua käytöstä ja toisaalta sitä ja sen nuorille suomaa voimaa pelätään”. Nuorten pelätään tulevan aikuisten kaltaisiksi, liian itsenäisiksi, jolloin he tekevät myös aikuisten rikoksia. Tätä paradoksia setvivät tämän tutkimuksen aineistossa todella monet eri tahot, mutta eivät juurikaan tavalliset vanhemmat. Kasvatuksen asiantuntijavaltaistuminen tuli siis hyvin esille kuten sekin, että kasvatus on nykyään yhä enemmän kaikkien asia.

Sama pelko tulee esille myös Myyrmannin yhteydessä. Internet on se väline, joka mahdollistaa aikuisuuden ja lapsuuden välisen rajan hämärtyksen, ja tähän aikuisten johtaman kontrollikoneiston olisi tartuttava mikäli he haluavat pitää nuoret kurissa. Internet antaa siis nuorille vapauden nähdä ja kokea kaikenlaista, mutta tämä vapaus aiheuttaa aikuisissa esimerkiksi Myyrmannin pommiräjähdyksen jälkeen pelkoja ja halua kontrolloida nuoria enemmän. Jälleen voi kuitenkin kysyä, ovatko nuoret se todellinen ongelma?

Tapauksessa vaikutti jääneen yksi selitysmalli (tai mahdollinen pääongelma) varjoon eli ihmisten yksinäisyys tai syrjäytyminen, jolloin tähän olisi voinut ehdottaa

lääkkeeksi ennakoivaa toimintaa yksinäisyyden ja mielenterveysongelmien torjumiseksi. Suhtautuminen tapahtumaan oli kuitenkin enemmän syyllisten henkilöiden etsimiseen keskittyvä kuin todellisia syitä henkilöiden taustalta etsivä. Tämän ilmiön Giroux (2002) mainitsi jo elokuvien yhteydessä eli useimmissa elokuvissakin unohdetaan ihmisten tausta ja sorrutaan kuvaamaan asioita pinnallisesti. Näin vaikuttaa olevan myös median kohdalla. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että nimenomaan median keskuudesta nousi esille journalisteja, jotka varoittelivat liioittelusta.

Tapaus ei tue mitään yksittäistä syntyteoriaa. Selvimmin ulkopuolelle jää eliittiteoria, sillä tässä tapauksessa eliitti otti aiheeseen pääsääntöisesti varovaisen lähestymistavan – he halusivat tutkia ennen kuin sanoivat mitään johtopäätöksiä. Ruohonjuuri- ja intressiryhmäteorian pätevyyttä tähän tapaukseen on vaikeampi määrittää. Tapaus toisaalta kosketi aivan tavallisia ihmisiä, mutta toisaalta media reagoi välittömästi pommiräjähdyksen jälkeen, joten tavallisten ihmisten aktiivisuus jää epäselväksi. Intressiryhmistä median aktiivisuus on voimakasta ja journalistit vaikuttavat paljon pelkästään otsikoinnilla siihen, millainen mielikuva haastateltavien moraalisten ristiretkeläisten, asiantuntijoiden tai eliitin edustajien mielipiteistä muodostuu.

Käytin Cohenin (1980) mallia väljästi tässä tutkimuksessa ja kokonaisuudessaan sen avulla sai tapausta hyvin eriteltyä. Ongelmia oli sen suhteen, miten median toimintaa voi selkeästi eritellä moraalisten ristiretkeläisten, asiantuntijoiden ja eliitin toiminnasta tai mielipiteistä. Tämä ongelma sisältyy luvussa 3.3 mainittuihin ongelmiin perusterminologiassa. Terminologiaan liittyviä muita ongelmia yritin välttää muun muassa selvittämällä riskien ja moraalisten paniikkien välisiä yhtenevyyksiä ja eroavaisuuksia sekä liittämällä moraaliset laajempaan yhteiskuntateoriaan (riskiyhteiskunta).

Luvussa 3.3 oli mainittu myös moraalisten paniikkien mallien ongelmat liittyen historialliseen muutokseen, determinismiin ja dynamiikkaan. Historiallisen muutoksen olen ottanut huomioon käyttämällä Cohenin mallista päivitettyä versiota ja ottamalla muutenkin huomioon yhteiskunnallisen muutoksen. Moraalisten paniikkien dynamiikkaa en tässä tapauksessa tutki vaikka se olisi ollut periaatteessa mahdollista. Cohenin mallia voisi käyttää dynamiikankin selvittämiseen, mutta se edellyttäisi samasta syystä syntyvien moraalisten paniikkien ajallista tarkastelua.

Dynamiikan selvittäminen on hyvä ja haastava jatkotutkimuksen aihe, jossa voisi ottaa huomioon myös epäonnistuneet moraaliset paniikit.

Tämän moraalisen paniikin aikana tuli hyvin esille mahdollisuuksien avaamisen ja rajoittamiseen liittyvä ristiriita. Toisaalta Internet avaa nuorille uusia mahdollisuuksia, joita ei ole aiemmin ollut, mutta toisaalta vanhemmat haluaisivat rajoittaa näitä mahdollisuuksia. Aineistossa tämä rajoittamispyrkimys tuli esille kahtena erilaisena lähestymistapana. Ensimmäinen tapa puhuu lasten suojelemisesta eli silloin katsotaan, että lapsia (ja joskus nuoriakin) tulisi suojella muun muassa median tarjoamilta mahdollisuuksilta. Toinen tapa eli kontrollointi on saman oloinen, mutta sävy eri. Kontrollointiin sisältyy syyllistävämpi sävy toimintoa ja toimintoon osallistuvia kohtaan. Voi myös ajatella, että nimenomaan vanhempien tulisi *suojeella* lapsia, mutta valtio puolestaan *kontrolloi*. Valtio voi esimerkiksi kontrolloida Internetin sisältöä, mutta vanhempien tehtävä on suojella lapsia Internetin haitallisilta puolilta, mihin valtion kontrolli ei ulotu. Se, ettei lasten kasvatus ei ole enää pelkästään vanhempien tehtävä, vaan monet eri tahot osallistuvat siihen, tulee kontrolloinnin ja lasten suojelun diskursseissa hyvin esille. Kontrolloivat tahot tulevat erityisesti kodin ulkopuolelta. Yleistäen voisi sanoa, ettei pedagoginen paradoksi ole enää pelkästään vanhempien vaan koko yhteiskunnan päänvaiva.

Tähän tutkimukseen olen pyrkinyt tuomaan luotettavuutta tarkastelemalla asioita monesta eri näkökulmasta ja tuomaan aineistoa hyvin näkyville. Tutustuin aineistoon perusteellisesti ja määrällisen erittelyn yhteydessä tarkastin tiedot useamman kerran. Diskurssien ja sisällöllisten teemojen yhtäaikainen esittely on mielestäni toimivaa, sillä osa sisällöllisistä teemoista kuuluu useimpiin diskursseihin ja joidenkin teemojen sisällyttäminen väkisin laajempiin diskursseihin olisi ollut teennäistä. Määrällisellä analysoinnilla sain lisäksi selville diskurssien ja sisällöllisten teemojen painotuksia. Mielestäni esille tuomani tapa tuo aineistoa autenttisesti esille ilman tutkijan liiallista tai väkinäistä tulkintaa.

Tutkimuksen vahvuuksiin kuuluu moniulotteinen kirjallisuuskatsaus ja kasvatustieteellinen lähestymistapa moraalisiin paniikkeihin. Tutkimuksen ajankohtaisuutta lisää se, että siinä tulee esille ajankohtaisia yhteiskunnallisia ongelmia kuten mielenterveysongelmat, yksinäisyys, rikollisuus ja mediakasvatuksen tarpeellisuus. Lisää luotettavuutta tälle tutkimukselle olisi tuonut, jos muissakin suomalaisissa tutkimuksissa olisi käytetty samaa analysointimenetelmää. Aivan yhtenäistä linjaa muutamassa suomalaisessa tutkimuksessa (Aitamurto 2004 ja Juppi

2002) ei kuitenkaan ollut, joten räätälöin tutkimusotteen mielestäni parhaiten omaan aineistoon sopivaksi. Lisäluotettavuutta tutkimukselle olisi tuonut myös televisio- ja radioaineistot – nyt aineisto on vielä suhteellisen suppea.

LÄHTEET

- Aitamurto, T. 2004. "Hyvien perheiden pojat murhasivat kylmästi – miksi?"
Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu
-tutkielma.
- Aittola, T. & Suoranta, J. 2001. Henry Giroux ja Peter McLaren toivon, kritiikin ja
muutoksen pedagogiikan lähettäläinä. Teoksessa H. Giroux & P. McLaren.
Kriittinen pedagogiikka. Toim. T. Aittola & J. Suoranta. Suom. J. Vainonen.
Tampere: Vastapaino. 7–28.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Boëthius, U. 1995. Youth, the media and moral panics. Teoksessa J. Fornäs & G.
Bolin (toim.) Youth culture in late modernity. London: Sage. 39 – 57.
- Boëthius, U. 1995. Controlled pleasures: youth and literary texts. Teoksessa J.
Fornäs & G. Bolin (toim.) Youth culture in late modernity. London: Sage.
145 – 168.
- Beck, U. 1992. Risk society. Towards a new modernity. London: Sage.
- Beck, U. 2002. The terrorist threat. World risk society revisited. Theory, culture &
society 19, 39–55.
- Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. 1994. Nykyajan jäljillä. Suom. L. Lehto. Tampere:
Vastapaino.
- Ben-Yahuda, N. 1990. The politics and morality of deviance: Moral panics, drug
abuse, deviant science, and reversed stigmatization. Albany: State Universi-
ty. New York Press.
- Ben-Yehuda, N. & Goode, E. 1994. Moral panics: Culture, politics and social con-
struction. Annual review of sociology 20, 149–171.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 1994. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen.
Helsinki: Gaudeamus. Alkuperäisjulkaisu 1966.
- Buckingham, D. 2000. After the death of childhood. Growing up in the age of media.
Cambridge: Polity Press.
- Burr, V. 2004. Social constructionism. 2. painos. New York: Routledge.
- Cohen, S. 1980/1972. Folk devils and moral panics. The creation of the mods and
rockers. 2. painos. New York: St. Martin's Press.
- Critcher, C. 2003. Moral panics and the media. Buckingham: Open University Press.
- Crotty, M. 1998. The foundations of social research: meaning and perspective in the
research process. London: Sage.
- Curran, J. 2002. Media and power. London: Routledge.
- Depord, G. 2005. Speaktaakkelin yhteiskunta. Suom. T. Uschanov. Summa: Helsinki.
Alkuperäisjulkaisu 1967.
- Drotner, K. 1989. Intensities of feeling: emotion, reception and gender in popular
culture. The Dolphin 17, 76 – 100
- Drotner, K. 1992. Modernity and media panics. Teoksessa M. Skovmand & K.
Schroder (toim.) Media cultures. Reappraising transitional media. London:
Routledge. 42 – 64.
- Fairclough, N. 1992. Discourse and social change. Polity press: Cambridge.
- Fairclough, N. 1997. Miten media puhuu. Suom. V. Blom & K. Hazard. Vastapaino:
Tampere.
- Fairclough, N. 2003. Political correctness. Discourse & Society 14, 1. Sage
Publications: Wiltshire.

- Fiske, J. 1992. Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Tampere: Vastapaino.
- Fornäs, J. 1995. Youth, culture and modernity. Teoksessa J. Fornäs & G. Bolin (toim.) Youth culture in late modernity. London: Sage. 1 – 11.
- Fornäs, J. & Bolin, G. (toim.) 1995. Youth culture in late modernity. London: Sage.
- Foucault, M. 1982. Madness and civilization: a history of insanity in the age of reason. London: Tavistock.
- Giroux, H. 2002. Breaking in to the movies. Film and the culture of politics. Oxford: Blackwell.
- Goode, E. 1972. Drugs in american society. New York: McGraw-Hill.
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke J. & Roberts B. 1978. Policing the crisis: Mugging, the State, and Law and Order. London: Macmillan.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatusta, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.
- Jackson, S. & Scott, S. 1999. Risk anxiety and the social construction of childhood. Teoksessa D. Lupton (toim.) Risk and sociocultural theory. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jenks, C. 1996. Childhood. London: Routledge.
- Johansson, T. 2000. Moral panics revisited. Young – Nordic journal of youth research 8. Gaudeamus.
- Jokinen, A. & Juhila K. 1991. Diskursseja rakentamassa. Näkökulma sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia, sarja A, Nro 2.
- Jokinen, A. & Juhila K. 1993. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino. 75–108.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. 1993a. Johdanto. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino. 9–14.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. 1993b. Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino. 17–47.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino. 54–97.
- Juppi, P. 2002. Terroristeja, Disney-sukupolvea vai eettistä etujoukkoa? Eläinoikeusliike määrittelykamppailun ja marginalisoinnin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Journalistiikan lisensiaatintyö.
- Juppi, P. 2004. ”Keitä me olemme? Mitä me haluamme?” Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Koivuneva, S. 2007. Kaikilla ei ole kavereita. Keskisuomalainen 2.5.2007.
- Kotilainen, Sirkku. 2006. IRC, Habbo ja Mese – Millainen on nuorten mediamaailma? [esitelmä] Mediantaju – tuottamista ja tulkintaa. Mediakasvatuspäivä 22.11. 2006.
- Laine, R. 2000. Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana. Jyväskylä: SoPhi.
- Livingstone, S. 1998. Mediated childhoods: a comparative approach to young people’s changing media environment in Europe. European Journal of

- Communication, 13 (4), 435–456.
- McLaren, P. 2001. Rajakiistoja. Teoksessa H. Giroux & P. McLaren. Kriittinen pedagogiikka. Toim. T. Aittola & J. Suoranta. Suom. J. Vainonen. Tampere: Vastapaino. 109–152.
- McRobbie, A. 1994. Moral panics in the age of the postmodern mass media. Teoksessa A. McRobbie (toim.) Postmodernism and popular culture. London: Routledge.
- McRobbie, A. & Thornton, S. 1995. Rethinking 'moral panic' for multi-mediated social worlds. *The British journal of sociology* 46, 559–574.
- Patton, M. 2002. *Qualitative research & evaluation methods*. 3. painos. London: Sage.
- Peltonen, J. 2000. Lawrence Kohlbergin teoria moraalisisesta sivistyksestä ja eettisestä kasvatuksesta. Teoksessa P. Siljander (toim.) *Kasvatus ja sivistys*. Helsinki: Gaudeamus. 165–177.
- Postman, N. 1982. *The disappearance of childhood*. London: W.H. Allen.
- Pöntinen, P. 1996. 'Moral panics' revisited. Teoksessa H. Helve & J. Bynner (toim.) *Youth and life management*. Helsinki: Yliopistopaino. 212–225.
- Roberts, K. 1996. Individualisation and risk in East and West Europe. Teoksessa H. Helve & J. Bynner (toim.) *Youth and life management*. Helsinki: Yliopistopaino. 226–240.
- Scott, S., Jackson, S. & Backett-Milburn, K. 1998. Swings and roundabouts: risk anxiety and the everyday worlds of children. *Sociology*, 32 (4). 689–705.
- Siljander, P. 2000a. Johdanto. Teoksessa P. Siljander (toim.) *Kasvatus ja sivistys*. Helsinki: Gaudeamus. 7–14.
- Siljander, P. 2000b. Kasvatus kadoksissa. Teoksessa P. Siljander (toim.) *Kasvatus ja sivistys*. Helsinki: Gaudeamus. 15–24.
- Siljander, P. 2000c. Kasvatus, sivistys ja sivistyksellisyys J.F. Herbartin kasvatusteoriassa. Teoksessa P. Siljander (toim.) *Kasvatus ja sivistys*. Helsinki: Gaudeamus. 25–45.
- Thompson K. 1998. *Moral panics*. London: Routledge.
- Ungar, S. 2001. Moral panics versus the risk society: the implications of the changing sites of social anxiety. *The British journal of Sociology* 52, 271–291.
- Welch, M., Price, E. & Yankey, N. 2002. Moral panic over youth violence. *Wilding and the manufacture of menace in the media*. *Youth & society* 34, 3–30.
- Wetherell, M. & Potter, J. 1992. *Mapping the language of racism. Discourse and the legitimation of exploitation*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Ziehe, T. 1991. Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Suom. R. Sironen & J. Tuormaa. Tampere: Vastapaino.

AINEISTO

- Final Fantasy Finland. Vantaan Myyrmanni – kauppakeskuksen pommi-isku. Saata-villa [www-muodossa](http://foorumit.ffffin.com/archive/index.php/t-2414.html) <URL: <http://foorumit.ffffin.com/archive/index.php/t-2414.html>> (Luettu 26.3.2007).
- Ilta-Sanomat, 12.10–25.10.2002
- Suomen Kuvalehti, numerot 42–44, 47/2002

LIITTEET

LIITE 1: Aiheen ympärille kasautuvia, kokonaisia, lehtijuttuja

<i>Internet</i>	5
<i>Rauhoittelu</i>	3
<i>Lasten suojeleminen</i>	3
<i>Mielenterveys</i>	2
<i>Kasvatuksen puutteellisuus</i>	1
<i>Rikollisuus</i>	0

LIITE 2: Eri asiantuntijoiden jakauma aineistossa

<i>Poliisit</i>	18
<i>Psykologit, mielenterveyden ammattilaiset</i>	7
<i>Lääkärit ja hoitajat</i>	6
<i>Muu pelastushenkilökunta</i>	4
<i>Räjähdysaineasiantuntija</i>	3